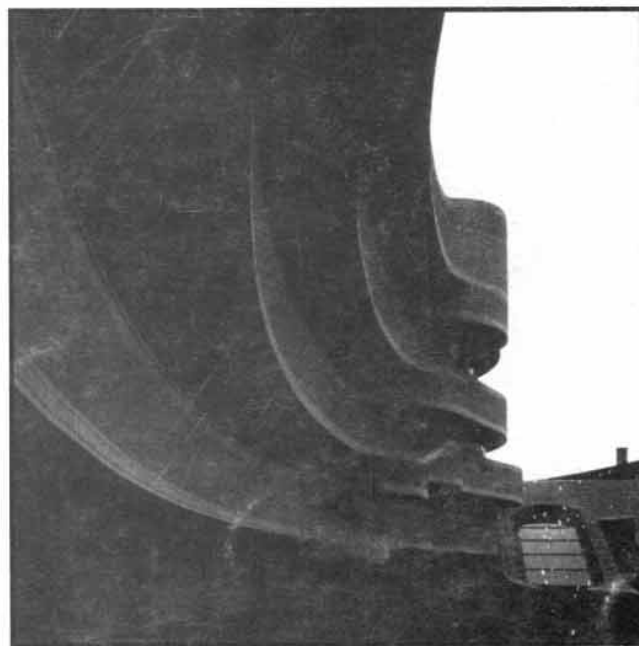

ORSZÁGÉPÍTŐ

ÉPÍTÉSZET KÖRNYEZET TÁRSADALOM
A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS NEGYEDÉVES FOLYÓIRATA

DOUGLAS CARDINAL, KANADA
PAP GÁBOR TANTERVE
BENKŐ SAMU BESZÁMOLÓJA
HONGKONG ÉS AZ ÓPIUM
AZ ÜSTÖKÖSÖK ÜZENETE
NAGY PÉTER VÉGRENDELETE
BLAZSEK GYÖNGYVÉR BÚTORAI
TÓBIÁS KLÁRA ZOMÁNCKÉPEI
ELADIO DIESTE, ARGENTÍNA
PETER RIX, NÉMETORSZÁG
YVES DELHEZ, BELGIUM
VÁNDORISKOLÁSOK
KÖSZEGHY ATTILA TEMPLOMA

1997/2

ORSZÁGÉPÍTŐ

NYOLCADIK ÉVFOLYAM

MÁSODIK SZÁM

2	Gerle János	Szubjektív előszó – <i>Subjektives Vorwort</i> DOUGLAS CARDINAL
3	George Melnyk	A szellem építész – <i>Architekt des Geistes (Das Vorwort und die Essays des Architekten aus dem Band Of the Spirit, 1977 Canada)</i>
6	Douglas Cardinal	Az ánuusz-orientált társadalom városában – <i>In der Stadt der Anus-orientierter Gesellschaft</i>
11	Douglas Cardinal	A Világegyetem gyermekei vagyunk – <i>Wir sind Kinder des Weltalls</i>
13	Pap Gábor	Adj magyarságot a magyarnak ... – „Lass die Ungaren ungarisch werden“ (<i>Lehrplan der Sprache in den ersten vier Klassen einer neubegründeten Schule</i>)
19	Makovecz Imre	Pap Gábor laudációja – <i>Würdigung Gábor Pap bei Gelegenheit der Auszeichnung mit dem Ungarische Erbschaftspreis</i>
20	Benkő Samu	Elnöki beszámoló – <i>Präsidialreferat des Transylvanisches Museumverein</i>
20	Tóbiás Klára	Zománcképek – <i>Emailbilder</i>
24	Benkő Samu	Kós Károly laudációja – <i>Würdigung Károly Kós bei Gelegenheit der Auszeichnung mit dem Ungarische Erbschaftspreis</i>
		HUSZADIK SZÁZADI DOKUMENTUMOK – Dokumente der XX. Jahrhundert
25	Kálmán István	Bevezetés – <i>Einführung</i>
25	Nagy Péter cár	Végrendelet – <i>Testament Peters des Großen</i>
27	Helyes Gábor	Az első menedzser – <i>Der erste Manager</i>
29	Eugen Lenhoff Terry M. Boardman	Hongkong és az ópium – <i>Hongkong und das Opium (Übersetzung des Artikels Zur Vorgeschichte der Opiumkriege und Hongkong – Bilanz vor der Wende aus INFO3, 97/5)</i>
32	John Meeks	Az üstökösök üzenete (Ertsey Attila előszavával) – <i>Die Botschaft der Kometen (Übersetzung aus INFO3, 97/2 und 3 – mit dem Vorwort Attila Ertsey)</i>
36	Blazsek Gyöngyvér	kiállítás (Deák László írásaival) – <i>Die Ausstellung der Möbeldesignerin Gyöngyvér Blazsek – mit der Schriften László Deák</i>
42		ELADIO DIESTE, PETER RIX, YVES DELHEZ – <i>Arbeiten organischer Architekten in Ausland</i>
		VÁNDORISKOLA – <i>Wanderschule</i>
51		Ötletpályázat – <i>Ideenwettbewerb</i>
55		Vándorok bemutatkozása – <i>Wanderschüler stellen sich vor</i> Bogos Ernő, L. Balogh Krisztina, ifj. Lőrincz Ferenc, Markót Imre, Pintér Balázs, Szécsi Zsolt
61		HÍREK – <i>Nachrichten</i>
64	Kőszeghy Attila	Debrecen, Tócsóskert, római katolikus templom terve <i>Plan einer Römisch-Katolischen Kirche in Debrecen, Tócsóskert</i>

A címlap belső oldalán a Civilizáció Múzeuma, irodai- és raktárszárny; a hátlap belső oldalán Vajda Gyula rajza látható.

E számunk a NEMZETI KULTURÁLIS ALAP Iparművészeti Kuratóriumának támogatásával készült

A folyóirat rendszeres támogatói az ORSZÁGÉPÍTŐ Alapítvány és a KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS tagszervezetei: AXIS Építésziroda Kft., BOKOR Kft., DÉVÉNYI ÉS TÁRSA Kft., EKLER Építész Kft., É-11 Tervező, Fejlesztő Kft., FARKAS és GUHA Építésztervezők Kft., FELÜLETKÉMIA Kft., FORMA Rt., KÖR Építész Stúdió Kft., KŐSZEGHY Építész Bt., KUPOLA Kft., KVADRUM Kft., LOMNICI és Társa Kft., MAKONA Tervező Kft., PAGONY Táj- és Kertépítész Kft., PARALEL Kft., SÁROS és Társa Építésziroda Bt., TRISKELL Kft., UNITEF Kft.

ORSZÁGÉPÍTŐ – a Kós Károly Egyesülés folyóirata. Megjelenik negyedévenként. Kiadja az Egyesület nevében a Kós Károly Alapítvány; postacím: 1074 Budapest, Barát utca 11. Iroda: 1114 Budapest, Villányi út 8. Tel.: 3710-055, 3710-061, Fax: 3710-055 Bankszámlaszám: 10402166-21629530-00000000 Felelős kiadó: Kampis Miklós. Felelős szerkesztő: Gerle János. Nyomás: VEL Kft., Budakeszi. – **ISSN 0866-0069** – A lap előfizethető az Alapítványtól igényelt csekken, illetve személyesen az Alapítványnál. Egy szám ára hírlapárusoknál és könyvesboltokban 300 Forint, előfizetőknek változatlanul 220 Forint.

SZUBJEKTÍV ELŐSZÓ vezette be Esztergom-számunkat legutóbb; az esztergomi összeállítás helyi hatása pedig kötelességemmé tette, hogy hasonlóképpen folytassam, hogy beszámoljak a következményekről. Nyilván hajlamos vagyok felértékelni az *Országépítő* szerepét, annál is inkább, mert a korábbi huszonöt számra vonatkozó visszajelzésekből nem rajzolódott ki ilyen közvetlen közösségi hatás. A folyóirat szerkesztésekor pedig aligha lehet ennél fontosabb szerkesztési szempont.

Ezért nagy öröm (és büszkeség), hogy az elmúlt hónapokban Esztergomban két fontos találkozó zajlott le, amelyek komoly hatással lehetnek a város elkövetkező éveire. Az első, baráti jellegű találkozón magánemberként gyűltek össze a különféle szervezeteket és a város társadalmi csoportjait képviselő személyek, hogy javaslatokat gyűjtsenek a 2000. év ünnepi eseményeihez és általában Esztergom kulturális rangjának emelésére. Az eszmecserén az *Országépítő* írásai kiindulópontot jelentettek a résztvevők számára, akik a helyi gondokat nyílvánvalóan alaposabban ismerik, de akik számára a „kívülről” érkező kritika afféle utolsó csepp lehetett a pohárban. A megjelentek feladatul szabták a maguk számára, hogy részletes írásos javaslatot készítsenek, milyen lépésekre van szükség, hogy Esztergom valódi regionális központtá váljon.

A második találkozó résztvevői – dr. Horváth István múzeumigazgató szorgalmazására – újraindították a százévesnél idősebb *Esztergomi Polgáregyletet*, amelyet a háború után oszlattak fel. Az Egylet a saját hagyományait folytatva a város érdekeiért fellépni kívánó polgárok tevékenységét fogja szervezeti keretbe. Az Egylet alapszabályát elfogadták, vezetőségét megválasztották. Az elnök: dr. Horváth István; a nyolcfős elnökség tagjai közé került Kund Ferenc építész.

Úgy gondolom, hogy az Egylet léte önmagában döntő befolyással lehet a helyi döntéshozatalra; a polgári közvéleményt kifejező szervezet tanácsadói szerepet is elláthat, és a politikamentes, jószándékú ellenzék szerepét is betöltheti. Munkásságukhoz sok sikert kívánok, remélem, hogy a várospolitikában valóban döntő részt tudnak majd vállalni, és örömmel ajánlom fel, hogy az *Országépítő* hasábjain ismertessék az előző számban felvetett kérdésekkel kapcsolatos megoldási javaslataikat vagy egyéb közlendőiket, amennyiben azokat a régió kívüli szakmai közönség elé kívánják tárni.

Kézzelfogható gyakorlati változások is történtek; folyik az Alkotmánybíróságnak szánt Sándor-palota állagmegóvása (önkormányzati kezdeményezésre az Alkotmánybíróság és az OMvH támogatásával), és a városi köztisztaságban érezhető javulás következett be.

Magyarországra látogat (mire a folyóirat a tisztelt Olvasó kezébe kerül, már múlt időben beszélhetünk róla) Douglas Cardinal kanadai építész. (A látogatás nem valószínűleg volna meg Nadasdy Ferenc, illetve a Nadasdy Alapítvány segítségével nélkül.) Ottawai (a várost kettészélő folyó túlsó partja, ahol az épület található, a Québec tartományhoz tartozó Hull) múzeumának, és néhány saját írásának, róla szóló értékelésnek az ismeretében annyit biztosan kijelenthetek, hogy Cardinal a szerves építészet

nemzetközi viszonylatban kiemelkedő képviselője, aki a legmagasabb szinten képes egységbe fogni „építőművészi” és „szociális” tevékenységét. (E tekintetben szellemi rokona és társa Makovecz Imréné.) Törekvéseinek központjában áll a civilizáció által kultúrájuktól megfosztott indiánok hozzásegítése hagyományaik megelevenítéséhez, ami környezetük, a fehér ember civilizációjának válóságára is gyógyítóan hat vissza. Ennek a folyamatnak természetes színtere a múzeum, amennyiben az nem holt tárgyak, az eleven rítusból kiragadott, abból szó szerint elrabolt tárgyak gyűjtőhelye, hanem találkozóhely, amely a rítus felelevenítését ösztönzi. Ezt szolgálja, hogy Cardinal az indián kultúrát bemutató kiállítást a megfelelő törzsek férfijaival és asszonyaival rendeztette be, részben a kiállítás céljára készített tárgyakkal. A kultikus épületek homlokzatait egymás mellett építették fel a törzsek hagyományokat ismerő tagjai; maga ez az esemény alapvetően más helyzetbe hozta őket, mint ami az elmúlt két évszázad „primitív” kultúrát félresöpörő magatartásából fakadt. Ugyanezt szolgálja a washingtoni új múzeumépület tervezésének előkészítése, amelybe beletartozik, hogy az eddig múzeumban őrzött kultikus tárgyakat visszaadják az indián törzseknek, amelyek képviselői a múzeum építési és üzemeltetési programjának kialakításában is részt vesznek. Ennek a magatartásnak különös jelentőséget kölcsönöz, hogy a talán egyetlen, a körülöttünk zajló globális társadalmi változások áradatával ellentétes, reményteljes folyamat, az amerikai indiánok öntudatra ébredése a fehér ember elképesztően egyetlen fizikai és lelki irtóhadjárata után.

Önkéntelenül felvetődik bennem a párhuzam gondolata: a fehér ember nemcsak vélt ellensége, hanem önmaga rítusait is elpusztította, és kultikus tárgyait múzeumba zárta. Pedig hogy mit jelentett a törzsi társadalomban a kultikus tárgy, azt megtudhattuk Pap Gábor előadásaiból, például a Nagy Károly elrabolta avar kincsek visszaszerzésére indított, és a Nyugat által „kalandozásoknak” nevezett, s a köztudatban így meghonosodott hadjáratok történeteként. A Nemzeti Múzeumban közszemlére tett Szent Korona nem kelt-e megmagyarázhatatlan szégyenérzetet, viszolygást, lealacsonyodás-érzést a látogatóban, hiszen léptékében is összehasonlíthatatlanul súlyosabb dologról van szó, mint amit egy indiánnak kell átélnie, amikor látja, hogy vitrinbe zárt totemállatait bámulják azok, akiknek semmilyen lehetőségük nincs rá, hogy megértsék az ő lényének és a fából faragott totemállatnak az azonosságát.

Az indiánokat a fehér ember kiszolgáltatottá tette, a rítus elvesztésének következtében váltak az alkohol rabjaivá. Nem így kell-e megközelítenünk a kábítószer egész problémakörét, hogy az eszköz annak megakadályozására, hogy az egyén vagy nagyobb közösség betölthesse rendelt sorsát? Hongkong példája (lásd erre vonatkozó cikkünket) és a fehér ember civilizációját egyre nagyobb mértékben fenyegető kábítószer-probléma ezt látszanak igazolni.

Douglas Cardinal abban az áramlatban fejt ki magasrendű szakmai tevékenységét, amely a rítus visszaadásával teszi vértzezi fel az indiánokat a civilizáció általmaival szemben. Van-e még esélye a fehér embernek ugyanerre?

Gerle János

DOUGLAS CARDINAL

GEORGE MELNYK
A SZELLEM ÉPÍTÉSZE

*Előszó az 1977-ben megjelent Cardinal esszékötethez,
részletek*

James Purdie a torontói *Globe and Mail*-ben ezt írta Douglas Cardinalról: *Egy indián asszony és az első, a Crowsnest-átjárónál letelepedett fehér ember nagyszerű unokája, akinek valamiképpen sikerült áthidalnia a szakadékokat Kanada indián öröksége és a beáramló technológiák között, és hiteles, új kifejezőmódot és formavilágot teremtenie.* A technikai civilizáció és a bennszülött nép ősi kultúrájának e szintézise a legjobban egy nyugat-kanadai kifejezéssel illethető: *metis*.

Az embernek csak át kell sétálnia az Edmontontól Winnipegig bármelyik nyugat-kanadai város szívében kialakult bennszülött gettókon és szlömökön, vagy autóval végigszánguldnia a nyugati tájakon és látni a számtalan rezervátumot, hogy felismerje: milyen hallatlan erejű máig is nyugaton az indián jelenlét. A három préri-állam nyugati részét ma is elsősorban a bennszülöttek lakják. Itt találta meg helyét Cardinal, az építész és a gondolkodó. Mestere egy Wyoming-i arapajo indián szent ember volt. Cardinal a texasi egyetemen végezte el építészmérnöki tanulmányait. Albertában született; épületei Albertában, Saskatchewanban és az Északnyugati Tartományokban állnak. Tösgyökeres nyugati.

Ma, amikor a hagyományos indián és *metis* kultúrák biztonságosan etnicizálódtak, Cardinal társadalomfelfogása és építészete egy új, radikális azonosságtudat evolúcióját jelzik. Ez az azonosságtudat a tájon, valamint a bevándorló és az őslakos kultúra egyenlőségén alapul. A Nyugaton, ahol az önazonosság oly sokáig a fehér telepes népszerű és romanticizált figurájára támaszkodott, s az indián és *metis* kultúrát elnyomták, hallatlan jelentőségű dolog egy új gondolkodó felbukkanása, akinek elképzelései modern és bennszülöttek egyaránt.

Mínthogy európai bevándorlók által dominált társadalomban élünk, Cardinal elképzelései – pusztán bennszülött jellegüknél fogva – radikálisak. E radikalizmus alapja maga a síkföldi indián kultúra, s e kultúra és nép jelen társadalmi helyzete. Cardinal a huszadik század prérilakó gondolkodóinak új típusa, aki nagyobb harmóniában él a préri indián világgal, mint a bevándorlókéval.

Ezekben az esszékből az indián valóság szemléletnek a modern civilizációk számára való fontosságát elemzi. James Purdie azt mondja: *épületei együtt hullámszánkának a tájnak ritmusával és kontúrjaival, amelyből kinöttek.* Carol Moore Ede *Canadian Interiors* című könyvében ír egy templomról, amit az albertai Red Deer városába tervezett: *élő organizmus, amelynek örökké változó tömege úgy hullámszik, ahogy napi pályáján jár a Nap.* Ugyanezt ez épületet Macleans így jellemzi: *ihlető jelenlét.* Mert

Cardinal számára az indián valóság tapasztalat a szerves világ drámai tudatosulása.

Az indián kultúra hagyományos szertartásai és ünnepei között érkezett ebbe a világba. Itt ismerte meg és fogadta el a kultúra alapját jelentő tájjal való indián azonosságot. E földdel való azonosság gyökere nem valamiféle nacionalizmus vagy birtoklás-tudat, hanem tiszta szellemiség. Az emberben élő föld és természet érzékelése. Cardinal számára a táj élőlényekkel van tele. A táj élet. A táj maga a *Lény*.

A történelem dialektikus iróniája, hogy a fehér ember uralma alatt e föld népe földönfutóvá vált, nyomorulttá, akit meg kell védeni és ősi kultúráját megőrizni azzal, hogy új alapokra helyezzük a földdel való kapcsolatát; olyan alapokra, amelyek messze erősebbek, mint a fehér ember és a föld viszonya. Amikor ezeket az esszéket olvassuk, ne egy magányos ember hangját halljuk ki a sorok közül, hanem egy egész népet, embereket, akik már halottak, s azokét, akik a jövőben fognak megszületni. Hallanunk kell az ember és a természet egységét és folyamatosságát. Hallanunk kell a feltámadó mai indiánok hangját, s vele elkeveredve a fákét, sólymokét, fűt, szélét, antilopokét és szarvasokét. Máskülönben elveszítjük az egész jelentését, európai szemléletünkkel vakok maradunk. Az olyan szavaink, mint *ökológia, természet vagy környezet* az indián valóság tapasztalat mellett üresek és fénytelenek. Az indián rituálék földje egészen más, mint ahogy mi látjuk a tájat. Olyan erőteljes és olyan túlradó, hogy egy pillanat alatt eltűnnek róla a fehér civilizáció termékei. Ennek az érzékenységnek távoli visszhangjai nyelvünkben ma is megtalálhatók.

A *nature* (természet) szó eredete a latin *natus* (születés, születni) szó. A *natu/re* a születés helye. A természet (*natu/re*) embere számára a világ mozgása a születés, és a születés az élet szinonímája. A *native* (őslakos, bennszülött) szó ugyaninnen származik. A *natív* népek a természet, a s születés, a szerves élet gyermekei. Az indián kultúra a valódi életben élő realitás.

Az őslakos (*natus*) népek kultúrájában a táj nem dolog, tárgy, s nem az ember munkájának gyümölcse, mint a mi szemléletünk szerint. A táj élőlény. Nem csoda, hogy Cardinal épületei növekszenek, hajtásokat eresztenek és szétterjednek a tájon, mint a mohó szőlőindák. Ezek az épületek a természetes kultúrában gyökereznek, a születés és az élet kultúrájában, és arra terveztettek, hogy szerves evolúción menjenek át, változzanak, alkalmazkodjanak és terjeszkedjenek. Ezek az épületek *növekszenek*.

A táj indián tapasztalása nem egyszerűen dinamikus; egyben az egyediség és a totalitás, a *minden egy* víziója is. Az önértelmezés nemcsak a növekedés képéből, de a táj hatalmas élőlény-mivoltának felismeréséből is táplálkozik. E lény fizikai jelenléte a teljesség kifejeződése. *Howl* című versében Allen Ginsberg így ír: *Szent a tenger, szent a sivatag ... szent a szemgolyó, szent a feneketlen mélység.*

(Eörsi István ford.) – míg csak a *szent* szó pusztá hangzássá nem változik, amely ott cseng minden létező neve mellett, s oszthatatlan valóságot teremt. Cardinal látomásában az élet szent, az élet egy, az élet minden. E valóság nem a mi kultúránk fallikus realitása. Az indián kultúra *minden-egy* felfogása szimbolikus kifejeződését a körben találta meg; számára a teljesség legvégső metaforája a kör.

Douglas Cardinal a kört tette építészeti tervei alapjává. Ez a kör azonban nem egyszerűen a szemnek kedves, csinos kerekesség. Épületeiben a kör az életciklus; a természet teljessége. A kör egyensúly, harmónia, egyenlőség és egység, amint azt az őslakos – natus – népek kifejezik. Ők a kör népe, de ez a kör nem az, amit a görög filozófiából és a keleti vallásokból ismerünk. Ez a kör a tájból, a fizikai valóságból származik. Cardinal írásaiban gyakran fordulnak elő a *középpont*, *centrum*, *központ* szavak. Az indiánok körét a bevándorló kultúra egyeneseivel állítja szembe, amelyek megosztottak; a civilizált ember dologi geometriájának, szétterjedett világának megjelenülései. Érzékenysége radikálisan szemben áll a kapitalista világ valóságával, ahol a földet birtokolják, részekre és még kisebb részekre osztják, eladják és eladják megint. A szubjektummal telített, attól átítatott világból kiált a véget nem érő objektivizáció, eltárgyasítás ellen.

A tárgyak világa az *odakint* világa. Az elkülönülés és a túlbujánzás birodalma. Egy ilyen, ember-teremtette univerzumban, ahol az élet elsődleges joga az emberé, az ember tárggyá változik, s az életből *odakinti* valóság lesz, amivel kedvünkre bánhatunk. A létezés eltűnik, s helyét az élettelen dolgoknak adja át. Az ember, mint teremtő az élet helyébe lép.

Cardinal az *ego-ember* társadalmának nevezi ezt a társadalmat. Az ego-ember a hódító, leigázó intellektus; a fehérember tudományának angyala. Ellensége a természetnek, a születésnek és az életnek. Legfőbb tulajdonsága, hogy megoszt és uralkodik. Amikor Cardinal mindezt *domináns társadalomnak* nevezi, nemcsak arra utal, hogy elnyomja az indián kultúrát, de arra is, hogy e társadalom elsődleges létmódja a birtoklás, az uralkodás.

Ennek a jövevény kultúrának a célja: uralkodni a természet felett. Az indián gondolkodás célja szintén hatalom, de a természet egységében, s *azáltal* megfogalmazott hatalom. Az indián kultúrák a világhoz való alkalmazkodás kényszerében születtek meg, ahol az ember technológiailag gyenge, de élete természetteli volt. A bevándorló kultúra a technológiai hatalom bölcsőjében született.

A két gondolkodásmód, e két elkülönült világnézet lényegi konfliktusa úgy fogalmazható meg, mint harc a kultúra és a civilizáció között. A megkülönböztetés világosabbá válik, ha megvizsgáljuk a két világ gyökereit. A *kultúra* szó a latin *cultus*-ból származik, ami egyaránt jelent gondviselést és imádatot. A két jelentés egybekapcsolja a vallásos és a szerves, természetes réteget, s egyben rámutat arra is, hogy a két jelentésnek az emberi tudatosság homályos régmúltjában közös eredete van. A „kulturális” világszemlélet szellemi, és szorosan a tájhoz, a földhöz kötött. A *civilizáció* szó a latin *civitas* szóból származik, ami várost jelent. A város a civilizáció lényege; a természet erői ellen vívott sikeres hadjáratok eredménye, a hódítás és elkülönü-

lés látható formája.

Az indián vízió nem *civilizált*. Ez a vízió nagyobb mértékben tartalmazza a *létezni*, és csak kevésbé a *csinálni* gondolatát. Inkább alázatra, semmint hatalomra támaszkodik. A mi kultusz-világunk éppoly idegen az inka, mint a görög-római kultúráktól. A civilizáció az ember-készítette dolgokban, az indián vízió azonban a természetben találja meg humanitását. A civilizáció hierarchikusan rendezett valóság, amely az élet legmagasabb szintjére az embert emeli. A kultusz/kultúra az étellel való radikális azonosulás valósága.

A civilizáció világa a holisztikus indián kultúra antitézise. Megköveteli az ember természettől való elidegenedését. Amikor Cardinal a bevándorló kultúráról, mint *idegenről* beszél, nem csupán szociológiai tényeket szögezel le, de azt is állítja, hogy az elidegenedés a jelen társadalom leglényege. Ez a vád az indián kultúra részéről általában a civilizáció és különösen a technikai társadalom alapvető kritikája.

A kulturális világszemlélet olyan realitás, amelyben az egyén egyedisége és a mindenség egyedisége alkotja a totalitást, amelyben az emberi lény teljességgel természeti lény. Ebben a szemléletben az ember lényege a szervesség, s a civilizáció visszalépés ebből a szervességből a mesterséges minőségbe, ami az ember alapvető lényegétől való elidegenedés. A kultúra és a civilizáció e küzdelmében vajon mit kell tennie annak az embernek, aki a *kultusz* szerint gondolkodik, de foglalkozása, hivatása a város szívéhez köti?

Ez az ember és kultúrája a *metis*. Ebben a világban az épületeket az indián látomás hatja át és forradalmasítja formáikat, míg a technológia, a civilizáció és a város – marad. Az indián *kultusz* indián civilizációvá lesz. Cardinal terve például, amelyet az Albertai Indián Oktatási Központ számára rajzolt, az indián tudatosság monumentális emlékműve; vetekszik az aztékok és inkák templomaival, s emellett világosan jelöli a *kultusz* hagyományos világának alkonyát. Két világ sajátos keveréke, s az eredmény egy radikálisan új civilizáció; a nyugat első bennszülött – vagy őslakos – civilizációja.

Cardinal gondolatai és elképzelései nem itt *vannak*, csupán ide *vezetnek*. A bennszülött nép mai problémáinak nyomasztó súlya alatt épít, tervez, ír és él, s megoldásai azzal a gyakorlati kérdéssel foglalkoznak; hogyan lehet visszaszerezni a nemes emelkedettséget és a kulturális integritást. Iskolákat és közösségi épületeket tervez olyan helyeken, mint Hay River, Grande Prairie, Lac la Ronge, Grouard és Bonneville – távol a nyugat nagy város- és hatalmi központjaitól. Ez a demokratikus impulzus nem a jelen társadalom ideológiájából, hanem magából az indián világlátásból; az élet és az ember egyenlőségének tudatából és a hierarchia nélküli világból ered.

E világszemléletet képviselve Cardinal minduntalan beleütközik a társadalom beszélt nyelvének falaiba. Erre a nyelvre rákövesedtek a civilizáció jelentései. A primitívet egyúttal alacsonyabbrendűnek is ítélik. Az indián azonban körkörösen gondolkodik; számára a vég egyben kezdet is és viszont. A *kultusz* világának gondolkodásában primitívnek lenni annyi, mint elsőnek lenni; élen lenni, hiszen a

kezdet és a vég azonosak. A létezésben mindenki egyenlő.

A jelentés fordítottja; az értékek átalakulása változtatja az *aboriginal* (ős-lakos, bennszülött) szót egyszerű állítássá: *kezdetől fogva létező* – (ab-origin-al) –, legelső, s ad neki új, pozitív jelentésárnyalatot. Az *aboriginal*, a *primitív* vagy *natív* szavak így nyernek új tartalmakat; az indián látomás felszabadítja őket is.

Az indián kultúra alapja a fennmaradás, s ezt a fennmaradást nem hódítással, hanem alkalmazkodással kívánja elérni. Az *alkalmazkodás* szó indián jelentése Cardinal *vadász-harcos*-modelljében, a domináns társadalomhoz való viszonyulás lehetséges módozataiként nyer értelmezést, magyarázatot. Cardinal spirituális gyakorlatoknak tekinti ezeket a szerepeket. Ha a vadász és a harcos szerepét lélektelen – lélek nélküli – világunk körülményei közé transzformáljuk, átalakulnak a túlélés, a fennmaradás alkalmazkodó stratégiáinak metaforáivá. Egyik értelemben azt látjuk, hogy (a mi szemszögünkől nézve) ugyanaz a hatalmi viszony alakult ki a domináns társadalom és az őslakosság között, mint valaha az őslakosság és a természet között. Kultúrájuk úgy igyekezett alkalmazkodni, hogy kereste a világgal való azonosságot. Ugyanez a céljuk a jelen társadalomban is. Az egyenlőség világában az állatok az életadók, s tőlük származik a lélek (*animus*) is. A vadász valódi lényé belép az ő lelkükbe, magukba az állatokba. A mi hierarchikus világunkban az állatok az élet egy alacsonyabb szintjét képviselik. Fenevadak. Bestiák. Le kell igazni vagy megölni őket. Az indián, mint vadász vagy harcos, be szeretne lépni e társadalom életébe, meg akarja tanulni módszereit, befogadni *animusát*. Az alkalmazkodó ösztön nem azt jelenti, hogy átvegye ezt az életet; eladja az egyiket a másikért. Általánosságban jelenti az életbe való belépést, megértését valamely dolog lelkületének. Nem jelenti azt, hogy valaki – amint Cardinal nevezi – a domináns társadalom ego-emberévé válik. Azt jelenti, hogy olyanfajta egyenlőségre törekszik, amilyenben a vadász élt az állattal, amelyet – akit – el akart ejteni.

Ez az integráció egészen más fajtája, mint amit mi kínálunk. Az őslakos kultúrában az integráció egyenlőséget jelent. Jelenti ezenkívül az integrált – vagyis holisztikus – világszemlélet fejlődését. Ez az integráció felé való hívás az őslakos népek kulturális reneszánszára való, hatalmas erejű felszólítás. Felszólítás uralom, dominancia nélküli alkalmazkodásra. azt lehet mondani: ön-integrációra. Az indián akkor integrált, ha kultúrája mind a maga, mind pedig mások számára radikális egyenlőségen alapul; amikor a *viszonyok*, a *kapcsolatok* világa azonos azzal, ami a mi számunkra a *dolgok* világa.

Nehéz belépni ez új jelentések világába, amíg oly szorosak és szilárdak saját kulturális határaink. Maga Cardinal nemegyszer nyelvi akadályokba ütközik, amikor a két univerzumot igyekszik *integrálni*. Egyik esszéjében például ezt az esetlen kifejezést alkalmazza: *a síkföld osztályterme* – aminek belső ellentmondása oly erőteljes, hogy a pólusok szinte kioltják egymást. Amit attraktív metaforának szán, a valóságban félreértést szül. Semmi kétség: az ego-ember és a természet emberének világát harmóniába hozni – e célkitűzésnek itt-ott megvannak a maga kudarcai. Ami azonban fontos: a munka megkezdődött; az indián vízió

megindult a domináns társadalom víziójával való egyensúly megteremtésének útján.

A kultusz világa kibillent bennünket mindennapi nyelvhasználatunkból. Amikor egyensúlyról, harmóniáról, egyesítésről, integrációról beszélünk, mennyiségi fogalmakban; térfogatokban, statisztikákban, mértékekben gondolkodunk. Amikor azonban egy egyensúly nélküli világban gondolkodunk egyensúlyról, egy elidegenedett világban harmóniáról, egy megosztott és szétforgácsolt világban egységről, az indián modell szerinti fogalmakban kell gondolkodnunk. E társadalomban az egyensúlykeresés a társadalom lényegi egyensúlytalanságának végét jelenti. A *metis*-modell az indián gondolkodásban nem két, egyformán önálló értékű világ egyensúlya. Az *maga* a harmónia, amely csak egyetlen, egységes világban lehetséges. A békés egymás mellett létezés egy lépés az integráció felé. Az egyenlőség a fehér kultúra szerinti értelemben csupán egy lépés a még radikálisabb egyenlőség felé.

Az indián vízió azokat a viszonyokat kínálja a társadalomnak, amelyekkel ez nem rendelkezik. Ajánlja elidegenedéstől idegen önmagát; a lehetőséget, hogy a fehér többé ne bevándorló kultúra legyen. Kínálja a földdel, a tájjal való teljes egységet, amely a mi társadalmunkban lehetetlen. Kínálja az uralom, a hatalom ideológiájának végét, s egy radikális, új demokráciát. Természetes, hogy a domináns társadalom, amely a legrosszabb időkben hitványnak és értéktelennek ítélte és így is kezelte az indián kultúrát, a legjobb esetben, a legszelídebb korszakokban pedig megtűrte és elviselte, mint lényegtelen és érdektelen furcsaságot (miközben folyamatosan gratulált magának hallatlan toleranciájához, hogy egyáltalán létezni engedje, mint etnikai vagy vallási zárványokat), saját értékei és megfontolásai mentén fogja értékelni a felkínáltakat. A civilizáció kódén át fogja látni magát Cardinalt is, és mindent a *fehér módi* szerint valóra fog alakítani.

Cardinal felkínálta nekünk a kölcsönös megértés és együtt-fejlődés végső metaforáját. Az őslakos népességet a fehér társadalom úgy kezelte, mint gyermekeket, amire ő a felnőtté válás követelésével válaszol. A felnőtté válás követelése azonban önnön érettségünk követelése, hiszen a mi társadalmunk tette gyermekeké az indiánoké. Az új indián csakis egy érett, egy felnőtt kultúra eredménye lehet. Ezt a felnőtté válást a saját kultúrája elismeri, de el kell ismernie a mi közös kultúránknak is. Cardinal víziója érettséget követel. Vajon készen áll-e a mi kultúránk arra, hogy az egyenlőség felé teendő első lépésként gyermeknek tekintse magát? Készen állunk-e arra, hogy az indián kultúrát ne tekintsük többé gyermeknek; az emberi történelem egy korábbi állomásának? Képesek vagyunk-e az emberiség felnőttkorához való tartozását elismerni?

Cardinal, aki a gyakorlati munka embere, s aki népének mindennapi gazdasági és kulturális gondjaival szembeesül és küszködik, kényelmetlenül érezte magát, ha forradalmi gondolkodónak nevezném, holott így van. Indián szellemiségét saját magam is megismertem, s úgy találtam; ő egyaránt él a *kultuszban*, az élők univerzumában, ahol az ember *lény*; és a *civilizációban*, a dolgok világában, ahol az ember *tárgy*. A dualitás áthatja egész életét. A teljesség impulzusa az indián életből, az elkülönülés a má-

sikből származik. A kettősség az első pillanatban Cardinal legfőbb gyengeségének tűnik, de tüzetesebb vizsgálódás után a legnagyobb erősségének bizonyul – látomása, a *metis* társadalom nem a múlt eseménye, hanem a jövő cselekedete.

Eszméje nem kevesebb, mint az őslakos manifesztációja egy bevándorlók-uralta kontinensen. Csak nyelvünk alapjaihoz visszatérve találunk utalásokat e mélyen gyökerező jelentésekre. Ez őseink hangja, még ha kívül is esik vallási, társadalmi és nemzeti tapasztalataink körén. Az *animus* visszatérése. Ha odafigyelünk, mindannyian hallhatjuk. E hang visszavisz bennünket a kezdetekhez; őseredeti lényünk gyökereihez, és ha meghalljuk reszketünk.

DOUGLAS CARDINAL

AZ ÁNUSZ-ORIENTÁLT TÁRSADALOM VÁROSÁBAN

(A *szellemről* c. esszékötetből)

Én nem tudok semmit, nektek kell az én házaiban élnetek. Mondjátok el a problémáitokat, mondjátok el, hogy akartok élni; megpróbálom megcsinálni nektek a titeket szolgáló környezetet.

A technológiai civilizáció megkísérli ráerőszakolni szellemét, egóját egész környezetére. Ideálja az előre kialakított terv, amely minden problémára megoldást jelent. A tudás előlegezése azonban korlátokat is jelent. Szemellenzöt.

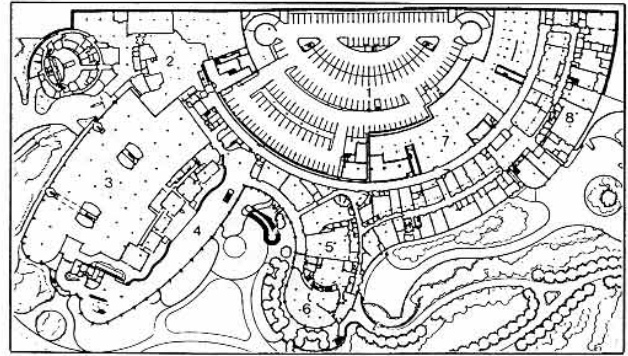
A civilizáció piramis-rendszere épül; a csúcson ott áll valaki, és ráerőszakolja akaratát az alatta lévőkre. Ezek azok az emberek, akikkel az építész szerződik. Ha például egy építész iskolaépületet tervez egy iskolaszék számára, két megrendelőt szolgál egyszerre; az iskolaszéket és a diákokat-tanárokat, akik használják majd az épületet. Ha az iskolaszéknek tervez, valamilyen absztrakt ideához közelít, ha a közösség diákjai számára épít, az eredmény organikus. Az építész nehezen tudja saját egóját elfojtani. Ahhoz, hogy valóban odafigyeljünk rájuk, és együttműködjünk azokkal az emberekkel, akikkel dolgozunk, gyakran fel kell adnunk saját elképzelésünket a közösség által kidolgozott formáért.

A technológiai civilizációs rendszerben az embereket adott feladatokra tartogatják, s a tömegeket úgy tekintik, mint valami szellem és gondolat nélküli entitást, csakhogy mi mind a tömeg részei vagyunk. Életünk azért fontos, mert egyének vagyunk, s az egészhez mindannyian hozzájárulhatunk valamivel. Az emberektől maguktól eredő megoldásokban sokkal több a lélek és az igazság, mert ezek megfelelnek nekik. Az emberek ismerik, mert *érzik* szükségleteiket; ezeket a külső megfigyelő csupán leírhatja. Az építész figyel, megpróbálja megoldásait beleolvasztani a feladatba, a problémába, majd képviseli és védelmezi a megismert szükségleteket a tekintély, az anyagi és közigazgatási hatalom előtt.

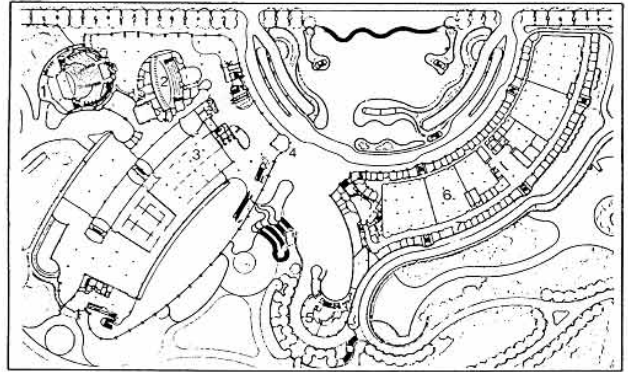
A közös tervezésre jó példa az észak-albertai *Grande Prairie Indián Oktatási Központ* esete. A munkában mindenki részt vett. Mindenkinél minden ötletét meghallgat-

A Civilizáció Múzeuma, Hull, Québec, Kanada – alaprajzok

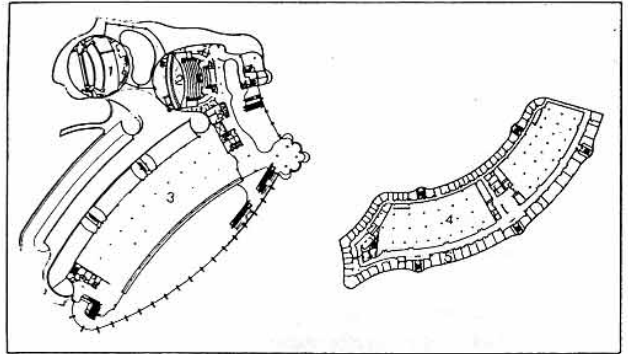
Alsó szint alaprajza: 1. Földalatti parkoló; 2. Gépészet; 3. Kiállítóterem; 4. Nagy csarnok; 5. Hőközpont; 6. Kávéház; 7. Raktárak; 8. Műhelyek

Emeleti szint alaprajza: 1. Fő előadóterem; 2. Imax/Omnimax (színház); 3. Alkalmi kiállítóterem; 4. Főbejárat; 5. Vendéglő; 6. Raktárak; 7. Irodák.

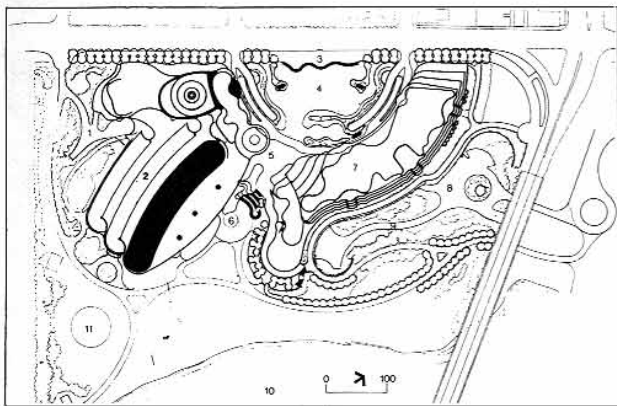
Tetőszint alaprajza: 1. Fő előadóterem; 2. Imax/Omnimax (színház); 3. Történelmi csarnok; 4. Raktárak; 5. Irodák.

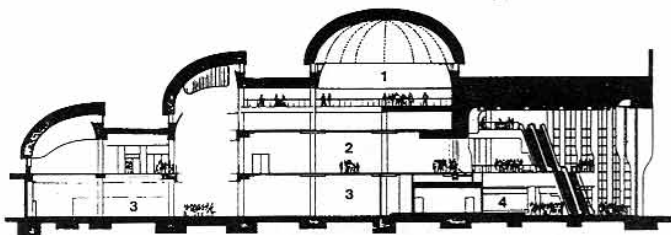
tuk és figyelembe vettük. Természetes, hogy a dolog rettenesen sok időbe telt, és s emberek százait kellett összehangolni. Ahelyett, hogy egy Medicivel, cárral vagy fáraóval beszéltük volna meg a dolgokat, a nép tevékenységét hangoltuk és rendeztük össze.

Magam építészként voltam érintett a munkában, s lassan észrevettem, hogy az emberek rögtön kritikussá válnak, ha nem veszik figyelembe szempontjaikat. Gondolkodni kezdtem; milyen jó lenne, ha átvinnénk néhány

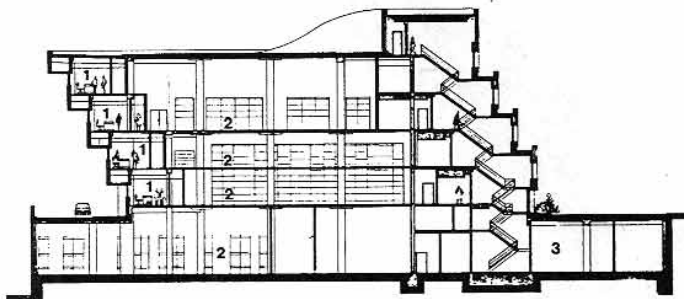
Helyszínrajz: 1. Kiszolgálóterület; 2. Gleccser-szárny (nyilvános terület); 3. Fogadóterület; 4. Burkolt tér; 5. Főbejárat; 6. Külső kiállítóterület; 7. Kanadai pajzs-szárny (üzemi terület); 8-9. Kiállítási kiszolgáló út; 10. Ottawa folyó; 11. Régészeti bemutató

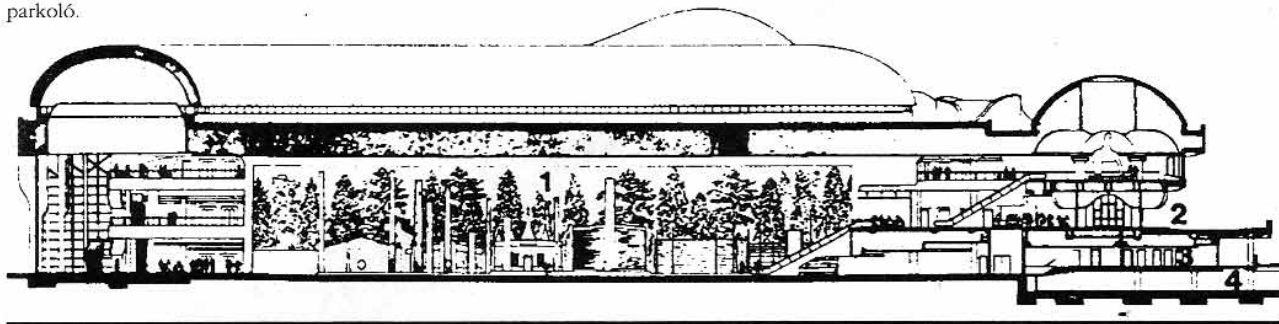
Metszet a kiállítótereken át: 1. Történelmi csarnok; 2. Alkalmi kiállítások; 3. Állandó kiállítás; 4. Nagy csarnok.

Üzemi szárny metszete: 1. Irodák; 2. Raktárak; 3. Műhelyek.

Nagy csarnok hosszsmetszete: 1. A nyugati partvidék indián kultúrája, állandó kiállítás; 2. Főbejárat; 3. Csoportok fogadótere; 4. Földalatti parkoló.

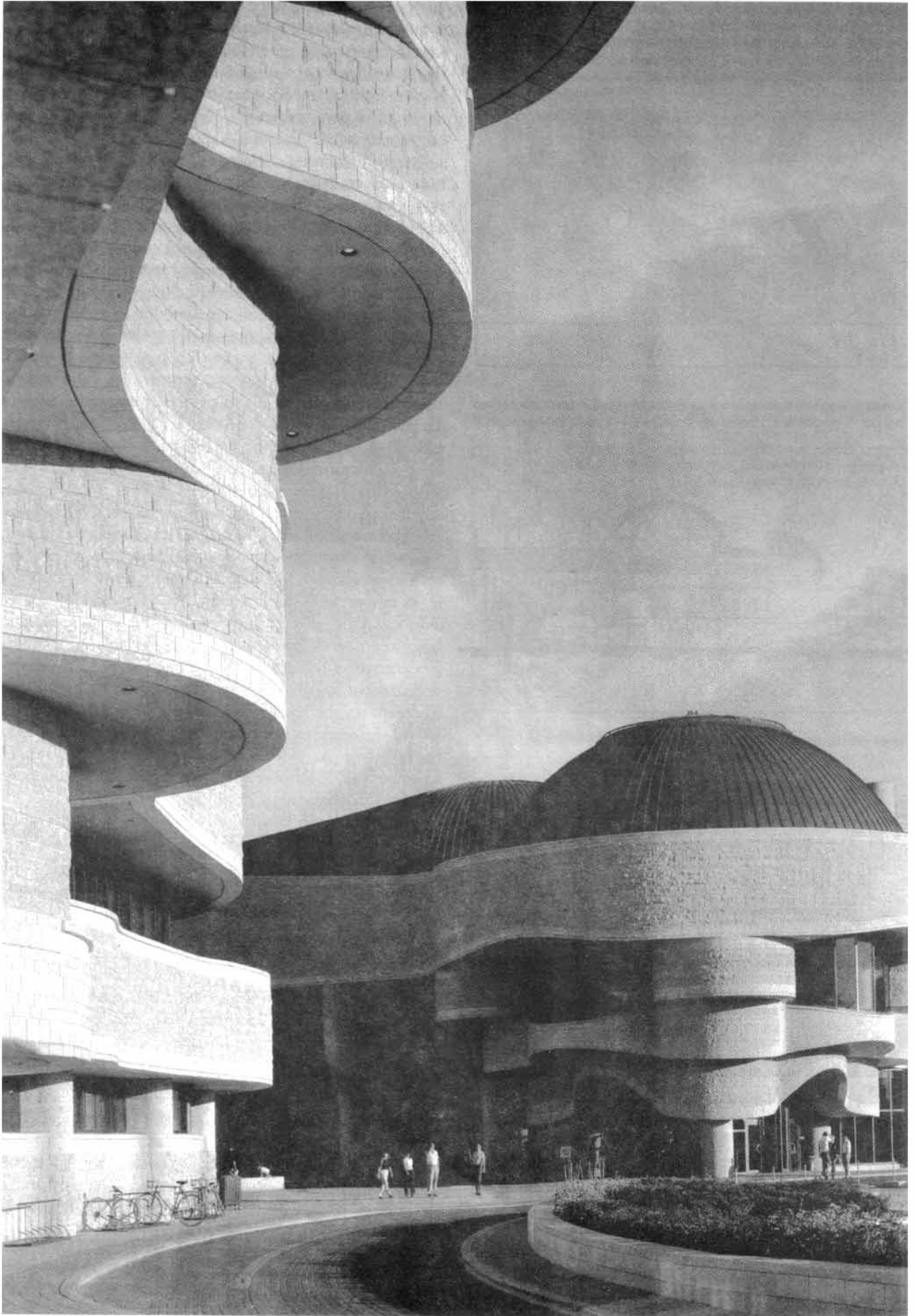
ötletüket és megoldásukat, s így sokkal jobb épület hozhatnánk létre. És azt kellett látnom, hogy ha terveimet egy fajta tűzkeresztségben eléjük tárom, igen sok ötletem és részmegoldásom egyszerűen nem állja meg a helyét. Így hát arra gondoltam: finoman kell a dolgokat megközelíteni, és gondosan, szeretettel bánni velük, mert ezek egy eszme magvai, egy eszméé, amely valós igényekből, szükségletekből született. Nekem csupán annyit kell tennem, hogy ápolom, és figyelem, ahogy a megfelelő input hatására fokozatosan kristályosodik a dolog, és mindenki láthatja a belőle kiinduló evolúciós folyamatot. A falakra kirajszögeztük a tervrajzokat, aztán bejöttek a diákok, a tanárok és az iskolaszék tagjai, és mindenki leírta egy papírra, hogy mi nem tetszik neki. Mindebből pedig egy lényegesen jobb megoldás született. Csakis ezen a módon lehet lerombolni a piramist, és kikezdeni az emberekre kívülről erőszakolt szabványokat.

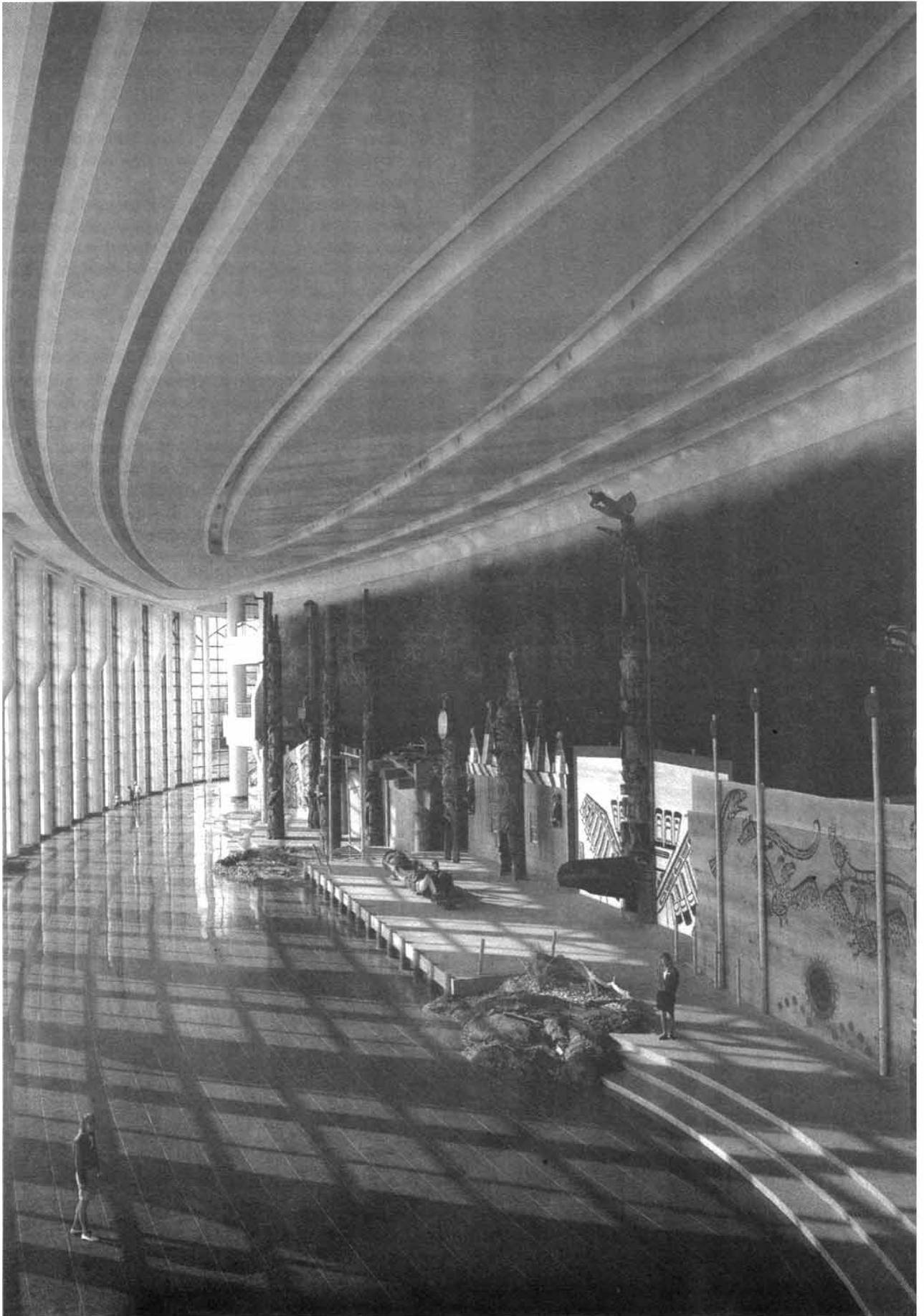
A „konyhakész”, előre kitalált terveket, mint *megoldást* említette Alberta állam oktatási minisztere, amikor azt javasolta, hogy Északon a bárhová telepíthető és áttelepíthető családi házakhoz hasonlóan gyárilag előállított, kész osztálytermeket kellene építeni. Ez pedig azt jelentené, hogy valahol megterveznék ezeket a dobozokat, amelyeken nem jelenne meg semmi azoknak a vidékeknek az egyéniségéből, jellegéből, amelyeket szolgálniuk kell.

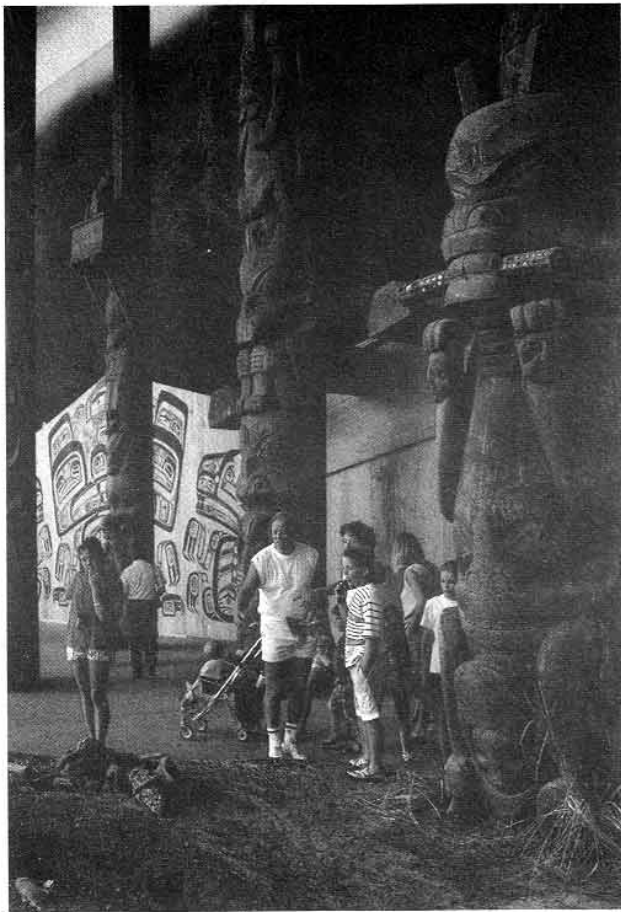
A mobil osztályterem egy modul; egy láda, amely hermetikusan elszigetelti környezetüktől a gyermekeket. Miféle, az emberekkel való törődést, rájuk figyelést fejez ki ez a doboz? Azok, akik ezt a „megoldást” javasolják, elfelejtik, hogy az emberek érzékenyek arra, ami fontos. A mesterséges környezet felfogásával és érzékelésével valamint feldolgozásával foglalkozó vizsgálatok kimutatták, ezek a környezetek oly mértékben nyomasztják az embereket, hogy idővel természetes körülményekre lesz szüksége a lelki felépüléshez. Az előregyártott osztályterem négy fala és az ember valódi, természetes környezete közötti különbség megfogalmazhatatlanul hatalmas.

A technológiai társadalom lélek nélküli dolgokat állít elő, mert a benne élő emberek nem élnek át egy elengedhetetlenül fontos tapasztalatot. Amíg távoli szemlélők maradunk és nem merülünk lélekkel bele a dolgokba, objektívek, de *tárgyak* vagyunk. Abban a pillanatban azonban, amikor ezt megtesszünk szubjektívekké válunk. Ez a lélek területe, és ha az építész ezt a lelket kifejezi, az épület mindenki háza lesz, mert a lélek univerzális.

Mechanikus, városi környezetünkben egyenesekkel és síkokkal jellemezhető, kockaszerű fogalmakban gondolkodunk, és az észak-amerikai városok a bennük élő emberek kizsákmányolására épültek. A nagyobb népességű lakó-

Látogatók a nagy csarnokban a nyugati part indián törzsi kultúráit bemutató állandó kiállításon. Az egyes törzsek kultikus építményeit az építész a hagyományokat ismerő indiánok közül választott mesterekkel készíttette el. A lap alján balról jobbra (az angol írásmódot használva): tsimshian, haida, nuuchahnulth, nuxalk, a középső partvidéki és a parti shalish ház látható. Az egyes homlokzatok mögött külön terem mutatják be az ahhoz a törzsi kultúrához tartozó néprajzi anyagot. Az előző oldalakon a Múzeum főbejárata, mellette balra az irodai szárny, illetve a nagy csarnok látható. (Fotó: Malak)

központoknak sokkal inkább kulturális, művelődési és pihenési övezeteknek kellene lenniük, mint az ipar és az üzleti tevékenység gócainak. A képzés, művelődés és tanulás színhelyeinek pedig különösen ki kellene fejezniük a közös lelkületet, és nyitottnak kellene lenniük az egész közösség előtt.

Ma a technológia uralja az életet, és egyenes vonalú gondolkodási mintázatot hoz létre, ami maga is technológia. Bármit, amit az ember ilyen típusú gondolkodással kitalál,

számítógép is képes létrehozni. A környezet automatákká programoz bennünket. A komputer-gondolkodás egy egyszerű áramkör. Nekünk azonban olyan környezetre van szükségünk, amelyik lelket és életet tartalmaz, nem csupán ember-előállította berendezéseket. A lélekkel teli környezet új gondolkodást fog indukálni, s benne olyan tapasztalatokat szerezhetünk, amelyek jobban hasonlítanak arra, amit az ember ezelőtt a civilizációnak nevezett dolog előtt megtanult.

Városainkat lakóinak árusza köré tervezték. Szeméthalmok ezek; tele a vállalkozók, mérnökök és technológusok értékeivel. A társadalom elfogadja ezeket a modern kalózokat, akik a profitot minden emberi érték fölébe helyezik. A hivatásos építész csupán lakója e vállalkozóknak; voltaképpen ők a környezet valódi építészei.

A város egészségtelen környezet, telezsúfolva házak gyanánt épített ketrecekkel. Az élettelen, durva és egymástól elszigetelt cellák hálózata megmérgezi a Földet és lerombolja az életet. Ez a szemét öröksége. Magunk-alkotta örült és örjítő környezet, amely tönkretesz minket és a világot is, s az étellel szemben könyörtelen.

Városi környezetünk szülőit a bölcsőtől a sűrű ketreche zárjuk, a gyermekeket az iskolákban elszigeteljük, megfosztjuk őket a családdal való kapcsolattól és nem tesszük lehetővé, hogy használják a szabad, természetes környezetben működőképes készségeiket, mintha bizony nem is e Föld szülőit lennének. Így bánunk saját magunkkal gyermekként, felnőttként és időskorban is.

Sokemeletes automatákká programozzuk magunkat, akik értelem nélkül bámulják az órát, növekszenek és fejlődnek, mint valami zöldségvetemény, s amikor elhasználandunk, intézményes menhely-ketrecekbe zárjuk magunkat, amely etet, itat, lélegeztet és védelmez a társadalom által erőse és biztosra épített rácsok mögött.

Sokféle ketrecünkben mindannyian jól megvagyunk. Én, mint építész, jutalmat kapok, amiért megtervezem és megépítem a közösség ketreceit, a jobb és nagyobb intézményeket. Ahhoz, hogy az egyént többre becsljük az árus-orientált város elembertelenítő környezeténél, tisztelnünk kell az életet, a lelket, amiket a mai városokban elvesztettünk. A modern város az elembertelenítés eszköze, mert elválasztja a természettől az embert. Az emberi szellem nem képes magára találni ebben a társadalomban, amely eltűri és megbocsátja azt, hogy a vállalkozók kizsákmányolják az embereket. Ennek az állatkertnek a fenntartói nem fogják ezeket a problémákat megoldani. Nem érdekük. A ketrecben élő embereknek kell kinyitniuk a rácsok ajtaját, és kiözönlíteni a valódi világ felé.

DOUGLAS CARDINAL

A VILÁGEGYETEM GYERMEKEI VAGYUNK

*Helyezzük az emberiséget a rendszerek,
a természetet a mi rendszerünk,
a Földet magunk elé.*

A Világegyetem gyermekei vagyunk, s itt születünk, ezen a Földön. Mi magunk vagyunk a levegő, amit belelegzünk, a víz, amit megiszunk. Mi vagyunk az állatok, a növények, s minden élőlény. Azért születhettünk meg, azért maradhattunk fenn és azért fejlődhattunk, mert életünk harmóniában volt a Föld minden létezőjével. Tiszteltük minden lényben az életet. Hogy önmagunkkal egyek lehessünk, harmóniában kellett élnünk minden élő teremtménnyel, Földanyánk minden gyermekével. Amikor még miénk volt ez a harmónia, tudásunk volt önmagunkról, fajunkról, a Föld minden élőlényéről és a Mindenségről, s ezt a tudást a természetes környezettel való harmónia és egyensúly által szereztük.

Vallásunk azért jött létre, mert ki akartuk fejteni tiszteletünket a születésünket, szaporodásunkat és fejlődésünket lehetővé tevő természeti erők iránt. Az élő lényekben munkáló életerő mindent áthatott, és mi mélységesen tiszteltük az erőt, amely életet adott és fenntartotta azt; a Napot, a Holdat és a Földet. A természet csupán annyit követelt, hogy valamikor meg kell halnunk, s hogy élhessünk, meg kell őriznünk a környezetünk s önmagunk közötti harmóniát.

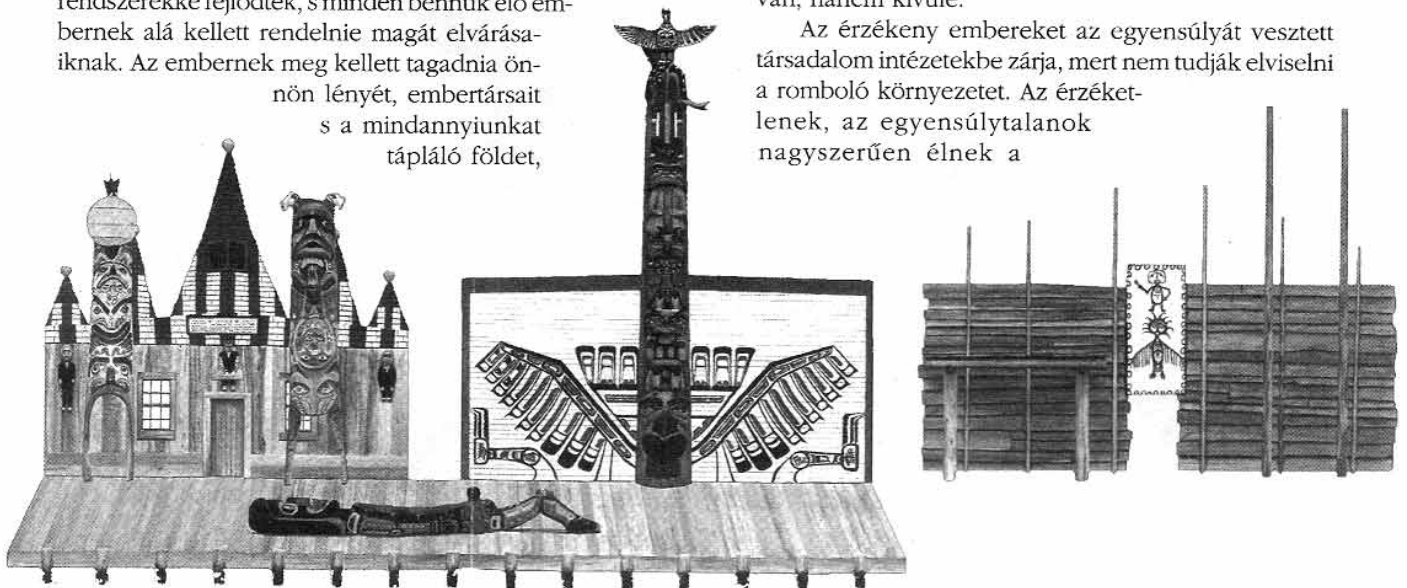
Voltak emberek, akik úgy gondolták, hogy a fejlődésünk során megszerzett tudással és hatalommal átalakíthatjuk környezetünket, s így könnyebbé tehetjük az életet. Az ő tudásuk és életük azon alapszik, hogy a természettel szemben ellenségesek, s szüntelen összeütközésben élnek környezetükkel. Csakis önmagukat tisztelik, s e bolygó természeti erőit bizonyosan nem. Azt várják, hogy minden élőlény vesse alá magát fajunk akaratának. Az elmúlt tizenöt ezer évben egész sor kultúra alakult ki, amely isteni teremtménynek tekintette az embert, akinek meg kell hódítania a természetet, s minden, vele harmóniában élő lényt – köztük az embereket. E kultúráknak az volt a céljuk, hogy s természet erőit kiszorítsák a környezetből és önmagukból is. Hatalmas, erős, piramishoz hasonló rendszerekké fejlődtek, s minden bennük élő embernek alá kellett rendelnie magát elvárásaiknak. Az embernek meg kellett tagadnia önmagán lényét, embertársait s a mindannyiunkat tápláló földet,

s csak a piramis legtetejéről származó, fizikai és szellemi téren egyaránt irányt szabó törvényeknek volt szabad engedelmessé válniuk. Ez az ember-alkotta rendszer a maga képére formált környezetet teremtett, s e környezet lerombol mindent, ami a természetes állapotú embert táplálja és élteni.

A környezetével konfliktusban élő ember önmagával is konfliktusban él. Az ember, aki életformául a diszharmóniát és egyensúly nélkülséget választja, egyensúlyát veszti maga is. Mindannyian környezetünk gyermekei vagyunk. A nagyvárosainkban megteremtett abnormális viszonyok, az ember-alkotta természetellenes környezet, a betonban és téglában testet öltő lidércnyomás kultúránk egyensúlyvesztésének látható szimbólumai. Életellenes, szennyező-déstermelő környezetben csak beteg, torz nép élhet. Nagyvárosaink gondolkodásmódunk kézzelfogható manifesztációi; vízszintesen és függőlegesen részekre és további részekre osztott kockák, tartályok osztanak meg és választanak el bennünket egymástól. Ezek a tartályok a Föld és a Világegyetem kimeríthetetlen hatásainak és impulzusainak szürke, primitív és élettelen pótlékai. Az eredmény a tartályokba osztott szellem kultúrája, amely lehatárolt kockákba kényszeríti természetes képességeinket, érzéseinket és érzelmeinket; kockákba, amelyek csupán tartályok a piramis egyik szerelőszalagján.

Azért indultunk erre a természettel szemben ellenséges utazásra, hogy megszabaduljunk a természetes környezet okozta kényelmetlenségektől és szenvedésektől. Teremtettünk egy mesterséges környezetet, hogy enyhítse a fizikai kényelmetlenségeket, de közben tönkretettük házigazdánkat, ezt a bolygót. Megteremtettük a szenvedés rombolópusztító környezetét. A természetes környezetben elviselt szenvedések megtanítottak arra, hogyan győzzük le a természetet és a saját természetünket is. Most szenvedünk ettől a képességtől. És minél több szenvedést okoz az utazás, annál több tudásra tesz szert az ember, hogy enyhítse ezeket a szenvedéseket. A piramis-rendszerekben gyötrődő emberek szenvedéseiből hatalmas birodalmak keletkeztek. És minél nagyobbak a rendszerek, annál jobban rákényszerítik az embereket arra, hogy megtagadják a természetet és saját természetüket. A birodalmak önnön lealacsonyító mivoltuk termékei. A piramis a gyógyír keresésével növekedik. A megoldás azonban nem azon belül van, hanem kívülről.

Az érzékeny embereket az egyensúlyát veszített társadalom intézetekbe zárja, mert nem tudják elviselni a romboló környezetet. Az érzéketlenek, az egyensúlytalanok nagyszerűen élnek a

diszharmóniában, és virágzanak ebben a gyilkos környezetben. Ideje elkezdni önmagunkban keresni az egyensúlyt és a harmóniát. Ideje megtanulni tisztelni önmagunkat, fajunkat, vendéglátónkat, a Földet, a levegőt, a vizet és minden élőlényt. A saját fennmaradásunk és az ő fennmaradásuk érdekében meg kell tanulnunk harmóniában élni a környezettel. Szakítanunk kell a kockákkal, amelyek ketreche zárják szellemünket, lelkünket, testünket, és új perspektívát kell kialakítanunk, amely lehetővé teszi, hogy megváltozzunk, s mesterséges környezetünk összhangba

kerüljön a természettel és saját természetünkkel is. Helyezzük az emberiséget a rendszerek, a természetet a mi rendszerünk, a Földet magunk elé. A Világegyetem nem fog megváltozni, hogy száználmas kis rendszereinket befogadja. A domináns kultúrák, amelyek folyamatossá teszik az ember és a természet szenvedését, vissza kell, hogy nyúljanak térben és időben, és fel kell hogy fedezzék a bolygónkkal egyensúlyban és harmóniában élt őseink ismereteit. Enélkül nem nézhetünk a jövőre elé.

Fent: a kiállítási épület a főbejárat felől; lent: a nagy csarnok melletti színpad, ahol rendszeres folklórbemutatókat tartanak (Foló: Malak)

Pap Gábor

ADJ MAGYARSÁGOT A MAGYARNAK...

– Az anyanyelvi oktatás új utakon –

A címet József Attila *Hazám* című szonettkoszorújából kölcsönöztem. Érdeemes a megelőző és a rá következő sort is felidézni. Ezek rendre így szólnak:

Adj emberséget az embernek... – illetve:

Hogy mi ne legyünk német gyarmat...

József Attilára egy idő óta divat lett ajkat biggyeszteni. Én inkább azt tapasztalom, hogy ennyire aktuális még sohasem volt a mondandója, mint mostanában.

De... Hátha éppen nekünk szól ez a sürgető felszólítás? Hiszen ki adhatna inkább *magyarságot a magyaroknak* ma, a családi tűzhelyek lángjának módszeres kioltogatása idején, mint mi, pedagógusok? Nos, 1997 szeptemberétől Keszthelyen olyan iskola nyitja meg a kapuit – japán kezdeményezésre, hazai szellemi erők összpontosításával – amelyben végre-valahára magyarul taníthatjuk magyarra a magyarországi magyar gyerekeket. Tudom, ez elég hihetetlenül hangzik. Mert ahogyan nálunk egyébként az anyanyelvet tanítják... legyen elég jellemzésül egyetlen „kőkevény” tény megemlíteni. A magyar nyelvtan jelenleg a legútáltabb és legrettegettebb tantárgy az általános iskola egész nyolc éves időszakában! Ennyit hát sikerült elérniük azoknak, akik ilyen vagy olyan készletre immár több, mint egy évszázada gerjesztik-gerjesztetik itt bent, az országhatáron belül az újabb és újabb Trianonokat.

Ezek között az igencsak komor díszletek között jutott osztályrészemül az a megtisztelő feladat, hogy dolgozzam ki az *Anyanyelv és irodalom* tantárgyblokk tanmenetét az általános iskola első osztályától a nyolcadikig, heti átlag hat órával számolva.

Praktikus okokból célszerűnek látszott két részre bontani ezt az időkeretet. Az egyik témacsoport (heti hat órával) a *Műveltségünk és az évkör* címet kapta; a másik (heti négy órával) e kissé patetikusabb csengésű, de nagyon is találó elnevezés alatt fut: *Nemzeti kincsünk, a magyar nyelv*.

Alább ebben a sorrendben következik a két témacsoporttal kapcsolatos pedagógiai munka elvi alapjainak ismertetése, illetve a második esetben négy év munkamene tének viszonylag részletesebb leírásával is szolgálhatunk.

A *szolgálatot* ezúttal akár szó szerint is érthetjük. Ha valaki élni akar az itt következő elvekkel illetve módszerekkel, ma már – és ma még – szabadon teheti ezt. A munka helyszíni tanulmányozására is mód nyílik szeptember közepétől. Az érdeklődők Móroczné Komáromi Gyöngyi igazgatót keressék a Keszthelyi Japán-Magyar Iskola címén:

8360 Keszthely, Vaszary Kolos u. 12.

Telefon: 06-83-312850

Most pedig következzenek a dokumentumok:

MŰVELTSÉGÜNK ÉS AZ ÉVKÖR

A program alapelvei 1984 tavaszán fogalmazódtak meg. Előzményeként a *Néphagyomány* fakultációt kell megemlíteni, amelynek működési szabályzatát Andrásfalvi Bertalan dolgozta ki, mintegy fél évvel korábban, és amelynek konzultációs bizottságába annak idején e sorok írója is meghívást kapott.

A kétféle program alapvetően abban különbözött egymástól, hogy míg a *Néphagyomány* fakultáció szabadidős, szakköri jellegű foglalkozások keretével számolt, addig a mi *Halasi kísérlet* néven ismertté vált programunk teljes egészében beépült az iskolaotthonos foglalkozási rendszer kereteibe.

A *Halasi kísérlet* az 1984-85-ös tanítási évben indult el Kiskunhalason, az ott éppen ekkor megnyílt Általános Művelődési Központ két általános iskolai első osztályának egyikében. A párhuzamos első osztály megmaradt kontrollcsoportnak.

Programunk kidolgozását ketten végeztük: Falvy Károly néptáncpedagógus, aktív néptáncos, továbbá e sorok írója. A *kísérlet* első szakasza két iskolai évre terjedt ki, és az 1986-os évzáróval fejeződött be Kiskunhalason. A tapasztalatok összegzése azóta megtörtént, a program lényegében véve életképesnek bizonyult. Apróbb módosításokkal, amelyeket menetközben jórészt már végre is hajtottunk a tervezeten, illetve a tanmenet részletesebb kidolgozása után alkalmasnak látszik arra, hogy tágabb körben is bevezetődjék.

A *Műveltségünk és az évkör* című témacsoport programja – ez nagy vonalakban megegyezik a *Halasi kísérlet* programjával – a következő gondolatmenetre épül:

A jövő műveltsége alapvetően szerves karakterű kell hogy legyen; a szervetlen műveltség típusok kora az ezredvéggel együtt letűnőben van. A szerves felépítésű műveltség fő ismérve az, hogy a legkisebb egységében is a teljességet őrzi, ápolja és szüli újjá folyamatosan, hasonlóan ahhoz, amint az élő szervezetekben a legkisebb egység, a sejt az egész szervezetre vonatkozó valamennyi fontos információt tárolja, illetve regenerálja. Ennek a művelség típusnak hazai körülmények között leghasználhatóbb modelljét a hagyományos népi műveltség szolgáltatja.

A népi műveltség három nagy részterülete – a népmesék éppúgy, mint a néptánc, illetve a népszokások – legfrissebb ismereteink szerint szoros kapcsolatban áll az évkörrel. Egészen egyszerűen fogalmazva ez annyit jelent, hogy minden hónapnak megvan a maga jellegzetes népmeséje, illetve minden kéthónapnyi időköznek a maga népballadája. A népszokások az évkör kitüntetett pontjai (napéjegenlőségek, napfordulók stb.) köré szerveződnek;

a néptáncokban pedig ugyancsak kimutatható az a mozgás-szervezési modell, amely a hónapok sajátos természeti mozgástendenciáit bontja ki az éves menetnek megfelelően.

Az évkör egymásra következő időegységei, a hónapok ebben a modellben mint állatövi jegy-érvénytartamok szerepelnek. A természet egy-egy hónapban tettenérhető legfontosabb mozgástendenciáit az ún. *mediterrán* állatöv jelei rajzolják elénk. Ezeknek a hagyományos elnevezéseit – Kos, Bika, Ikrek, Rák, Oroszlán, Szűz, Mérleg, Skorpíó, Nyilas, Bak, Vizöntő, Halak – a mai napig használja a tudományos igényű csillagászat is, csak nem idő-, hanem téregységeket (csillagképeket) jelöl velük.

A magyar népi műveltségben lépten-nyomon előbukkanó állatalakok azonban nem ennek az állatövnek a szereplői, hanem egy másiknak, amely tőlünk Keletre, egészen a Csendes óceánig összefüggő sávban örökítődtől ránk, és ezért általában *keleti zodiákusnak* szokták nevezni. Ennek szereplői: a Patkány, a Bivaly, a Tigris, a Nyúl (vagy Macska), a Sárkány, a Kígyó, a Ló, a Kecse, a Majom, a Kakas, a Kutya és a Disznó.

A két állatöv jól megfeleltethető egymásnak. A mediterrán Kos megfelelője Keleten a Kutya; a Bikáé a Disznó; az Ikreké a Patkány és így tovább.

Ez a második, keleti állatsereglet további 16 szereplővel kibővülve a 28-elemű ún. *Hold-ház* rendszert alkotja. Ebben már valamennyi fontos népmesei állatszereplő megtalálható, így a szarvas, a róka, a medve, a farkas, a gólya, a holló, a galamb stb.

Témacsoportunk keretében minden egyes hónapban a neki megfelelő mesét dolgozzuk fel a gyerekekkel. A feldolgozás beszélgetés, éneklés, dramatikus játék és rajzolás formájában történik. A népszokásokkal szintén a maguk helyén, a megfelelő ünnepkörökben ismerkednek meg a gyerekek, természetesen ugyancsak játékos formában.

A program menete az első négy év folyamán csigavonalszerűen emelkedik egyre magasabb és magasabb szintekre. Ez azt jelenti, hogy például a második, a harmadik és a negyedik év Bak havában újra meg újra egy-egy, a Bak tulajdonságokat kibontó mese kerül elemzésre, de ezek a mesék egyre bonyolultabb cselekményűek lesznek, és fokozatosan bevezetésre kerülnek az ún. precessziós vonalvezetésű mesék is.

Ugyanez az elv, illetve tárgyalási módszer érvényesül a népszokások bemutatása során is, amelyeket ugyancsak bővülő keretben ismernek meg, illetve játszanak el a gyerekek. A első tagozat első két évében a meséket felváltják a balladák. (A két év anyaga ezúttal is a fenti modell szerint épül egymásra.)

Az általános iskola hatodik osztályának végéig a gyerekek kizárólag magyar népmesékkel, illetve népballadákkal ismerkednek meg. Ennek az oka kézenfekvő: így nem a motívumok ide-odavándorolgtatására, a *kölcsönzésekre* vagy *hatásokra* összpontosítják figyelmüket, hanem - életkori sajátosságaiknak megfelelően – a nyelvi-etnikai szempontból egységesnek tekinthető és közismerten rendkívül gazdag hazai népmese- illetve balladakincsnek a belső összefüggéseivel jöhetnek tisztába.

A hetedik osztályban más népek mese- és balladakincséből kapnak ízelítőt. Az analógiákat ezúttal kifejezetten az egész világ népmeseanyagából válogatjuk össze. Csak így derülhet fény ugyanis arra, hogy ami szűk körben vizsgálódva esetleg *kölcsönzésnek* tűnhetett, az valójában az emberiség ősi, közös műveltségi anyagának része, és a hasonlóságok alapja jórészt éppen a közös évköri keretben keresendő.

A nyolcadik, azaz utolsó év a világirodalomnak azokkal a remekműveivel ismerteti meg a gyerekeket, amelyek lényegileg azonos felépítésűek, illetve szerkezetűek, mint a népmesék, vagyis amelyeknek dramaturgiáját szintén az évkör jellegzetes ritmusképletei határozzák meg. Így és ilyen szemszögből kerülnek tárgyalásra ekkor a *primitív teremtésmítoszok* (Óceánia, Afrika), a Biblia fontosabb fejezetei, a homéroszi eposzok, a Faust-, illetve a Toldi-mondakör stb.

Ami a tánctanulást illeti, ennek a menetében a mi tantárgyblokkunkban folyó munka lényegében csak mozgás-előkészítésnek számít, amelyet folyamatosan követünk a mozgáselemzéssel.

Elképzelésünk szerint az iskolát végigjárt végzősök a nyolcadik osztály befejezése után valamennyi hónapra (állatövi jegy-érvénytartamra) vonatkozóan legalább négy magyar és egy külföldi mesét, továbbá két népballadát tudnak kifogástalanul improvizálni, amelynek a belső, nem hétköznapi összefüggéseit is ki tudják fejteni. (Például: állatszereplők, csodás események zodiákusi jelentése, az átváltozások logikája, általános életviteli, illetve erkölcsi tanulságok stb.) Ugyanakkor az éven belül valamennyi *jeles napnak* ismerik az ünnepi szokásanyagát, a legjelentősebbeket pedig teljes terjedelmükben el is tudják játszani. Végül a magyar nyelvterület valamennyi fontosabb táncműfóját a nekik megfelelő táncdallamokkal együtt felismerik, és legalábbis ének- vagy dúdolás-kísérettel maguk is elő tudják adni.

Az első két év tapasztalatai alapján teljes biztonsággal állíthatjuk, hogy ez a program nem maximalista; ellenkezőleg: teljesen reálisnak mondható, és már a mai átlagos iskolai adottságok mellett is végrehajtható.

NEMZETI KINCSEINK, A MAGYAR NYELV

Bevezető megjegyzések:

Az anyanyelvi alapok elsajátítása – népszerűbben szólva: az írás-olvasás „tudományában” való jártasság megszerzése – több évszázados pedagógusi tapasztalat szerint az egész hosszú nevelési-oktatási folyamat egyik legnehezebb (ha nem éppen a legterheesebb), diákot és nevelőt egyaránt próbára tevő feladatcsomagja. Az ok eléggé kézenfekvő: a betűk egyenkénti megtanulása, illetve alkalmazásuk a mai pedagógiai gyakorlatban alapvetően mechanikus módon történik. Mi több: pedagógus körökben meggyökösödött vélemény szerint ezt a feladatot másképp, mint mechanikus eszközökkel, nem is lehet elvégezni. Ennek a vélekedésnek az alapjául kimondva-kimondatlanul az a – F. Saussure óta tétélesen is kifejtett – meggyőződés szolgál, hogy a betűk (mint jelölők) és a hangok (mint jelöltek)

között definíciószerűen önkényes, azaz megegyezéseszerű a kapcsolat, továbbá hogy a beszédhangok, illetve a nekik megfelelő írásjelek sem egyenként, sem összeségükben semmiféle szervesnek nevezhető kapcsolatban nem állhatnak a valóság bármely, általuk (részben vagy egészben) jelölt területével. Ezek a megállapítások helytállóknak bizonyultak a közvetlen környezetünkben ma leginkább használatos indoeurópai nyelvek esetében. (Ilyenek az angol, a német, az orosz, az olasz – általában a latin, a germán, illetve a szláv nyelvek.) Minthogy pedig Magyarországon a magyar nyelv oktatása hagyományosan indoeurópai – elsősorban latin, illetve német – fogalmi keretek között történik, fel sem merült annak a lehetősége, hogy az említett tételek érvénye esetleg a mi esetünkben megkérdőjelezhető lenne. Márpedig alaposabb vizsgálatra kiderül, hogy bizony megkérdőjelezhető. Sőt, egy ilyen alaposabb vizsgálat azt is kimutatta (Fr. Dornseiff 1925), hogy a ma legszélesebb körben használt írásrendszerek (kínai, indoeurópai, szemita) eredetileg ugyancsak szerves kapcsolatot igyekeztek megvalósítani a jelek és az általuk megidézett valóság tartományok között. A kínai írás esetében ez a törekvés a mai napig tettenérhető. Az indoeurópai írásrendszerek közül az ógörög nyelv 24 betűje a zodiákus 12 jegyével állt – kétféle párosításban is kimutatható – szoros kapcsolatban. Az ógermán rúnák Futhark-rendszere pedig kifejezetten évköri folyamatok leképezésére (és ezáltal sors-határozásra, előrejelzésre) munkálkodott ki. A szemita írások közül az arab, a maga 28-féle jelével nyíltan vállalja, hogy a Holdjárás (a 28 napos teljes lunáció) keretében modellezi a világot, míg a héber ABC 22 jele a Tarot 22 elemű úgynevezett *Nagy Arcanumának* világmodelljén keresztül tartja a kapcsolatot a valóság különböző léptékű, de egymással szervesen összefüggő megnyilvánulásaival. A magyar ABC jelrendszerét ilyen szempontból – legjobb tudomásunk szerint – eddig senki sem vizsgálta. Így a most ismertetendő modell felfedezészámba megy, és ilyenként is kezelendő. Kidolgozása az 1970-es évek eleje óta folyik, elméleti alapjainak részleges ismertetésére a *Jó pásztorok hagyatéka* című könyv 2. sz. függelékében került sor. (Pap G., 1993., 115-126. o.) Eszerint a magyar ABC megtanulása és használatának gyakorlása az első lépésektől kezdve szervesen kapcsolható az évkör természetes ritmusaihoz, s rajtuk keresztül a rendeltetészerűen működő társadalom alapvető mozgástendenciáihoz. Ez a kapcsolódás négy szinten történik folyamatosan, és így egy-egy szint részletes feldolgozása az általános iskola alsó tagozatának egymást követő évfolyamaiba rendre beépíthető.

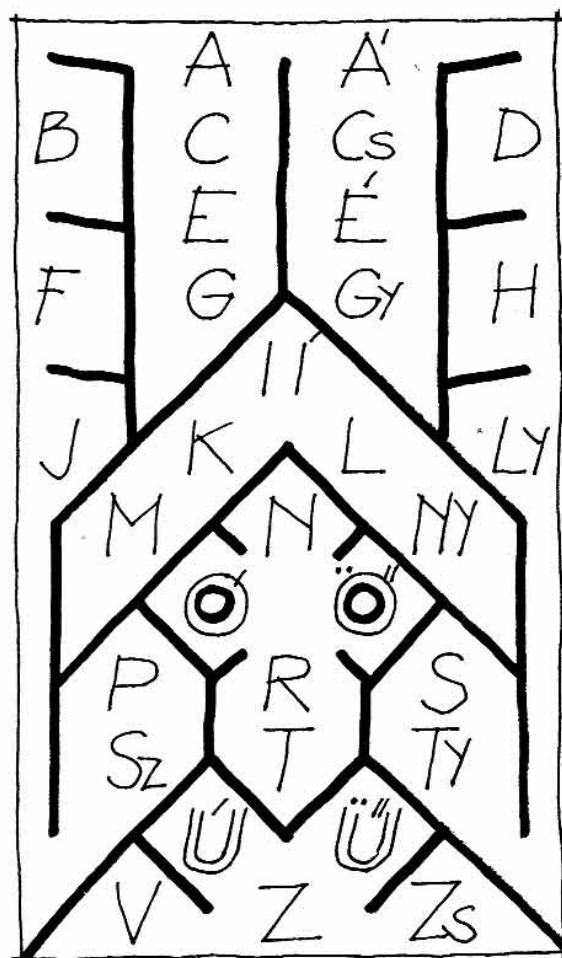
Az *Anyanyelv és irodalom* tantárgyblokk irodalmi vonatkozásai nem támasztanak olyan pedagógiai nehézségeket, mint amilyenek nyelvészeti vonatkozásban mutatkoztak. Itt a hangsúlyt az életkori sajátosságoknak megfelelően kiválókatott szöveganyag (egyelőre kizárólag versek!) élményszerű feldolgozására helyezzük, aminek szükségesszerű velejárója, hogy a verseket kívülről is meg kell tanulni. Ez nem biflázás, hanem a feldolgozás során amúgy is esedékesse váló többszöri elmondás, illetve dramatikus feldolgozás útján történik, és rendszeres ismétlésekkel erősítjük meg. Tapasztalatok szerint felmérhetetlen előnyt jelent az életben, ha kellő mennyiségű és minőségű szöveganyag

raktározódik el a gyermek emlékezetében, amit aztán felnőtt korában, konkrét élethelyzeteknek megfelelően előhívhat. Ez az időszak, az általános iskola első négy éve, éppen az ilyen „elraktározások” kora az ember életében.

Az irodalmi anyag nem valamiféle külön blokkként épül bele a *Nemzeti kincsünk...* témacsoportba, hanem szervesen összefonódva az írás-olvasás, illetve a nyelvtan egységeivel. Havonta egy-egy vers sokoldalú feldolgozását tervezzük. Ez évfolyamonként kilenc verset jelent, egyelőre azonban csak hetet nevezünk meg közülük pontosan, szerző és cím szerint. A maradék kettőre maguk a gyerekek tehetnek javaslatot.

I. osztály:

A teljes magyar ABC – amint arra Kocsis János martonvásári pedagógus már az 1980-as évek vége felé felhívta a figyelmet – felírható egy 12x7 elemből álló négyzethálóba úgy, hogy a betűk között fennmaradó üres kockák együttesen, mintegy a betűket magába foglaló keretrendszerként, egy agancsos fejdíszű táltos rendkívül szuggesztív hatású mellképét adják ki. A betűk így eleve nem szervesen sorolás, hanem egy hierarchikus rendbe való szerves beépülés folyamatában válnak ismerőssé a gyerekek számára, ami a tanulás motivációját és az ezzel szorosan összefüggő hatáosságát tekintve igen nagy előnyt jelent.

Már itt fel kell figyelni arra a különös körülményre, hogy az emberszabású ABC csakis olyan négyzethálóban nyilatkozhat meg, amelynek mennyiségi mutatói közül a felépítettséget generáló függőleges irány mentén a zodiákusi kulcsszám, a tizenkettes, míg az elmozdulás mértékét kifejező vízszintes irány mentén a bolygórendszer kulcsszáma, a hetes a meghatározó. Ennek a *kemény ténynek* a további hasznosítására azonban majd csak a II. osztályban kerül sor.

Az első éves munkamenet havonkénti részletezésére nincs szükség, hiszen a módszer alapjában véve azonos marad az egész év folyamán. Eszerint minden alkalommal újabb betűt tanulunk meg, illetve építünk be a *betű-táltosunkba*. Ezt a betűt azonban nem önmagában, hanem a *családtagjaival* együtt ismerjük meg. A nyomtatott nagybetű minden esetben az *apa*, az írott nagy betű az *anya*, a nyomtatott kis betű a *fiúgyermek*, az írott kisbetű a *lánygyermek* szerepének felel meg. A fiú-betű két esetben *ikresedik*, az *a* és a *g* betűkkel ugyanis a nyomtatott szövegekben kétféle alakban találkozhatunk. Az elsajátítás személyes érdekelttségét fokozhatja, ha kezdetben a nyomtatott (*hímnemű*) betűket csak a fiúk, az írottakat (*nőnemű*) csak a lányok tanulják meg kötelező módon, aztán egy idő múlva szerepet cserélnek.

A megtanult betűket – pontosabban fogalmazva: a betűcsaládokat, amelyekkel megismerkedtünk – természetesen mindjárt alkalmazzuk is. Alkalmról alkalomra olyan szavakat gyűjtögetünk össze, a gyermekekkel közösen, amelyeknek már ismerik a betűit, így teljes egészükben le tudják írni őket mindegyik betűtípussal.

A másik játékos ismerkedési forma a betűkkel: a tanár a táblára ír szavakat, és a gyerekeknek ezekben alá kell húzni, illetve ki kell mondani a már ismert betűket, hangokat. De ugyanennek a feladatnak a keretében a tanár végig is araszolhat az ujjával vagy mutatópálcával a táblára írt szón, és a gyerekek mindaddig némán figyelik, amíg ismerős betűhöz nem érnek. Ha ez bekövetkezik, egyszerre kiáltják a betű nevét. Aki hibázik, zálogot ad, amelyet a foglalkozás végén külön játék keretében ki lehet váltani.

Ezenkívül minden foglalkozás végén együtt, fennhangon végigmondjuk az addig megtanult betűket, szigorú ABC-sorrendben, mint egy verset. Minden alkalommal előről kezdjük a felsorolást, így év végére a teljes betűsört kívülről fűjják a gyerekek.

Legyen elég ízelítőnek ennyi az első év írás-olvasás tananyagából. Nyelvtani vonatkozásban egyelőre csak az egyalakú szavakkal foglalkozunk bővebben. A gyerekek által gyűjtött példákon szemléltetjük a magyar szavak eredendő kettős (igei, illetve névszói) természetét. Erre a képírás, illetve képolvasás alkalmazása során – elsősorban a *Műveltségünk és az évkör* című témacsoport keretében – lesz szükségünk.

Míthogy *betű-táltosunk* testében külön egységeket képeznek a magánhangzók, illetve a mássalhangzók, így ezek eltérő sajátosságait már az év kezdetén tisztázni lehet. Ezzel pedig megteremtjük a lehetőségét a szótagoló olvasásnak. A továbbiakban a szavak helyes elválasztásának alapelveit is megbeszélhetjük a gyerekekkel, és fokozatosan, ahogy egyre több és több szót tanulnak meg leírni,

gyakoroltathatjuk is velük az elválasztást.

Az irodalmi anyagban a következő hét vers szerepel:

Móricz Zsigmond: *Iciri-piciri, A török és a tehének*
Móra Ferenc: *A cinege cipője*
Weöres Sándor: *A tündér, Galagonya,*
Nemes Nagy Ágnes: *Lappantyú,*
Áprily Lajos: *Tavaszdílik.*

A válogatás alapja ezúttal a versek zeneisége. Feldolgozásukban döntő szerepet játszik az együttes, kórus-szerű előadás, időről-időre külön szerephez jutó „szólistákkal”, illetve – a Móricz-versek esetében – a cselekmény drámajáték keretében történő tovább-bontása.

Mindezekhez az I. osztályban még egy ráadás-vers is csatlakozik: Móra Ferenc *Zengő ABC* je. Ezt azonban nem irodalmi jellegű feldolgozásnak vetjük alá, hanem a megfelelő betűk tanulásakor soronként memorizáljuk. Így az egész verset csak az év végére vesszük birtokunkba, és akkor, mintegy ismétlésül, részletesen meg is beszéljük.

Utólagos megjegyzés a *betű-táltos* használatához:

Természetesen tisztában vagyunk vele, hogy a jelenleg mértékadónak számító nyelvészeti felfogás szerint a *dz* és a *dzs* is külön hangnak, illetve grafikai egységnek számít, mégpedig a *d* után iktatva be a teljes magyar ABC-be. A konkrét téma-kifejtés során nem is fog elsikkadni ez a tény, bár a magunk részéről nem tartjuk eléggé megalapozottnak az illetékes nyelvész kollégák ilyen irányú döntését. A két „kakukkfőka” mindamellet – véletlen szerencse? – a mi játékszabályaink szerint is a helyére került a kétszer tizenkettősről így most már kétszer tizenhármásra bővült rendszerben. Hogyan értsük ezt? Úgy, hogy a 13 a Hold-hónapok mutatószáma ugyanabban az évkörben, amelyben a 12 a Nap-egységeké, vagyis az állatövi jegy-érvénytartamoké. Márpedig a Hold „otthona” az Állatövben a Rák, és annak a betű-párok közül mindkétféle csoportosításban a *d* felel meg!

Ez a kis „megpróbáltatás” talán az általunk alkalmazott organikus jel-oktatói rendszer hosszú távú megbízhatóságát, mondhatni: „ütésállóságát” is igazolhatja.

II. osztály:

A történetileg kialakult, 38 elemű teljes magyar ABC a fent említett – görög, arab, héber, ógermán – valóság-leképezési módoktól elütő, azokhoz képest összetettebbnek mutatózó rendszer szerint épül fel. 24 mássalhangzója – a mássalhangzók eredendően statikus jellegének megfelelően – az Állatöv 12 jegyével alkot ugyanolyan szoros (és ezúttal is kétféleképp, egyező, illetve keresztező jelleggel realizálható) kötést, mint amelyet a görög ABC esetében számon tart a művelődéstörténet tudománya. Csakhogy nálunk ebbe a zodiákusi – vagyis kozmikus értelemben ugyancsak az állapot- (állat-) szerűséget hangsúlyozó – huszonnégyességbe a dinamikus karakterű magánhangzók nem sorolnak be, mint a görög ABC esetében, hanem önálló, 2x7, azaz 14 elemből felépülő rendszert alkotnak a harmincnovaccasságon belül. Ezzel pedig – ismét párosával – annak a klasszikus hétbolygó-rendszernek a megidézőivé válnak, amely a hagyományos szereposztás szerint a maga részéről

is kifejezetten a dinamizmus, a mozgalmasság képviselője, illetve megvalósítója az égi hierarchiában. Ez a kristályosan áttetsző felépítettség, amely a maga csorbítatlan és keveretlen teljességében mutatja fel az őskor késői szakasza óta folyamatosan használt legmagasabb rendű világ- és életképletezési szisztémát, az ún. zodiákusi-bolygóuralmi rendszert, mai legjobb tudásunk szerint máshol, más nyelvetületeken nem mutatható ki, így magyar sajátosságnak tekinthető. Eszerint is kell megbecsülnünk. Ennek a megbecsülésnek egyik jele az, hogy az ABC-használat második, készségfejlesztő szakaszában már kifejezetten erre alapozva végezzük az írás-olvasás gyakorlását, hónapról-hónapra értelemszerűen kiegészítve az ismereteinket az éppen ott és akkor esedékes évköri (általános természetrajzi, gazdasági, illetve kulturális vonatkozású) tudnivalókkal.

Már ebben az évfolyamban megismerkednek a gyerekek – a szavaink *kettős természetéről* korábban tanultak alapján – a legfontosabb két szófaji kategóriával, a névszóval és az igével, mégpedig a következő logikai láncolatban belül: a) névszó – állapotszerűség – állatöv – tizenkettség – mássalhangzórendszer, b) ige – folyamatszerűség – bolygók – hetesség – magánhangzórendszer.

A megfeleléseknek ezt a – nyelvünkben pontról-pontra kimutatható – rendszerét hónapos bontásban részletezzük, konkrét példákon. Most azonban, a könnyebb áttekinthetőség érdekében az ABC sorrendjében, illetve a tavaszkezdő Kos-pontról elindítva adjuk meg az összefüggések táblázatát.

	A/Á	Mars
Kos	<i>B, M</i>	
Bika	<i>C, N</i>	
Ikrek	<i>Cs, Ny</i>	
	O/Ó	Hold
	Ö/Ő	Nap
Rák	<i>D, P</i>	
	E/É	Vénusz
Oroszlán	<i>F, R</i>	
Szűz	<i>G, S</i>	
Mérleg	<i>Gy, Sz,</i>	
Skorpió	<i>H, T</i>	
	I,Í	Merkúr
Nyilas	<i>J, Ty</i>	
	U/U	Szaturnusz
	Ü/Ű	Jupiter
Bak	<i>K, V</i>	
Vízöntő	<i>L, Z</i>	
Halak	<i>Ly, Zs</i>	

Mind a 12 felsorolt mássalhangzó-pár, egybeolvasva és magánhangzókkal kiegészítve, legalább egy értelmes magyar szót ad ki, amelynek jelentése ráadásul kapcsolatba is hozható a megfelelő évköri (állatövi) jelenségekkel, illetve sajátosságokkal. Ezek a „mesterszavak” a fenti táblázat sorrendjében így következnek egymásra: BUMM, CIN, CSÍNY (CSÚNYA), DÉDAPA, FORRÓ (FÚRÓ), ÉGÉS (ÉGI ESŐ), GYÁSZ (GYŰSZŰ, HIT, JÓ ATYA, KŐ-ÖV, LÁZ – végül az évszáró *Halak* jegynek megfelelő mássalhangzó-pár jellemző módon csak fordított olvasatban ad értelmes szót, úgymint: ZSÁLYA.

Mint említettük, a mássalhangzók párba állítását kétféleképpen lehet elvégezni. Eddig úgy jártunk el, hogy amikor a 12. hanghoz, az Ly-hoz értünk, újra az elejéről kezdjük a sorolást. Így a 13. hang az 1. mellé került párnak, a 14. a 2. mellé, és így tovább. Ekkor a *párhuzamos* sorolási módszert alkalmaztuk. De rendezhetjük egymás mellé a két tizenkettest úgy is, hogy a 12. hang után megfordítjuk a felsorolás menetét. Így a 13. hang a 12. mellé kerül, a 14. a 11. mellé, a 15. a 10. mellé, és így tovább. Ezt az eljárást *keresztvezőnek* nevezhetjük, és éppen úgy értelmes szavakat eredményez, mint a párhuzamos sorolás. Ráadásul a 12., azaz a Halaknak megfelelő mássalhangzó-páros ezúttal is csak fordított olvasatban ad értelmes magyar szót. Íme: BOZSÓ (BÖZSI), CICÁZÓ, CSÉVE, ADÓ ATYA, FŰTŐ (FUTÓ), EGÉSZ (ÉGI SZÓ), ÜGYES (ÁGYAS), HÍR, JÓ APA, KÉNY (KÖNNYŰ), LENN – és a fordított betűrenddel nyert szó: MÉLY.

A betűpárookra – mind a két fajtára – természetesen további szavakat is lehet improvizálni. Miközben ezeket leírjuk, felfigyelünk rá, hogy a szóban forgó betűjelek és a nekik rendre megfelelő állatövi jegy-jelek között az esetek többségében közvetlen alaki hasonlóság mutatkozik.

A II. osztály feldolgozandó versanyagát egyetlen költő, Kányádi Sándor *Kükküllő Kalendárium* szolgáltatja. A feldolgozás módját ebben az esetben eleve meghatározza a versek témája, illetve eredeti csoportosításuk, a folyamatos évköri sorolás, az egyes verseknek az egyes hónapokhoz való rendeltsége. A tartalmi vonatkozásokat is eszerint bontjuk ki, összhangban a *Műveltségünk és az évkör* című témacsoportban párhuzamosan folyó tanulmányokkal.

III. osztály:

Az előző két év alatt a *Műveltségünk és az évkör* c. témacsoportban megejtett képolvasási, illetve képírási gyakorlatok eredményei itt, a 3. évfolyamban érnek össze a *Nemzeti kincsünk...* c. témacsoport keretében eddig kimunkált eredményekkel.

Konkrétan: a hat mássalhangzó-bokor jeleit, mint az öt (plusz egy) tagú hagyományos elem-rendszer megidézöit első soron a hasonlóképp elemi alapozottságú magánhangzó-rendszerrel, mint történetileg kialakult betűk meghatározott csoportjával vetjük össze.

<i>Mássalhangzó-bokrok</i>	<i>Tagjaik</i>	<i>Nekik megfelelő elemek / magánhangzók</i>
TuDós	D, T, Ty	Tűz D–A (d–a)
KÖHÖGős	K, H, G, Gy	Gőz G–E (g–e) (levegő)
JeLes	J, R, L, Ly	Láz J–I (j–i) (élőfa – ötödik elem)
PöFögős	P, B, F, V	Víz V–O (v–o)
NyáMMogós	M, N, Ny	Máz N–U (n–u) (föld)

Második lépésben ezt az ötelem-rendszert hetességgé – pontosabban kétszer hetességgé tágitjuk, és így megvilágosodik előttünk a képírási hangbokorjelek kapcsolata a belőlük kifejlődött „latin” magánhangzó jelekkel.

Magánhangzók	Nekik megfelelő elemek	Bolygók	Mássalhangzó-bokrok	Igekötők
A-Á	Tűz	Mars	JeLes	el- (le-)
E-É	Levegő	Vénusz	TuDós	át-
I-Í	Élőfa	Merkúr	KöHÖGős	ki-
O-Ó	Víz	Hold	PöFögös	be-
Ö-Ő		Nap	NyáMMogós	meg-
U-Ú	Föld	Szturnusz	SziSzegős	össze-
Ü-Ű		Jupiter		

A magánhangzók „kettős természete” (vö. a kétszer hetes csoportosítással!), a mássalhangzókétól eltérőleg abban nyilatkozik meg, hogy rendre van egy hosszú és egy rövid változatuk. Ezt magától értetődőnek találjuk, hiszen a magánhangzók – mint már említettük – dinamikus karakterűek, így kétféle változatuk is ennek megfelelően az általuk megidézett elemi mozgástendencia kifejtődési (idő-) tartamára utal.

Harmadik lépésben a kétszer tizenkettes mássalhangzó jelsorozatot vetjük össze a hat hangbokorjellel, illetve a magánhangzók előbb elemzett jeleivel. Ekkor azzal az érdekes esettel kerülünk szembe, hogy míg a valóság elemi szintű leképezése első lépésben a mássalhangzó-bokrokban történt meg, addig a kifejtettség magasabb fokán ez az elemi szintű leképezés nem a belőlük differenciálódott egyedi mássalhangzók körében zajlik tovább, hanem – várákozásunkkal ellentétben – a magánhangzók körében. A mássalhangzó-bokrokból önállósult mássalhangzók, mintegy levette magukról az elemi sajátosságok kinőtt ruháját, egy másik féle viszonyrendszerbe állnak össze, amely már nem az elemi tulajdonságokon keresztül teremt kapcsolatot az egyes mássalhangzók és az Állatöv magasabb szervezetségű rendszere között. Ugyanakkor a kapcsolódások minden vonalon nagyfokú szabályszerűséget mutatnak.

Még ugyanitt felhívhatjuk a gyerekek figyelmét arra is, hogy bár a műveletben alkalmazott betűjeleket a *latin* jelzővel szoktuk illetni, ilyen fokú szabályszerűségnek nem találjuk nyomát a latin nyelv ránk maradt – eléggé nagyszámú és jól dokumentált – emlékeiben.

A nyelvtan terén ebben az időszakban tovább mélyítjük a szófajokról korábban szerzett ismereteket.

a.) Külön hangsúlyozzuk, hogy a névszó-, illetve az igeragok között szabályos megfelelések egész sora mutatkozik a magyar nyelvben. Az ilyen megfelelések száma ugrásszerűen megnő, ha az egyazon bokorba tartozó mássalhangzókat egyetlen mássalhangzó változatainak tekintjük az összehasonlításkor. (Vö. a szavaink *kettős természetéről* korábban megtanultakkal!)

b.) A képző, mint a két szélső élet-megnyilvánulási mód, az állapotszerűség (névszó), illetve folyamatszerűség (ige) közötti összekötő kapocs (denominális verbum-, deverbális verbum-, deverbális nomen-, denominális nomen-képzők).

c.) Az igekötők és a mássalhangzó-bokrok egymáshoz való viszonya.

Az irodalmi vonatkozásokra áttérve: mindezen közben a magyar irodalom néhány vitathatatlanul világirodalmi rangú teljesítménye lopakodik be a gyerekek látómezejébe. Az év folyamán mindössze három költőóriásunk összesen hét versének feldolgozását tervezzük:

Petőfi Sándor: *Ősz elején, Itt van az ősz, itt van újra, Füstbement terv, Aryám tyúkja.*

József Attila: *Altató, Betlehemi királyok.*

Nagy László: *Adjon az Isten*

IV. osztály:

A 4. évben a hat mássalhangzó-bokor jel és az egyéb (nem latin) ABC-k kapcsolatát tárjuk fel. Itt döntő súllyal esik latba a rovásírás megismerése. Ezen kívül mutatványokat kapunk a görög (ókori, bizánci, ill. mai nyelvállapot), a cirill írásmód sajátosságaiból, továbbá a modern európai nyelvek sajátos hangjelölési módjaiból. (Pl.: a cs hang jelölése az egyes nyelvekben stb.)

További témáink: titkos írások (Petőfi, Gárdonyi) és fejtésük módja. Ismeretlen nyelven szóló régi írások fejtési kísérletei, híres példákon szemléltetve. (Egyiptomi hieroglifák, phaisztoszi korong, maya képirás, tatárlaki amulett stb.) Hangzógyakorlás, mint az ismeretlen írások megfejtésének egyik kulcsa.

A nyelvtani részben a szó- és mondattani kategóriák (szófajok, illetve mondatrészek) egymáshoz való viszonyának tisztázása van napirenden. A kifejtés alapja ezúttal is a magyar szavak *kettős természete* (igei, ill. névszói), egyalakú szavakon szemléltetve. (Pl.: vér, lép, szív, fej stb.) Mondattani értelemben ez a kulcsa a kétféle – igei, illetve névszói – állítmány használatának. Ugyanez a feladvány más, merevebb kategóriákkal dolgozó nyelvekben másként oldódik meg. (Német, angol, francia: a lét-igével való összekapcsolás, orosz: eszközhatározói szerepkörbe helyezés.)

Az irodalom terén most legyint meg bennünket először a történetiség szele. Ez azt jelenti, hogy már nemcsak a számunkra, XX. századi emberek számára közvetlenül átélhető tartalmi, illetve formai értékekkel ismerkedünk meg, hanem az ódonabb műtszázadi hangzásokkal is, mégpedig olyan remekművek elemzése kapcsán, amelyek maguk is a többé-kevésbé távoli múlt egy-egy jelentős eseményéhez vagy személyiségéhez kapcsolódnak.

Vörösmarty Mihály: *A bűvár Kund, Szép Ilonka*

Arany János: *Pázmán lovag, Török Bálint*

Garay János: *Az obszitos*

Tompa Mihály: *A madár, fiatihoz*

Arany János: *Családi kör*

A vers-válogatás jó alkalmat nyújt arra, hogy észrevegyük: egy-egy történelmi személy – pl. Mátyás király – alakját mennyire másként rajzolja meg az egyik koszorús

költő (Vörösmarty), mint a másik (Arany), részben a saját egyéniségük más-más adottságai, részben a mondai esemény-kínálat feldolgozásának más-más szempontjai miatt. Az értékek maradandó, illetve viszonylagos vonatkozásainak tisztázására ugyancsak jó lehetőséget biztosít egy-egy ilyen párhuzamos elemzés.

A nagyobb költészettani egységeken (vers, próza, illetve líra, epika, dráma) túl ebben az évben arra is felhívhatjuk a gyerekek figyelmét, mennyivel másképp jelenhet meg ugyanaz a történelmi helyzet – pl. a bukott szabadságharc utáni magyar sors – a jelképes fogalmazású lírai versben (A madár, fiaihoz), mint az elbeszélő költeményben (Csáládi kör).

A hosszabb elbeszélő költemények (Szép Ilonka, Pázmán lovag, Az obsitos) esetében nem szükséges az egész szöveget, elég egy-egy zárt, betétszerű egységét kívülről megtanulni. Arra viszont ügyelni kell, hogy ne minden gyerek ugyanazt a részletet tanulja meg, hanem a tudott részletek összeadódnak, így dramatikusan feldolgozásban is előadható legyen a mű.

Kitüntetésük alkalmából különös örömmel köszöntjük azokat a díjazottakat, akik korábban szerzőkként megjelentek az Országépítőben:

Benkő Samut (Széchenyi díj)

Csete Györgyöt (Kossuth díj)

Pap Gábort (Magyar Örökség díj)

A szerkesztőség kérésére rendelkezésünkre bocsájtották egy-egy időszaki írásukat; emellett közöljük Makovecz Imre Pap Gábort és Benkő Samu, az ugyancsak most Magyar Örökség díjjal kitüntetett Kós Károlyt köszöntő írását.

LAUDÁCIÓ

Pap Gábor művészettörténész a huszadik század egyik legnagyobb hatású szellemalakja.

Munkássága során kezdetben a képzőművészettel nem a megszokott, úgynevezett tudományos módszerekkel foglalkozott, hanem az analízis és hasonlítás helyett a függőleges, analógiás értelmezést használta. Emlékezetesek azok a publikációi, amelyeket a *Művészet* című folyóirat főszerkesztő-helyetteseként közölt. Ez a valójában művészi magatartás vitte őt az őskultúra feltárásának irányába. A nyelv és az írásszerkezet, a csillagtudomány és a virágnyelven írt parasztművészet területén tett felfedezései, s maga az évek során kimunkált és kiéfnyesedett gondolkodás elemi hatást gyakorolt mind a magyar művészvilágra, mind tágabb területekre.

Igazi református prédikátorként járta és járja a kis és nagy országot, a Bercsényi Kollégiumtól a debreceni egyetemen át Nagyszombatig. Sajátos és jellemző tünet, hogy akikre igazán nagy hatást gyakorolt, letagadják azt. Saját hívei és nehezen tűrhető „tudós” kollégái kirekesztik arról a helyről, amely rangjának és szellemi erejének megfelelően. Pap Gábor könyveket ír, rendszeresen publikál, kiállításokat szervez. Képzőművészeti főszerkesztő-helyettese volt a hőskorát élő valahai Magyar Televíziónak. Főszerkesztő-helyettese a valahai *Művészet* c. képzőművészeti folyóiratnak. Tanít a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Folytatja az ősi magyar jelképek kutatását, alapvető megállapításokat tesz a Csontváry-kutatásban, szellemileg gondozza a kecskeméti zománcképzőművészeti alkotótelep életét.

Pap Gábor munkásságának jelentőségét a jelen és a jövő igazolni fogja. Fényes csillaga Magyar Örökség.

Makovecz Imre

TÓBIÁS KLÁRA ZOMÁNCKÉPEI

Tóbiás Klára vérbő művészi alkat; szerteágazó ambícióit nem tudja egyetlen műfajágazat keretei közé beszorítani. Kivételes rajzkészsége korán megmutatkozott, s ilyen irányú adottságait zománcképein is bőszégesen kamatoztatja.

Sikerrel próbálkozott a szobrászat műfajával is; plakettjei dinamikus formálókészségről tanúskodnak. 1989-ben készült röszei háborús emlékműve a megfeszített Emberfia rendkívül szuggesztív megidézésével a monumentális

Benkő Samu

ELNÖKI BESZÁMOLÓ

AZ ERDÉLYI MŰZEUM-EGYESÜLET KÖZGYŰLÉSÉN

Mélységesen egyetérték a kinyomtatott és a közgyűlési meghívóhoz mellékelt főtítkári állítás első mondatának panaszos állításával: *nem történt változás*. Nem történt változás jogaink helyreállítása, tulajdonaink visszaszerzése tekintetében. Ez tény kérdése. Nincs benne semmi vitativaló. Megbeszélőnk fonalát ott érdemes felvonnunk, ahol és amikor számot adhatunk arról, hogy a panaszos helyzet láttán is van erőnk dolgozni kitűzött céljaink elérése érdekében, és nem vagyunk hajlandók lemondani a távlatkeresés jogáról, a jövőépítés szándékáról.

Életem során elég sokat foglalkoztam a világboldogító eszmék történetével, az utópista gondolkodás európai és erdélyi képviselőinek üdvtanaival ahhoz, hogy az emberi társadalom jövőjéről *általában* és az erdélyi magyar kultúra sorsáról *különösen* ne tápláljak magamban bárányfelhős illúziókat. De a bensőmben fortyogó keserűséget is csak úgy tudom féken tartani, ha nem süppedek bele a tegnapi és mai kilátástalanságok ingoványába, és az éppen soros munkákban keresem azokat a cselekvési lehetőségeket, amelyek közösségi indítatásúak, mégpedig az érdekegyeztetésnek abban az értelmében, hogy az egyéni sorsvállalás és a közösségi boldogulás nem ellentétes fogalom-pár, s főleg nem ellentétes irányú magatartás.

Az érdekegyeztetésen alapuló szándék vezérli mindennapi munkánkat, szervező tevékenységünket, sokszor nem sok látható haszonnal kecsegtető jövő-menésünket, s a

betűvetésben elért kisebb-nagyobb eredményeinket.

Az idő, de még a céljaink felé vezető utat taposóaknak teletűzdelő elleneink érvelése is azt bizonyítja, hogy nyolc évvel ezelőtt az erdélyi magyar kultúra legfőbb igényeit és követeléseit helyesen neveztük meg. Szeretnék ez alkalommal is emlékeztetni arra, hogy az első szabad, tehát külső és belső cenzúrától mentes megnyilatkozásban tizenöt kolozsvári magyar értelmiségi 1989. december 24-én *Hívó Szó* címmel közzétett felhívásában a következő mondatok alá írta oda a nevét:

A legsürgősebb feladat jogi és intézményes biztosítékok teremtése az anyanyelv korlátlan használatára, a minden szintű magyar oktatás visszaállítására – beleértve a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemet. A romániai magyar önismeret szabad ápolása, művelődési intézményeink, s első helyen az Erdélyi Múzeum-Egyesület működésének anyagi-szellemi biztosítása.

Felolvasom azok nevét, akik ezt a hívó szót aláírásukkal hitelesítették: Balázs Sándor, Balogh Edgár, Balogh Ferenc, Benkő Samu, Cseke Péter, Csép Sándor, Cs. Gyimesi Éva, Csetri Elek, Gáll Ernő, Jakó Zsigmond, Jenei Dezső, Kántor Lajos, Kányádi Sándor, Lászlóffy Aladár, Nagy György.

Helyesen cselekedtünk, amikor néhány nappal ezután összeültünk az akkor nagybeteg Jakó Zsigmond otthonában, és kimondtuk az EME felélesztését. Felolvasom azok

plasztika maradandó értékű képviselője lett.

Bár szuverén ura a technikának, és tudván tudja, mit akar elmondani nekünk, Tóbiás Klára mégsem elsősorban az értelmünkhöz kíván szólni, sokkal inkább az érzelmeinkhez. Képei megrendítenek, felemelnek, meg

Lelkük van, és a miénket keresik, hogy szelíden ébresszessék az öntelt civilizációnk által rákényszerített Csipkerózsika-álomból. Megszenvedett remekművek ezek, szó szerint is, hiszen egyiket-másikat akár hűszegnéhányszor is beteszi a kemencébe, hogy elérje a kívánt hatást. De

nevét is, akik ezen a megbeszélésen jelen voltak: Balázs Sándor, Benkő Samu, Csetri Elek, Faragó József, Gáll Ernő, Imreh István, Kántor Lajos, Kiss András, Nagy György, Nagy Jenő, Sipos Gábor.

És helyesen cselekedett az a kilenc felelősen gondolkodó marosvásárhelyi értelmiségi, név szerint: Bedő Károly, Bérczes Judit, Dézsi József, Feszt Tibor, László János, László József, Péter Mihály, Szabó István és Szövérfy Ágnes, akik sajtónyilatkozatban sürgették az EME újjáállítását.

A Bolyai Tudományegyetem nevének említésekor fogalomtisztázást tartok szükségesnek. Amikor ennek az intézménynek a nevét épeszű emberek a szájukra, illetőleg tolluk hegyére veszik, nem az 1948-ban és 1952-ben kétszer egymás után kegyetlenül lefejezett és bolsevizált főiskolai intézményre gondolnak, hanem arra az erdélyi magyar tudományegyetemre, amelyen a mi nemzedékünket matematikára Borbély Samu, fizikára Fényes Imre, filozófiára Tavasz Sándor és Gaál Gábor, lélektanra Harkai Schiller Pál, esztétikára Benedek Marcell, régi magyar irodalomtörténetre György Lajos, magyar nyelvtudományra Szabó T. Attila, nemzetközi jogra Buza László, elme- és ideggyógyászatra pedig Miskolczy Dezső tanította, s amely a nagy személyi vérengzések után már 1957-ben olyan tanulmányosorozat kiadásába kezdett, amelynek első (s egyben utolsó) kötete *Kelemen Lajos Emlékkönyv* címen vonult be az erdélyi magyar tudománytörténetbe. E kötetet látva a Bolyai Tudományegyetem megszüntetését szorgalmazók egyáltalán nem a gettósodás veszélyét emlegették, hanem intellektuális verseny elől zárkóztak el. *Sapienti sat* – magyarul: az okos ember kevés szóból ért.

Azt pedig, hogy Erdély magyar egyeteme a második világháború után Bolyai János nevét vette fel, engedtessek meg nekem úgy minősíteni, hogy tudománytörténetileg bölcs választásnak bizonyult.

Helyesnek, időtállóan mutatkozott az is, hogy a Román Köztársaság Művelődési Minisztériuma által ellenjegyzett, kolozsvári bírósági határozat alapján törvényesen bejegyzett Egyesületünk Alapszabályának első paragrafusában kimondtuk: *Az Egyesület az 1841/3. évi erdélyi Országgyűlésen kezdeményezett, és 1859-től fogva 1950-ig ténylegesen működő Erdélyi Múzeum-Egyesület tevékenységének folytatójaként, annak a megváltozott körülményekhez alkalmazott céljait kívánja megvalósítani. Ennek megfelelően a Romániában élő magyarság tudományos és művelődési életének szakmai szervezete, és mint ilyen, egyik szervezője.*

Helyesnek bizonyult az is, hogy említett Alapszabályunk 9. paragrafusában leszögeztük azt az elődeink által ismételt rögzített tételt, hogy *az Egyesület politikával nem foglalkozik*. Amikor ennek helyességét hangsúlyozom, feltétlenül éles különbséget kell tennem a politika és a közéleti szerepvállalás között. Ez utóbbi ugyanis magától értetődő feladata Egyesületünknek.

Ezt bizonyította már első közgyűlésünkön a programadó elnöki előrjesztés, amely közéleti összefüggésben tárgyalta a korszerű erdélyi magyar tudományművelés előtt álló feladatokat. Ilyen axiómaszerű megállapítás hangzott el ebben a teremben 1990. október 27-én Jakó Zsigmond elnök szájából: *Világosan kell látnunk, hogy tudományosságunk a jövőben csak két lábra állítva lehet korszerű és eredményes. Az egyik lába a magyar nemzetiségi tudományos szervezet, az Erdélyi Múzeum-Egyesület, a másik viszont az állami magyar felsőoktatás kell legyen.*

Az is újjáéledésünk első pillanatától fogva fennentartott elvünk, hogy Egyesületünk a magyar nyelvű alkotómunka folyamatába be kívánja illeszteni a tudományos tevékenység egészét. Ez nem jelent kevesebbet, mint hogy elvileg igényt tartunk a természet és benne az ember titkait

nála a szenvedés soha nem válik szenvedéssé. Meggyötört ember- és állathősei *értünk* viselik kínjaikat, hogy általuk tisztulhassunk meg földhözragadt, gondjainktól, sérelmeinktől, s tanuljunk meg égetőre fénymadarai, sárkányai, táltosai példájára küzdeni erőnk szerint a legnemesbékért.

Részletek Pap Gábor Sárkányok és táltosok címmel a zománccművészeti katalógusban megjelent bevezetőjéből.

Bartók Béla műveire készített tűzzománcképek: (19. o.: A kékszakállú herceg vára; 20. o.: A fábólfaragott királyfi; 21. o.: A csodálatos mandarin – illetve: Égi lovas

feltáró tudományos kutatás egészének magyar nyelvű művelésére. Ez tudatosan vállalt feladat, kitűzött cél, és egybevág a magyar tudománytörténet enciklopédikus hagyományával. Talán a mai kor embere számára is van sugalmazó erő abban, hogy Bolyai János személyében egy matematikus, Kőrösi Csoma Sándor személyében egy filológus vívott ki magának méltó helyet az egyetemes tudománytörténet halhatatlanjainak soraiban.

A nagy matematikai apparátussal dolgozó kommunikációs elmélet döbrentett rá arra, hogy a tudományos gondolkodás finom rezdüléseinek világában, a legtökéletesebb komputerben: az agytekervények káoszában milyen óriási szerepe van az *anyanyelvi élménynek*. Ennek a csodálatos természeti ajándéknak, a nyelvi élménynek semmivel sincs kisebb ereje a tudományokban, mint például a szépirodalomban. Szürkeállományunk sorvasztását jelentené az, ha az Európába való nagy készülődésünkben éppen legjövendelmezőbbnek ígérkező kincsünket, a teremtő gondolkodásra felkészítő anyanyelvünket szorítanánk szűk szakmai korlátok közé.

Utópiában jártas fejemmel nem szédítem sem magamat, sem másokat azzal, hogy mindenféle kutatóintézet felállításával fogjuk rövidesen megtenni első lépteinket a kor kívánalmai felé. Csak az okos érdekegyeztetés segíthet ebben a tekintetben is rajtunk. Bízunk benne, hogy lesz egyezkedési készség bennünk, erdélyi magyar tudományművelőkben és a román államhatalom illetékes szerveiben, hogy létrehozassuk az egyesületi és állami szerepvállalás közötti okos egyensúlyt. Nem titkoljuk, hogy a romániai magyar kultúra éppúgy szeretne bekerülni a román állami költségvetésbe, mint amekkora erőfeszítéssel igyekszik Románia bekerülni a NATO-ba vagy az Európai Unióba.

Azt az egyezkedési készséget kérjük államunktól, amelyet ő kér Európától. A románai magyarság politikai

testületétől pedig azt várjuk, – és ezt a kívánságunkat nyilvános fórumon ki is fejeztük – hogy teremtsen meg azokat a tárgyalási lehetőségeket, ahol az erdélyi magyar kulturális javak tulajdonjogáról és azok mindenkit kielégítő használatának feltételeiről érdemleges megállapodások születhetnek.

Egyesületünk a maga részéről mind a tudományos kutatásban, mind pedig publikációs tevékenységében tett már egyezkedést elősegítő lépéseket. Két példát említek, jelezvén ezzel azt is, hogy szűkre szabott lehetőségeink között milyen eredeti kutatásoknak biztosítottunk prioritást.

Igyekezünk a magunk és a mások emlékezetébe is jól bevésni, hogy az elmúlt századokban egyszer-mászor esett már találkozásunk Európával. A felvilágosodás korának nagy kontinentális buzgólkodásában két olyan intézmény is megszületett, amely az európai kultúra erdélyi honosságáról állított ki nemzetközileg is nosztrifikált oklevelet. Két közkönyvtárról van szó; ezek alkotóiról, az alapítás folytonosságáról Egyesületünk példamutatóan megemlékezett.

Batthyány Ignác püspökről és nagyszerű művéről, a gyulafehérvári Batthyáneumról 1990-ben ünnepi ülésen nemcsak méltató szavakat mondtunk el, hanem kifejeztük azt a reménységünket, hogy a nagy püspök által létesített intézmény hamarosan hatékony alkotóeleme lesz az erdélyi magyar tudománynak.

Néhány héttel ezelőtt hagyta el a nyomdát Egyesületünk legújabb kiadványa, a könyvtáralapító Teleki Sámuel tudományépítő szerepét bemutató monográfia. A könyvet író Deé Nagy Anikó harminc év kutatási eredményeit összefoglalva tárta fel, hogy a közkönyvtárnak szánt csodálatos művelődési kincs mögött az alapító kancellárnak milyen hatalmas, kitartó alkotó erőfeszítése húzódik meg.

A püspök egyházmegejére, az Erdélyi Római Kato-

Tóbiás Klára zománcképei; Bartók Béla: *Medvetánc, Cantata Profana*; a következő oldalon: *Egymásratalálás (A fábólfaragott királyfi-ból)*

likus Egyházra hagyományozta gyűjteményét, a kancellár az Erdélyi Református Egyházra bízta, hogy féltő gondviselője, őrizője legyen a Teleki Téka néven ismert könyvtárnak. A két erdélyi magyar egyházi, művelődési intézmény alapítása hiteles történetének papírra vetésével a tudomány elvégezte a maga feladatát.

A sor most az államhatalmon van. Örvendetes változás tényleges bizonyosságát látunk abban, ha az állam illetékes képviselője Gyulafehérváron átadná a Batthyáneum kulcsát főtisztelendő Jakubinyi György érsek úrnak, Marosvásárhelyen pedig a Teleki Téka kulcsát főtisztelendő Csiba Kálmán püspök úrnak. Biztos vagyok benne, hogy a tudós román kutatók éppen olyan szívesen látott vendégek lesznek ezekben az egyházi tulajdonba visszakérülő intézményekben, mint ahogy az volt annak idején Timotei Cipariu, Nicola Densusianu vagy Nicolae Iorga, hogy csak három nagy román nevet említsünk azok közül, akik annak idején kutatóként megfordultak a két erdélyi könyvesházban.

Szándékosan nem a mi egyesületi igényeinkkel hozakodtam elő, hanem két olyan egyházzal, amelynek jogfolytonosságát még egyetlenegy bíróság sem merészelte kétségbe vonni. Velünk viszont már ez is megesett. Sőt, az egyik nagy példányszámú kolozsvári újság óriási betűkkel ilyen szöveget szedettet vezércikke elé: *Societatea Muzeului Ardelean vrea sa puna mana pe un imobil din Piata Unirii* – Az Erdélyi Múzeum-Egyesület rá akarja tenni a kezét egy ingatlanra az Egyesülés téren. Közismert, hogy arról a főtéri házról van szó, amelyet Vass Otília hagyományozott az Egyesületre.

Rátérek néhány szívderítőbb dologra. Szeretném néhány szóban méltatni tagságunk összetételében a fiatalodás tendenciáját. A belépési nyilatkozatok azt bizonyítják, hogy a húszévesek nemzedéke lassan kezd bízni bennünk. Szívesen használják könyvtárunk gyarapodó állományát, jö-

vőképükbe beiktatják a továbbtanulásukat biztosító ösztöndíj-lehetőségeket, s ami ennél is fontosabb: egyesületi kereteink között alkotóműhelyeket hoznak létre a maguk számára, és vállalkoznak például olyan kutatások folytatására, amelyekre hajdan élt tagtársaiktól nyerték az indítást. Ismeretes, hogy a botanikusok régebbi nemzedéke példamutatón feldolgozta a kolozsvári Szénafüvek néven ismert kis táj növényvilágát. Nos, nemrégiben fiatal tagtársaink arra vállalkoztak, hogy számba vegyék és feldolgozzák ennek ma élő állatvilágát. Beszámolóikat hallgatva nemcsak gimnazista korom szép bogárgyűjtő emlékei jutottak eszembe, hanem az is tudatosodott bennem, hogy a mai húszévesek között nő fel az a nemzedék, amely remélhetőleg felvirágoztatja az erdélyi magyar tudományt. Jó híreim vannak a Böhm Károlyra emlékező fiatal filozófusokról, a latin nyelvet szorgalmasan tanuló, s már forrásfeldolgozásra is vállalkozó történészekről, s az Erdély köveit tanulmányozó geológusokról.

Mindent elkövetünk, hogy Szakosztályaink megteremtésük azokat a feltételeket, amelyek között előbb-utóbb Egyesületünket igazi otthonának tekintheti a tudományban életet kereső és találó ifjúság.

És ha már szóltam az ifjúságról, engedtessek meg, hogy befejezésül néhány szót ejtsek egyelőre pótolhatatlan öregjeinkről is. Különösen hálás vagyok Kiss András főtítkárnak és Soó Tamás gazdasági tanácsos úrnak, hogy életéveiket meghazudtoló frissességgel, nagy-nagy szeretettel építik az Erdélyi Múzeum-Egyesületet az építés eredeti és átvitt értelmében egyaránt. Kívánom, hogy az ő buzgóságuk, önzetlenségük ragadjon rá Egyesületünk valamennyi, minapi összesítésünk szerint 3125 tagjára.

És ezzel mondandóm végére értem.

(Reprodukciók:
Tóth Ilona)

KÓS KÁROLY

LAUDÁCIÓ

Húsz évvel ezelőtt, 1977 augusztus 29-én, ama nyárvégi délután, amikor az utolsó lapát föld is a koporsójára került és sírja fölött toronnyá magasodtak a virágkoszorúk, a hosszú zsolttározást követően támadt síri csendben az egyik kalotaszegi lelképásztor így szólt híveihez, akikkel együtt kísérte utolsó útjára Erdély nagy halottját: *Az országgyűlésnek vége, induljunk lefelé.*

Azért lefelé, mert a kolozsvári Házsongárd éppúgy hegyen van, mint általában Erdély falvainak és városainak többi temetői. És Isten szolgálja azért minősítette országgyűlésnek a hatalmas temetési gyülekezetet, mert ott összesereglettek mindazok, akik a huszadik század erdélyi magyar mintaemberét Kós Károlyban fedezték fel.

A felfedezés különben kölcsönös volt. Kós Károly az összmagyarság számára ismételtelen felfedezte Erdélyt, Erdély pedig felfedezte benne a hűséget megtestesítő férfiút.

Felfedező útjára Kós Károly a Kolozsvári Református Kollégiumból indult el. Gimnazista társai ismertették meg vele Kalotaszeg falvait, a bennük lakó, sokféle műveltségben jártas embereket, a körülöttük magasodó hegyeket ősröngetegekkel és lovat, bivalyt tápláló legelőikkel. Itt ismerkedett meg eljövendő mestersege két legfontosabb anyagával, a fával és a kővel. Korán érő művésztermészet volt, aki túl a kilencvenedik életévén is azonosnak érezte magát azzal a tizenhétéves diákkal, aki 1901-ben kilépett Apáczai Csere János iskolájának ódon kapuján.

De mit tudtak Kósról a végtiszűségére odasereglett kalotaszegi földművelő emberek? A részleteket illetően valószínűleg keveset, de a lényegét tekintve egészen biztosan kellően tájékozottak voltak. Tudták, hogy két nagy világégés után is velük maradt. Emlékeztek arra is, hogy amikor még falvaikban évenként legalább egyszer műkedvelő színelőadást rendeztek, előszeretettel játszották a vidékükéről származó Budai Nagy Antalról szóló drámáját. Ha meghasadt a templomuk fala, megmentéséhez Kós Károly adta a szakszerű utasításokat. S mint az erdélyi református egyház egyik világi vezetője, a vizitációk alkalmával szigorúan számonkérte a közjavakkal való sáfárkodást és a lélek építésében elért eredményeket.

Kós Károly mindig hangsúlyozta, hogy választott és tanult mestersege, az építészet mellett írói és grafikus tevékenysége sem más, mint szavakból, vonalakból való építkezés. Otthont építő művészként vállalkozott életében többször is közszereplésre.

Az építész, az író, a grafikusművész, az intézményteremtésben különleges alkotói lehetőséget felfedező, tettekre szóló közéleti ember életútját remekbe sikerült művek szegélyezik. A zebegé-

nyi templom, a Wekerle-telep főterének megálmodott és felépített házai, a kolozsvári kakasos templom és a szimbólummá emelkedett sztánai családi otthon, a Varjúvár, valamint a szívéhez oly közel álló sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum. (Kicsi dolgozószobája falán csak ez utóbbinak linóleummetszete emlékeztette, figyelmeztette a belépőt, hogy építőművész műhelyébe érkezett.)

A fejedelmi korba vezető *Varjú-nemzetség; az Országépítő*, melyben Szent István király évezredes próbát kiálló művét örökléte meg, Budai Nagy Antal személyiségének epikai és drámai megidézése szívesen olvasott és látott mű marad mindaddig, amíg lesz szépirodalmat igénylő magyar ember.

A grafikusművész kézírásos könyvei, a jegyajándéknak szánt *Székely balladák*, a tanulmányi útról készült, az állami ösztöndíjat meghálálól *Erdélyország népeinek építésze*, az *Atila királyról ének* rajzos és linómetszetes kiadása, a *Régi Kalotaszeg* nádtollal írt és rajzolt, a *Magyar Iparművészet* hasábjain közzétett remeklése, a bizánci és török örökséget méltányoló *Sztambul* c. könyv valamint a sztánai kicsiny házinyomdában készült *Erdély kövei* a magyar könyvművészet Pantheonjában követelnek maguknak méltó helyet.

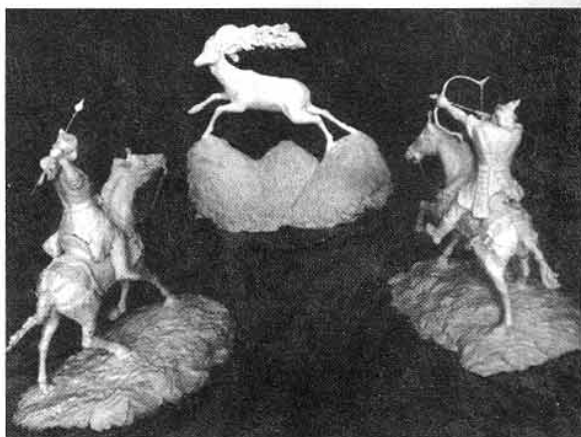
A nemzeti megmaradást, a népeleti folyamatosságot szolgáló közéleti szervezőmunka eredményei: a prófétai hangvételű *Kiáltó Szó* és az azt követő néppárti zászóbontás kísérlete, az *Erdélyi Helikon* c. folyóirat kötetei, a magyar könyv kinyomtatását és terjesztését biztosító *Erdélyi Szépművészi Céh*, az erdélyi magyar képzőművészeket tömörítő *Barabás Miklós Céh*, a kalotaszegi agrárkultúra felvirágoztatását célzó bábonyi mintagazdaság és tanfolyamközpont megszervezése – mind olyan alkotásai a sokoldalú erdélyi mindenesnek, hogy belőlük talán már egy is halhatatlanná tenné nevét a magyar örökség kincsesházában.

És ha most a tovább sorolható művészeti, irodalmi, közéleti alkotások sokaságából egyet kell kiemelnem, akkor eredetiségénél fogva a budapesti Állatkert építményeit nevezem meg. S azok közül is első helyen nem a pompás kalotaszegi csűrökre emlékeztető szarvasházat vagy a madárházat, hanem a kicsi mókusházat emelem ki.

Még a rabságban is nagy hatalmi életet élő, erőfitogtató oroszlanok, elefántok, medvék otthona mellé, a kert kellős közepére kicsike hajlékot épített erdeink kedves, apró őslakójának, az időtlen idők óta kesebbégi sorban, kicsisége tudatában élő mókusnak. A költő azért dicsérte az erdélyiség szellemében megkapaszkodó építész-írót, mert hajlékot épített Istennek, embernek. Ehhez teszem hozzá most itt, hogy az erdélyiséget úgy kapcsolta össze az egyetemességgel, hogy otthont épített még a mókusnak is.

Őrizze emlékét mátol fogva a Magyar Örökség Aranykönyve.

Benkő Samu

CSODASZARVAS-EMLEKMŰ

A magyar államalapítás ezredik évfordulójára Tóbiás Klára a Kékestetőn felállítandó emlékművet tervezett. A bronz figurákat tűzzománc berakások ékesítik; a szarvas szarvai között napot, mellén holdat visel, testét éjjel is ragyogó csillagok borítják.

Az emlékmű létrehozására Szegeden megalakult a Csodaszarvas Művészeti Alapítvány, amely feladatáuk tűzte ki, hogy a megépítéshez szükséges anyagi javakat előteremtse.

HUSZADIK SZÁZADI DOKUMENTUMOK

A rovatcímben leírt *huszadik századi* ezúttal annyit jelent, hogy olyan, korábbi dokumentumot közlünk, amely legerőteljesebben a huszadik században fejtette ki hatását. (a szerk.)

BEVEZETŐ NAGY PÉTER CÁR VÉGRENDELETÉHEZ

Az Országépítő 96/2, 96/4 és 97/1 számában ismertettük Rudolf Steiner és Polzer Hoditz gróf politikai memorandumait, melyekben a szerzők Közép-Európa politikai-szociális megformálásának lehetőségét és feladatait fogalmazták meg.*

Most szükségesnek tartjuk egy olyan dokumentum közreadását is, amely bár sokkal régebből származik, de éppen ezzel a specifikusan közép-európai feladattal szemben álló nagystílusú okkult politikai tervek tárja föl, melyek megvalósítása a két világkatasztrófán keresztül az európai kultúra hanyatlásához és a jelenlegi szociális káoszhoz vezetett.

A két világháború, ami az európai népek kulturális együttélését lehetetlenné tette, Anglia és Amerika számára világgazdasági uralmat hozott.

Lord Rosebery** 1893-ban nyíltan beszélt Anglia világhatalmi törekvéséről, mint történelmi szükségszerűségről, és arról a tervről, hogy a Kelet szláv népeit úgy kell kezelni, hogy adottságaikat, képességeiket nemtudatosan ennek az angol akarattal a szolgálatába állítsák. Ebben a tervben fontos szerepet játszott Nagy Péter végrendelete.

Lényegtelen, hogy a végrendelet valóban Nagy Pétertől származik-e vagy hamisítvány – ahogy ezt többen állítják –, a lényeg az, hogy amit tartalmaz, az a történelem során hatékony volt és máig is az. És hogy egy olyan orosz politikáról van benne szó, amely Közép-Európa ellen irányul.***

Nyilvánvaló, hogy ebben a dokumentumban bizonyos anglo-amerikai törekvések világpolitikai célkitűzései fogalmazódnak meg. Ezek a törekvések a közép-európai népek akaratának megbénításával a Kelet és Nyugat közötti közvetlen (közvetítés nélküli) kapcsolat létrehozására – azaz Közép-Európa egyik legfontosabb feladatának, a két világpolaritás közötti híd építésének kiiktatására – irányulnak. Ez nem direkt, hanem indirekt módon történik; az orosz népet úgy befolyásolják, hogy az orosz politika a Nagy Péter végrendeletében kijelölt irányba haladhasson.

Ennek sikere a 7. pont szerint az Angliával való szoros szövetségtől függ (ma Anglia mellé kell tennünk Amerikát is), ami monopolhelyzetet biztosító kereskedelmi kapcsolaton alapul. A rendszerváltás óta ez a törekvés leplezetlenül nyilatkozik meg.

A 11. pont a görögkatolikusok – de lényegében a katolikusok – vallásosságának politikai célokra való felhasználását hangsúlyozza. Gondoljunk csak a „rendszerváltás” lengyelországi előkészítésére!

A 7. pont végrehajtása Washington, a 11-é Róma fel-

adata. Róma nyújtja a lelki táplálékot, Washington adja a kenyeret. A szellem (kultúra) ki van iktatva.

A 12. pont a hatalom stratégiája: mindent titokban, előre elgondoltan, gyorsan, váratlanul kell működésbe hozni, hogy Európának ne legyen ideje föleszmélni!

Így történt ez 1989, a „fordulat” után: a berlini fal lerombolása, újraegyesítés, sokkterápia, békepartnerség, EU-ba kerülés... A gyorsaság megöli a nyugodt megfontolást és nem ad lehetőséget a betekintésre. A részletekig utána lehet menni annak, hogy az elmúlt időben az események sorra úgy játszódtak le, ahogy ebben a végrendeletben olvashatjuk.****

Az Országépítő-ben további dokumentumokat fogunk közölni, melyek segíthetnek még mélyebben betekinteni a testamentum világpolitikai tervébe és még jobban megérteni, hogy a Rudolf Steiner és Polzer Hoditz memorandumai megfogalmazottak az egyetlen lehetőséget nyújtják az európai emberiség számára – ha még egyáltalán képes visszatalálni saját kultúrforrásához – egy új államforma megteremtéséhez, melyben megvalósulhat a szabad szellemi élet, az alapvető emberi és szabadságjogok egyenlő elismerése és egy szociálisan működő, államháttárokat nem ismerő asszociatív gazdaság.

Kálmán István

* R. Steiner szociálpolitikai eszméit részletesen kifejtette *Kernpunkte der sozialen Frage* c. könyvében, mely 1991-ben *A szociális élet kérdései* címmel magyarul is megjelent 5000 példányban és csaknem teljesen el is fogyott azóta.

** Brit miniszterelnök, 1894-95

*** Ludwig Polzer-Hoditz: *Der Kampf gegen den Geist und das Testament Peter des Grossen*

**** Bush amerikai elnök, amikor a puccs után először fogadta Borisz Jelcint a Fehér Házban, üdvözlő beszédében Jelcint Nagy Péterhez hasonlította, aki Oroszország szerepét a világban újrafogalmazta.

NAGY PÉTER CÁR VÉGRENDELETE*

Oroszország kiterjesztésének és Európa meghódításának terve rövid áttekintésben.

1./ Mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy az orosz nép európai formákat és szokásokat kövessen; ebben az értelemben meg kell nyerni Európa különböző udvarait és különösen a tudósait, akár érdekeikre hatva, akár emberbaráti és filozófiai elvek alapján, hogy ezt a célt elérhessük.

2./ Az államot folyamatosan háborús állapotban kell tartani, hogy a katonákat harcban járatosá tegyük és hogy a nemzet állandó harcászultságban legyen.

3./ Minden lehetséges eszközzel terjeszkedni kell észak felé a Balti tenger mentén és dél felé is. Így

4./ föl kell ébreszteni Anglia, Dánia és Brandenburg féltékenységét Svédországgal szemben; ezáltal ezek a hatalmak szemet fognak hunyni terjeszkedésünk fölött azokban az országokban, melyeket végül leigáznak.

5./ Az ausztriai háznak érdeke, hogy kiüzze a törököket Európából. Ezzel az ürüggyel a Fekete-tengernél állandó hadsereget kell tartanunk és támaszpontokat kell létesítenünk. Így egyre előrébb haladva Konstantinápolyig kell terjeszkednünk.

6./ Lengyelországban az anarchiát elő kell mozdítani és fönn kell tartani: befolyásolni kell országgyűlésüket és különösen a királyválasztást; az országot alkalomadtán szét kell darabolni és végül egészen meg kell hódítani.

7./ Angliával szoros szövetségre kell lépni és közvetlen kapcsolatokat kell vele fönntartani egy kereskedelmi szerződés segítségével. Lehetővé kell tenni, hogy egyfajta monopóliumot gyakoroljon az ország belsejében, ami észrevétlenül kapcsolatokat fog teremteni nemzetünk és az angol kereskedők és matrózok között, akik mindent meg fognak tenni az orosz flotta tökéletesítéséért és növeléséért; a flottával pedig elképzelhető a hatalom megszerzése a Balti- és a Fekete tengeren. Ez lényeges pont, amitől alapvetően függ az egész terv sikere.

8./ Az európai viszálykodásokba mindenáron be kell avatkozni, akár erőszakkal, akár ravaszsággal; különösen pedig Németország viszályaiba, hogy

9./ Látszólag mindig Ausztria szövetségeseként, a legkisebb befolyást is arra lehessen fölhasználni, hogy veszedelmes háborúkba sodorjuk és így fokozatosan gyöngítsük Ausztriát. Néha ugyan támogatnunk és segítenünk kell, de emellett szüntelenül ellenségeket kell támasztanunk vele szemben a birodalom belsejében, azáltal, hogy fölkeljük ellene a fejedelmek féltékenységét... Megjegyezzük: ez a pont azért is könnyen teljesíthető, mivel az ausztriai ház mindezidáig nem adta föl azt a tervét, hogy egyetemes monarchiát hozzon létre, vagy legalábbis a nyugati birodalmat visszaállítsa; e célból pedig mindenekelőtt Németországot kell meghódítani.

10./ Az orosz hercegek számára mindig a német hercegnők között kell feleséget keresni, hogy ily módon családi kapcsolatokkal és érdekközösségekkel is megsokszorozzuk a kötelekeket és így ebben a birodalomban mindenhol befolyáshoz jussunk.

11./ Vallási befolyást kell érvényesíteni a nem egyesített görögkatolikusoknál, akik Magyarországon, Törökországban és Lengyelország északi részein szétszórtan élnek. A legravaszabb eszközökkel függésbe kell hoznunk őket, a védelmezőjüknek kell nevezetnünk és jogcímet kell szereznünk a papi fennhatóságra; ezzel az ürüggyel és ezzel az eszközzel kell Törökországot leigázni és Lengyelországot meghódítani. Magyarország elfoglalása ezután már csak játék lenne, miközben Ausztriának Németországban

ígérnénk kártérítést; Lengyelország maradék része pedig, amely magát sem hatalommal, sem politikai kapcsolataival nem tudná fönntartani, magától igába hajtaná a fejét.

12./ Ettől kezdve minden pillanat drága lesz: titokban mindent elő kell készítenünk a nagy csapásra, amelyet rendben, előrelátón és gyorsan kell működésbe hoznunk, hogy ne adjunk időt a gondolkodásra Európának. A legnagyobb titokban és körültekintéssel, külön-külön, előbb a Versailles-i udvarban majd Bécsben indítványoznunk kell, hogy a világuralmat osszuk meg. Figyelmeztetjük őket, hogy Oroszország valójában már uralja az egész Keletet, épp csak a jogcímet kell ehhez megszereznie; így ez az indítvány semmi esetre sem tűnhet gyanúsnak. Ellenkezőleg, kétségkívül hízelegni fog nekik, és életre-halálra szóló háborút robbant ki közöttük. Tekintettel e két vetélytárs kiterjedt kapcsolataira és arra, hogy Európa minden hatalmának szükségszerűen érdeke résztvenni ezekben a viszálykodásokban, ez a háború hamarosan általánossá válik.

13./ Ezen általános elkeseredés közepette Oroszország a háborúzó hatalmak hol egyikétől, hol másikatól fogja segítségre kéretni magát. Oroszország húzni fogja az időt, hogy azok kimerüljenek, a saját erőit viszont összpontosítja. Hosszabb ide-oda ingadozás után végül az ausztriai ház mellett dönt, és mialatt sorkatonaságát a Rajnáig előretolja, máris követi azt ázsiai hordáinak egy csoportja. – Attól függően, hogy ez utóbbi hogyan halad Németországban, kihajózna két erős, efféle ázsiai hordákkal teli flotta, az egyik az Azovi tengeren, a másik Arhangelszk kikötőjéből, s a fekete-tengeri és balti-tengeri hadiflotta kíséretében váratlanul a Földközi tengerre és az óceánra nyomulnának, hogy ezekkel a vad és prédaleső nomád népekkel eláraszszák Itáliát, Spanyolországot és Franciaországot. Ezek a lakosság egy részét lemészárolnák, más részét szolgaságba hurcolnák, hogy velük Szibéria ember nem lakta területeit benépesítsük, a maradékot pedig kíméletlenül leigáznák.

Egy M. Lesur által 1812-ben Párizsban kiadott szövegben 14 pont található. Ebből 13 – néhány jelentéktelen különbségtől eltekintve – megegyezik Szokolnyickij szövegével, de van benne egy nyolcadikként betoldott pont, amely a következőképpen hangzik:

Azt tanácsolja minden utódjának, hogy legyen meggyőződve arról, hogy az Indiával való kereskedés a világereskedelmet jelenti, és az a világ ura, aki e fölött kizárólagosan rendelkezik. Ezért alkalomadtán Perzsiát meg kell támadni, hanyatlását föl kell gyorsítani, s így a Perzsa öbölre előre kell nyomulni, és Szírián keresztül a régi kereskedelmet Levantéval ismét helyre kell állítani.

Fordította: Tatai Mária

* Harry Breslau: *Das Testament Peters des Grossen*. Historische Zeitschrift, szerkesztette Heinrich von Sybel. Neue Folge, 5. kötet (a teljes sorozat 41. kötete), 3. szám, 385. oldal, München 1879. A szerző a *Végrendelet* szövegét Szokolnyickij 1797-es publikációja alapján közli. Elégendőnek találtuk, hogy csak ezt a szöveget vegyük át, hiszen Breslau alapos elemzése szerint ez az eredeti, és azért is, mivel számunkra most nem a végrendelet keletkezésének története az érdekes, hanem annak Európa sorsára gyakorolt hatása.

Helyes Gábor

AZ ELSŐ MENEDZSER

– szubjektív vélemény a Végrendeletéről –

Miután I. Péter végrendeletét elolvastam, sajátos hangulat fogott el. Láttam egy nyugodt hangnemben megfogalmazott programot, melynek lépései elképesztően hideg racionalizmust tükröztek. Úgy is mondhatnám, hogy feltűnően érzelmszegény ez az írásmű. Mindenfajta pátosz, lelkesedés hiányzik belőle, éppen azok a jellemzők, amelyeket közkeletűen az orosz mentalitásnak szokás tulajdonítani. Helyette végtelen gátlástalanság nyilatkozik meg benne, az erkölcsi szempontok tökéletes mellőzése. Nem a szöveg tartalmi része ragadott meg először, hanem ez a sajátos atmoszféra. Így próbáltam megközelíteni az írást.

Az orosz nép életében I. Péter* uralkodása (1689-1725) fordulópontot hozott. Amint azt az iskolában tanultuk: *számos reformintézkedésével az országot közelebb hozta a nyugati kultúrához, miközben vaskézrel bánt el a birodalom ellenségeivel.* A valóságban tőle datálhatjuk a pánszláv eszme, a nagyorosz imperializmus kiindulását. Mai szóval: I. Péter volt az első menedzser, minden menedzserek őse, archetípusa. Számomra ugyanis a menedzser léte három momentumból áll:

1. Valahol kiragadnak egy alkalmas embert a saját életösszefüggéseiből, aki

2. eztán máshol különleges kiképzésben részesül, melynek révén bizonyos többlettudásra tesz szert, amit azonban nem a saját tevékenységének köszönhet, így egyúttal e tudás rabjává is teszik,

3. megbízói eztán visszahelyezik a korábbi életösszefüggésbe, ahol a továbbiakban mindenkinél hatékonyabban szolgálja kiképzői érdekeit.

Bár hasonló módszerek a történelemben többször előfordultak, (elég a janicsárképzésre gondolnunk), mégis, nagystílusú, korszakos erővel az angolszászok vezették be ezt a formát. Ez történt I. Péter esetében is, akit nyugaton képeztek ki egy bizonyos cél érdekében, amelynek hatása messze túlmutatott Péter személyes életén. Ki lehetne mutatni, hogy ez a módszer miként vált be, miként tökéletesedett, finomodott az évszázadok alatt. Napóleon, Hitler, Lenin, Rákosi és a többiek mind szegről-végről rokonai ennek a típusnak. Közös jellemzőjük a *teljes gátlástalanság*. Látászólag határtalan önbizalmuk mögött nem állt valós személyiség, lelkiismerettől gyötört lény. Hiszen éppen ez az, amit az ősmenedzserek kiképzése során okkult eszközökkel kiiktattak! Mondhatná valaki, hogy csupán egy diktátorról van szó, amilyen minden korban előfordult. Az újdonság itt abban áll, hogy míg egy Néró vagy egy Caligula csak önmagát követte, addig az említett embertípust kívülről irányítják, akár tud róla, akár nem.

Az I. Péter utáni orosz politikát tehát nem szabad más-ként tekinteni, mint egyfajta gépies működést, ami intellektuális megfontolásokat vesz csak tekintetbe, de erkölcsileg tökéletesen érzéketlen. Ezt a gépezetet úgy működ-tették, hogy évszázadokon át egyre mélyülő szakadékokat idéztek elő az orosz nép és vezetői között.

Egy népet háromféleképpen lehet vezetni. A vallás, az államhatalom és a kultúra közvetítésével. Ahhoz, hogy teljes külső uralmat gyakoroljanak felette, mindhárom szfé-rát át kell járja az idegen akarat. Ha ez nem sikerül, úgy a befolyás csak viszonylagos lehet, és egyik vagy másik egézséges terület ellensúlyozni fogja a külső offenzívát.

Azt az idegen befolyást kell tehát eredményeiben szemlélnünk, amely az elmúlt háromszáz évben Oroszországban az említett három vezetési ágban hatott. Ha látjuk a befolyás végső célját, könnyű lesz megérteni a szférák törvényszerűségeit. Nagy Péterrel vette kezdetét a nagy-orosz imperialista törekvés, melynek célja előbb Európa szláv népeinek bevonása az orosz birodalomba, idővel pedig e hatalom kiterjesztése révén Közép-Európa megsemmisítése volt.

Ez a cél vallási értelemben az orosz messianizmus érzelmeire apellált. A sok évszázados keresztény egyházszakadás kellő indokot nyújthatott erre, hiszen „a bűnös Nyugat oly messze távolodott az eredeti keresztény eszmétől, hogy rászolgált a pusztulásra”. Ez a nyugati kereszténység elleni offenzíva lényegében Róma egyházi hatalma ellen irányult, mégpedig sajátos módon a XX. század ateizmusának mezében. Nem az volt ugyanis a cél, hogy az ortodox kereszténységet terjesszék ki Közép-Európára, hanem, hogy az itt domináló római katolicizmust gyöngítsék meg. Ezt tehát mindaddig nem lehetett végrehajtani, amíg magában Oroszországban az egyház nem rendült meg kellően. Ám az impulzus, az orosz messianizmus vallásos impulzusa működött a szélsőséges bolsevik jelmezben – megfosztva azt valódi belső tartalmától, pusztító, öntudatlan akaratú lefokozva. Így válik érthetővé az a ma folyó óriási angolszász missziós hadjárat is Oroszországban, aminek egyetlen célja, hogy a bolsevizmus bukása után ne a történelmi ortodox egyház támadjon fel, hanem a keletkezett úrt Amerikából pénzelt *new-age*-mozgalmak töltsék be.

A második vezetési ág az államhatalmi intézmény. Az orosz bürokrácia, a csinovnyikok országa Európában ismeretlen szinteket hódított meg az emberek ellenőrzése terén már a XIX. században, sok-sok évtizeddel megelőzve az elektronikus adattárolási módokat. Lényegében elmondható, hogy Oroszország I. Péter óta erejének nagy részét a katonaság mellett erre a bürokrata gépezetre fordította. Nem a demokratikus intézményrendszert vette át a nyugattól, hanem a bürokratikusát. Ebben legfőbb tanítómestereik a franciák voltak. Az apparátus megléte nélkül a bolsevizmus képtelen lett volna uralkodni a nép felett. Micsoda paradoxon! Egy országban, ahol sokszor a legegységesebb higiéniai feltételek is hiányoznak, mégis olajozottan működik kétszázmillió ember ellenőrzése. Természetes, hogy ma, a Szovjetunió széthullása után tovább él ez a szervezet, hiszen évszázadokkal előbb kezdték el kiépíteni. Az Oh-rana, Cseka, GPU vagy KGB, korunkban ismét jelmezt vált, és mint államhatalmi szintre emelt maffiahálózat segítkezik az ország nyugatiak általi kifosztásában.

(Szolzenyicin írja a titkosszolgálatok e jelmezváltásával kapcsolatban a *Gulag szigetcsoport*-ban: *Miért ragaszkodnak már két évszázad óta oly állhatatosan az ég színéhez? Lermontov korában: „... és ti, égszínkék mundaérok ...”; később kék tányérsapkájuk volt, kék válllapjaik,*

kék hajtókáik; aztán, hogy ne keltsenek akkora feltűnést, a kék mezőket elrejtették a nép hálája elől, egyre jobban elvékonyították a vállapjaikon és a fejükön úgy, hogy végül szalaggá, keskeny szegéllyé váltak – de kék színük megmaradt.)

Már csak egy terület maradt ki, az orosz kultúra. A szakadék itt tátong a legszembetűnőbbben az orosz nép és vezető szellemi reprezentánsai között. Ahol kísérlet történt ennek áthidalására, ott az államhatalom azonnal veszélyt szimatolt, és lecsapott. Joggal tartanak az orosz szellemi élet óriásaitól. Ezek az emberek mindannyian feladatuknak érezték és érzik népüket kiragadni a háromszáz éve tartó hipnózisból. Csak addig tűrik működésüket, amíg látványosan „nyugatias” formákat követnek. Az avantgarde, legyen bár szélsőségesen modern, minden korban elfogadott volt e konzervatívnak tartott országban. Akkor támadt a baj, ha valaki a nép belső erőt megszólító, mélyebb tartalmakhoz nyúlt. Akkor hamarosan történt vele *valami*. Puskiint kihívták párbajra, Paszternakot az ötvenes évek moszkvai forgalmában elgázolta egy autó, Szolzsenyicint sürgősen száműzték...

Nagy sikere az orosz kultúrának csak külföldön lehetett. A francia és angol ítések élvezettel nyalták meg a szájukat az orosz szenvedéstörténet egy-egy bravúros ábrázolása láttán. Ez a kultúra valójában egy szellemi senkiföldjén lebeg, mivel gyógyító sugarait éppen oda nem küldheti le, ahová szánja: az orosz földre.

Itt érünk el egy fogalomhoz, az orosz nép és az orosz föld kapcsolatához. Természetesen minden nép szereti hazája földjét, és szükség esetén kész azt meg is védelmezni. Ám az orosz nép esetében itt többről van szó. Ebben az országban a mai napig él a száműzetés mint büntetési mód. Ez az ókori intézmény például egy amerikai számára érthetetlen. Ő a világ bármely pontján teljes identitását képes átélni, tetőtől talpig *amerikainak* tudja magát, tartózkodási helytől függetlenül. Egy orosz számára a szülőföldtől való elszakítás maga a lelki halál. Számára a Földanyácska annak a tartalomnak a külső képe, amit lelkében Krisztusból hordoz. Ha kívül nem látja, akkor belül sem. A szibériai negyvenfokos hideg egyben a szeretet kihűlését is eredményezi. Ezért ha e földet támadás éri, akkor az orosz ember nem önmagáért, hanem az élő Istenért száll harcba.

Tökéletesen tisztában voltak az angolszász vezetők ezzel a ténnyel. Tudták, hogy hiába készítik elő az orosz népet céljaik öntudatlan végrehajtására, ez lehetetlen lesz mindaddig, amíg a szülőföldet támadás nem éri.

A főpróba Napóleon volt. Oroszország már I. Péter idejében baltikumi nagyhatalommá emelkedett XII. Károly svéd király elleni győzelmével**. Száz évvel később az angolok másik konkurensét, a franciákat volt hivatott mindörökre megtörni***. Az eredmény: Franciaország megszűnt valódi nagyhatalom lenni, és azóta csak a diplomácia sziszegő kerülőútjain érvényesítheti szándékait. (Kárpótlásul hamarosan Európa új helytartója lehet, hacsak nem játssza túl a szerepét...)

Érthető, hogy Napóleon idején még a franciákkal kellett az oroszoknak csatázniuk, hiszen Németország csak évtizedekkel később jelent meg komoly vetélytársként. A történetben a mi 48-as forradalmunk leverése cinikus köz-

játék. A Monarchiára ekkor még szükség volt. Nem önmagáért, hanem a németek ellen. Azonban a XIX. század végére fordult a kocka. I. Péter végrendeletének megfelelően Oroszország szítani kezdte Közép-Európa szláv népeiben a pánszláv eszmét, amelyet természetesen nacionalista köntösbe bújtattak. Ahol ez személyi ellenállásba ütközött, ott gátlástalan módszerektől sem riadtak vissza. Jellemző, hogy Szerbiában 1903-ban a Monarchiával rokonszenvező királyt, Obrenovics Sándort és feleségét saját palotájukban *szerb hazafiak* lemészárolták, s tetemüket kihajították az ablakon. Az ezután hatalomra segített Karagyorgyevics Péter mindenben az orosz szándékok kiszolgálójának bizonyult, Szerbia pedig máig fájó seb Európa közepén.

Ilyen eszközökkel lehetett belekényszeríteni Közép-Európa két vezető hatalmát az első világháborúba. Ha csak nyugati oldalról érkezik fenyegetés, azt békés eszközökkel ki lehetett volna védeni. A háborús reflexek beindításához nélkülözhetetlen volt a keletről jövő orosz invázió előszele. Kétszáz évet kellett dolgozni, hogy ez realitás legyen. Ám Közép-Európa első világháborús pusztulása csak a történelmi államalakulat pusztulását hozta el. Az emberekben reális élményként élt a történelmi veszteség, a békeszerződések igazságtalansága. Így csak idő kérdése lett volna a korábbi állapotok korszerű visszaállítása, ami Közép-Európa feltámadásához vezetett volna. Ezért szükség volt még egy háborúra, hogy az orosz hatalmi szférát kiterjeszthesék Közép-Európára.

A napóleoni főpróba után jött az igazi előadás. Megtörtént az, ami a dolgok mélyére mutat: a Hitler ellen bevett, szovjetnek átminősített oroszok ősi egyházi zászlaik alatt vonultak Sztálin vezetésével a csatába. Mi meg, szerencsétlenek, az ateizmus ellen indultunk keresztesháborúba a Don-kanyarhoz. Ott találkozott egymással századunk legtöbbet szenvedett két népe, a megértés legkisebb esélye nélkül.

Az orosz nép számunkra évszázadok óta azonos a despota, vak elnyomóval, legszebb nemzeti törekvéseink eltiprójával. Éppen azért fontos megértenünk: a nagyorosz imperializmus megjelenése nem más, mint egy koraszülött forma, egy idegen hatalom alvajáró gépezete, miközben lelkének mélyén ott szunnyad Közép-Európa szellemi társa: a Krisztus-nép.

Budapest, 1997.május

* I. (Nagy) Péter (1672-1725) tizenhét éves korában kerül a trónra féltestvére, Zsófia megbuktatásával. Külföldi utazásai során (1697/98 és 1716/17) kiképezteti magát ágyú mesterré (Königsberg), hajómérnökké (Amszterdam) és *navigátorrá* (London). A reformjaival szembeni ellenállást kíméletlenül letörte: kiirtotta a sztreleceket (1698), saját fiát börtönben kínoztatta halálra (1718).

** XII.Károly (1682-1718) svéd király, az „utolsó viking”. Tizenöt évesen kerül trónra, és Narvánál (1700) seregeivel legyőzi I. Péter ötszörös túlerejét. Ám ekkor az orosz sereg megsemmisítése helyett Lengyelországba megy, ahol legyőzi II. Ágostot. I. Péter ismét sereget gyűjt, és az ellene csak 1708-ban meginduló svédeket a poltavai csatában (1709) tönkrevéri. Ettől kezdve a Baltikum Orosz befolyási övezet.

*** Napóleon 1812-ben azért támadta meg Oroszországot, hogy érvényt szerezzen a „tilsítási rendszernek”, melyet Oroszország felrúgott. Ebben a rendszerben kontinentális zárlatot rendeltek el az angol kereskedelemmel szemben, mely így az orosz piacon a számára kedvező vámokkal 1810-ben monopóliumhelyzetbe került.

HONGKONG ÉS AZ ÓPIUM

Hongkong július elsejétől egyesül a Népi Kínával.

A város történetének fordulópontja ad alkalmat rá, hogy a frankfurti Info3 folyóirat májusi számának két cikke alapján

(Terry M. Boardman:

Hongkong Bilanz vor der Wende és

Eugen Lennhoff:

Zur Vorgeschichte der Opiumkriege – részletek)

rávilágítsunk a város nem közismert

világtörténeti szerepére.

AZ ÓPIUMHÁBORÚK ELŐZMÉNYEIRŐL

Arab kereskedők a Han dinasztia idejében (i.sz. 25-220) már szállították Kínába a mákgubó megszáritott nedvét járványos hasmenés és hasonló betegségek gyógyszerként. Perzsiában fedezték fel, hogy ennek az anyagnak nagyobb mennyisége kellemes kábulatot okoz. Az ópium használatának elterjedéséhez Mohammed mámorító italok fogyasztását tiltó parancsa is hozzájárult, hiszen az *ehető* kábítószerre a hívek nem találtak utalást a Koránban.

A tizenhatodik században az iszlám terjedésével a máktermelés Indiában is meghonosodott; a homokos talaj itt különösen kedvezett a termésnek. Portugálok és hollandok egyidejűleg jöttek rá, hogy a száritott máknedvet dohánnyal keverve el lehet szívni. A francia valamint a holland Kelet-Indiai Társaság kezdte meg a dohányzásra előkészített ópium importját Jávára, Formozára, Szumátrára és Kínába, de ez a kereskedelem szűk korlátok között maradt.

Az ópiumkereskedelem csak akkor vált hatalmas üzletté, amikor az India felett korlátlan uralmat gyakorló angol Kelet-Indiai Társaság kiszorította a bevásárló piacokról a franciákat, dánokat, portugálokat és hollandokat.

A Társaságot 1600-ban kereskedelmi vállalként alapították óriási alaptőkével és olyan királyi szabadságlevéllel, amely jogot adott a Társaságnak a brit koronán kívül álló országokban törvényeket kibocsátani. A Társaság tette Indiát gyarmattá, aminek végső aktusaként India 1877-ben a brit birodalom része lett. 254 éves fennállása alatt a Társaság India és Kína történelmét – és ezzel a világtörténelmet – erősebben befolyásolta, mint a világkereskedelem összes többi vállalkozása együttvéve.

A Társaságot az a módszer különböztette meg minden hasonló vállalkozástól, ahogyan képesek voltak Indiában a parasztokat rákényszeríteni a máktermelés fokozására, és a kínaiakat a fogyasztás folytonos növelésére. Az utóbbi érdekébe kereskedelmi céheknek álcázott titkos társaságokat hoztak létre, amelyek példa nélkül álló módon avatkoztak be saját népük történetébe. Először a vallás és a politika területén szereztek pozíciókat, majd nekiláttak, hogy a kábítószerélvezet Kína belső területein elter-

jesszék. Nemcsak az ópiumfogyasztás termelte a hasznot, hanem a hozzá tartozó intézmények, a játékbárlangok és bordélyházak is.

Volt olyan időszak, amikor magától értetődött, hogy minden angol gentleman élete egy részét a „kínai üzletben” tölti. A számlát a kínaiaknak kellett viselniük. Az ópiumfüst szenvedélye behatolt a tiltott város falai mögé, és minden egyes kiló, amit Kantonban kirakodtak, csökkentette a kínai ezüstpénz értékét, mert a kínai termékek eladása régen nem fedezte már a kábítószer behozatalát. Az ópium nemcsak megmérgezte a kínai lakosságot, de tönkretette a pénzt; növekvő drágaságot, termeléscsökkenést, a kincstár bevételeinek elapadását okozta. 1840 körül az ópiumüzlet a bevétel nagyságát tekintve a brit külkereskedelem mintegy *háromötödét* termelte meg; hasznából futotta a Kelet-Indiai Társaság India feletti uralmának és igazgatásának óriási költségeire.

Elsőként Warren Hastings ismerte fel az ópiumkereskedelemben rejlő lehetőségek valódi méreteit. 1732-ben Churchillben született, s tizennyolc évesen már írnoként a Társaság szolgálatában állt Kalkuttában. A helyi nyelvek ismeretében egyre magasabbra jutott; 1772-ben a Társaság bengáli korámányzóvá tette. A Társaság szolgálatában álló zsoldosokkal kényszerítette a parasztokat a máktermelés kiszélesítésére. Hastings teljesen tudatában volt a kábítószer pusztító hatásának; később nyilvánosságra került feljegyzéseiben írja: *az ópium nem tartozik a létfontosságú áruk közé, éppen ellenkezőleg: életveszélyes luxuscikk. Ezért csak a külkereskedelemben szabad felhasználni. A kormányzatnak a legszigorúbb eszközökkel meg kell akadályoznia, hogy a mérget saját alattvalói fogyasszák. Ezt a kettős erkölcsöt képviselték a huszadik században a japánok is, amikor Kína elfoglalásakor az ópiumfogyasztást igyekeztek minden eszközzel terjeszteni, hogy megtörjék a japán invázióval szembeni ellenállást. A Mikádó alattvalóinak azonban szigorúan tilos volt az ópium élvezete.*

Anglia 1756-ban névleg megtiltotta a Kelet-Indiai Társaságnak az ópium Kínába szállítását; e tilalom csak az üzletben részt vevők lelkiismeretének megnyugtatására volt elegendő.

A császári udvar súlyos tiltásokkal igyekezett védekezni, de a fenyegetés teljesen hatástalan maradt, hiszen minden harmadik kínai rabja volt a szenvedélynek. Az angolokkal kapcsolatban álló titkos társaságok pedig nem engedtek betekintést saját tevékenységükbe.

Amikor 1820-ban Tao Kuang császár ült a sárkánytrónra, elhatározta, hogy a legkeményebben fog fellépni népe betegsége ellen. Kantonba küldött egy császári biztost korlátlan hatalommal felruházva. Az intézkedés természetesen brit ellenállásba ütközött. Az erőszakos összecsapások sorozatát követően 1839-ben London hadihajókat indított érdekei védelmére; éppen száz évvel a második világháború kitörése előtt kitört ez első ópiumháború.

A VÁLTOZÁST MEGELŐZŐ EGYENSÚLY

Várható, hogy az egyesítést ünneplő angol sajtó himnuszokat fog zengeni a város életéről, szépségéről, dinamikus fejlődéséről, alkalmazkodóképességéről, nehéz helyzetekben tanúsított bátorságáról. Aligha esik majd szó azonban a város születésének körülményeiről. Miféle szellemiség kötődött bele a város történetébe annak fogantatásakor?

Hongkong – a név *illatos kikötőt* jelent – az első ópiumháború eredményeként született meg. Brit ópiumkereskedők alapították 1842-ben, hogy illegális ópiumszállítmányait partra tehessék Kínában. Mióta Nagy Britannia arra kényszerítette Kínát, hogy a Hongkonggal szemben fekvő félszigetet száz évre bérbeadja, a gyarmat ebből a félszigetből és összesen 235 szigetből áll, s 35 km hosszú közös határa van Kínával. A Kanton folyó torkolatánál terül el; Kanton városa innen északra, éppen a Ráktérítőn fekszik. (Rudolf Steiner a materialista világszemlélet elterjedésében különösen nagy szerepet tulajdonít a Rák jegyének.) Hongkong a második ópiumháború idején (1860) fontos katonai szerepet játszott, mint a Kína elleni barbár támadás kiindulópontja. Ebben a háborúban angol és francia seregek dúlták fel Pekinget, lerombolva a császár nyári palotáját is.

1880-ban Kínában százmillióra tehető az ópiumszívók száma, tizenötmillióra a súlyos kábítószerfüggőké. A kilencvenes években az ópiumkereskedelem a hongkongi bevétel közel felét eredményezte.

Az ópiumkereskedők vezették be a kínaiakat a modern üzleti- és bankvilág technikáiba. Hongkongon keresztül érkezett meg Kínába az első gőzgép és az elektromosság (később a számítógép). A hongkongi bankárok és üzletemberek nemcsak Kína első ipari forradalmában játszottak vezető szerepet, hanem a nyugati mohóságot is táplálták a kínai piac nyújtotta korlátlan haszon lehetősége iránt. Egy eredetileg ópiumkereskedéssel foglalkozó cég (a Jardine's) és a 1864-ben Hongkongban alapított Hongkong és Shanghai Bank finanszírozta Kína vasúthálózatának kiépítését. Ez a bank játszott vezető szerepet 1911-ben a köztársaság kikiáltásában, és amikor Kína 1935-ben megszüntette saját valutájának ezüstfedezetét, az ezüstkészlet ebben a bankban landolt. A Japán elleni háború harci felszerelésének 70 %-a Hongkongon keresztül érkezett az országba.

A húszas években azonban Hongkong még mindig nem volt az az óriási kereskedelmi és jóléti birodalom, amilyennek a gyarmat első kormányzója, Sir Henry Pottinger megjövendölte. Lakosságának negyedrésze ópiumszívó volt, krónikus szegénység uralkodott, teljes volt a lakásnyomor és a demokrácia hiánya.

Első ízben 1946-ban tiltották be az angol hatóságok a gyarmaton az ópium fogyasztását. Addig nem volt olyan család Kínában, amelyet ne érintett volna a kábítószer szenvedély. Ennek különös hatása már a múlt század hatvanas éveiben megmutatkozott. Egy 1916-os előadásorozatában Steiner beszélt azokról a mélyreható következményekről, amelyeket a kínaiak testének kábítószerrel való legyengítésével el akartak érni. Olyan lelkek, amelyeknek kínai testben kellett volna inkarnálódniuk, nem illeszkedhettek bele az ópiummal mérgezett genetikai áramlatba, így Euró-

pában öltöttek testet. Érzékeny megfigyelők, mint az orosz Alexander Herzen vagy az angol John Stuart Mill már a XIX. század közepén az európaiak *elkínaiasodásáról* beszéltek. A polgári élet növekvő uniformizálódása Mill véleménye szerint elnyomta az individualitást és monoton egyöntetűséget, „kiegyensúlyozott közepszerűséget” teremtett. *Az ópiumháború valójában azt jelenti – mondta Steiner – hogy a lelki elem a Föld egyik pontjáról, ahová tartozik és ahol hasznossá válhatna azáltal hogy a neki megfelelő testben jelenik meg, a Föld egy másik pontjára helyeződik át, ahol olyan hatalmak eszközévé válik, amelyek ilyen vagy olyan módon ártanak az emberiségnek.*

Ennek következtében tehát Európában emberek tömegeiben alakult ki a lélek és a test közötti összhang hiánya, ami kiszolgáltatotta őket a hazugságokat és téveszméket terjesztő propagandistáknak. Steiner természetesen nem a bevándorlók számának korlátozásáról beszél, hanem arról, hogy a karma megzavarása milyen következményekkel jár. Ugyanakkor *azáltal, hogy a kínai testet megmérgezték és nemzedékeket hoztak létre az ópiumevők befolyása alatt, a kínaiakat arra kárhoztatták, hogy nagyrészt éretlen, alárendelt lelkeket fogadjanak be magukba.* E lelkek közül sokan a számtalan titkos szövetség (triádok) sorai felé vették útjukat, amelyek Kína-szerre mindenütt előbújtak a föld alól a XIX. században, és amelyek 1945 óta Hongkongból a bűnözés és a kábítószerkereskedelem elképzelhetetlenül nagy, járványszerű méreteket öltő hullámát bocsátották útjára a világban.

Amikor 1949-ben a győzelmes kommunista seregek bevették Kanton, minden további nélkül tovább mehettek volna a nemzeti szegényt megtestesítő Hongkongig. Az új vezetők azonban nélkülül hogy megindokolták volna, nem így döntöttek. Csü En-laj 1955-ben nemhivatalos háromórás látogatáson Hongkongban a brit kormányzóval megállapodott a várost illetően egy *modus vivendi*-ben, Mao pedig 1955-ben kifejtette: *jobb, ha Hongkongot úgy hagyjuk, ahogyan van. Nincs okunk a sietségre, hogy visszavegyük. Most éppen így hozza a legtöbb hasznot a számmunkra.* 1975-ben Csü En-laj meghirdette a *Négy modernizálás* programját, amelynek Kínát 2000-ig vezető gazdasági hatalommá kell tennie. Az akkor már halálosan beteg Csü azzal kezdte, hogy védencét, Teng Hsziao-Pinget előkészítette a Mao utáni korszak vezetésére. Kapcsolatuk a húszas évekig nyúlik vissza. Csü a kulturális forradalom idején megmentette Tenget a vörösgárdistáktól, Teng pedig haláláig hűen szolgálta a *Négy modernizálás* eszméjét.

Teng nyitott kapukat meghirdető politikájának előkészítői Hongkongban olyan csatornát láttak, amelyen át a kapitalizmus „pozitív” vonásai a keleti partvidékre szivároghatnak, onnan pedig továbbszivattyúzzhatók Kína belsejébe. 1980 és 92 között Kínában a bruttó nemzeti össztermék évente átlag 8,9 %-kal nőtt, a külkereskedelem értéke 1980 és 90 között 38 milliárd dollárról 115 milliárd dollárra emelkedett. A külföldi beruházások 60 %-a 1979 és 1995 között a két parányi gyarmati enklávéból, Hongkongból és Macaóból származott; túlnyomórészt az előbbiből. (Macao éves bevételének 80 %-a a triádok által ellenőrzött hongkongi játékkaszinók monopóliumából származik.) Tengerentúli kereskedelmének egyharmadát Kína Hong-

kongon keresztül bonyolítja le. Ez a gyarmati nagyváros a kommunista Kína legjelentősebb kereskedelmi partnere és pénzcsináló központja.

Fennállásának egész ideje, de különösen Teng hatalomra jutása óta a brit gyarmat a nyugati modernizmus és materializmus elterjesztője Kínában. Mi az, ami fordított irányban, Kínából jut ki Hongkongon át a világba? *Made in China* olcsó használati cikkek nagy választéka, valamint olyan kultúrjelenségek, mint a kung-fu, a triádok bűnöző tevékenysége, s elsősorban a kábítószerkereskedelem.

A brit Hongkong a nemzetközi kábítószercsempészet feltételeiből született meg, és életét egy hasonló szituációban fejezi be: a heroin (ópiumkivonat) nemzetközi kereskedelmével. Mióta a kínai maffia, a triádok a hetvenes évek elején átvette a heroincempészet irányítását, ez az üzletág hatalmas fejlődésnek indult. A nyugati társadalom heroinfüggővé tétele még nem jutott el arra a szintre, mint amilyen Kína nyugatról történt megmérgezése volt a múlt században, de ez nem fog hosszú időt igénybe venni, különösen, ha tekintetbe vesszük, hogy a triádok a heroinon kívül újabb kábítószerrel is foglalkoznak. A nyugati országok rendőrségei egyetértenek abban, hogy a szicíliai maffia a triádok ezoterikusan megalapozott fanatizmusa, kifinomult átváltozóképesége, nyílt erőszakossága mellett egy csapat kisiskolásnak számít. Délkelet-Ázsia arany háromszögének hatalmas mennyiségű heroinját a triádok mozgatják. 1983-ban a New York-i piac 3 %-át tette ki ez a heroin, 1988-ban 70 %-át. A Mennyei Béke terén történt események óta egyre nő a hongkongiak száma, akik 1997 előtt el akarják hagyni az országot. A triádok, jól tudva, hogy a kínai hatóságok az ópiumháborúk idejének tömeges kivégzései óta nem változtattak álláspontjukon, az exodust választják, és az egész világ különféle chinatownjaiban telepednek le, ahol aztán főhet miattuk a helyi rendőrség feje.

Hongkong mindenesetre továbbra is a kábítószerkereskedelem bevételeinek központi pénzmosodája marad. Mindig rossz hírű csempészkikötő volt, de éppen a banktitokra vonatkozó törvények megszigorítása és a gazdasági gyeplő meglazítása óta a kokainkereskedők korábban soha nem látott haszonra törekszenek. A telekárak 1978 és 81 között megnégyszereződtek, a bankok úsztak a pénzben. Ugyanebben az időben került hatalomra Teng, aki meghirdette a nyitott kapuk politikáját.

Steiner okkult kutatásai szerint az emberi fejlődés mostani szakaszának három szellemi lény megtestesülése ad közvetlen impulzust. Lucifer, aki az embert egyoldalúan a szellemi világ felé ragadja, az időszámításunk előtti harmadik évezred kezdetén inkarnálódott. Középen áll a kiengyelítő, egyensúlyt teremtő Krisztus megtestesülése. A most következő harmadik évezred elején Ahriman, az embert egyoldalúan a testiségbe, a fizikai mivoltába belekötő lény jelenik meg a Földön, hogy hatását az atlanti-amerikai kultúrából kiindulva kifejtse. Ahriman igyekezete arra irányul, hogy az emberiséget a szupermaterializmus nemzetközi hálójába befonja. Tevékenységének és hatékonyságának legkedvezőbb feltétele, ha minél kevesebb ember látja át eljövételének valódi célját. Ezért a luciferi inspiráció hatását őrző keleti kultúrák átalakítása *modern civilizációvá* – amit a britek végre is hajtottak – Ahriman eredmé-

nyes megtestesülését előkészítő, szükséges folyamat.

Lehet-e Hongkongra úgy tekintenünk, mint injekciós-tűre, amelyen át Kína egy sorsfordító adagot kapott a nyugati materializmusból? Lehet, hogy ennek a városnak ez a feladata, amelyet az emberiség történetében be kellett töltenie? Az 1984-es kínai-brit nyilatkozatban, amely Hongkong átadását készítette elő, az áll, hogy az 1997-et követő 50 éven át fennmarad a városban a meglévő kapitalista struktúra. Ha tehát ebben az időben nem következik be újabb társadalmi nyugtalanság, 2047-ben véget ér ez az injektlálás. Akkor a kínai hatóságok visszahullajthatják a kikötőt abba a homályba, amelyből 1842-ben támadt.

Gerle János fordítása

FELHÍVÁS

Szerves Építészeti Kalauz anyagának gyűjtésére

Szeretnénk az *Országépítőben* folytatásokban közzétenni – később pedig lehetőségeink szerint önálló kötetben is kiadni – egy országos építészeti kalauzt, amely a Kós Károly Egyesülés építészei és valamennyi szerves gondolkodású magyar építész fontos, megtekintésre érdemes munkáit mutatná be. Az anyag összegyűjtésére elsősorban az ország egyes régióiban élő kollégáinkat, barátainkat kérjük: A munka az 1991-es Velencei Építészeti Biennálé katalógusa és az *Országépítő* 1996/3 száma adatainak földrajzi jegyzékbe sorolásával kezdődhet. Az adatgyűjtés az alábbiakra terjedjen ki:

- Településnév, településen belüli cím
- Épület, építmény pontos megnevezése
- Építész, esetleg további tervezők neve
- Tervezés és építés időpontja
- Fontosnak tartott körülmények leírása, építéstörténet, utólagos változások, üzemeltetéssel kapcsolatos megjegyzések (legfeljebb egy gépelt oldal terjedelemben)
- Rajzmásolatok, fényképek vagy hiányuk esetében szükségességükre való utalás

Jelen gyűjtés kifejezetten a jeles szerves építészeti munkákra terjed ki, tehát csak a valóban jelentős, jó minőségben elkészült építészeti, tájépítészeti, belsőépítészeti művek adatait várjuk, valamint a javaslatokat az adatgyűjtők és a feldolgozásban részt venni kívánók személyére. Durva becsléssel országosan mintegy két-háromszáz építményre terjedhet ki a kalauz anyaga. A jelentkezést, adatokat az Alapítvány címére kérjük megküldeni. (1114 Budapest, Villányi út 8.) Érdeklődni a 213-9837-es telefonszámon, Gerle Jánosnál lehet.

AZ ÜSTÖKÖSÖK ÜZENETE

Ez év tavaszán mindenki láthatta az ún. Hale-Bopp üstököszt, aki vette a fáradságot, és felnézett az alkonyi égre; ha nem tette, akkor legalább egy TV-talkshow műsorvezetőjének poénjából értesülhetett róla. Akit komolyabban foglalkoztatott az üstökös, különös és elgondolkodtató tényekről szerezhetett tudomást.

Április elején csillagász ismerősöm egy brosrát nyomott a kezembe a Hale-Bopp üstökösről, majd felcipelte egy toronyház tetejére és megmutatta az akkor még halvány üstököszt. Ezután került kezembe az *Info3* folyóirat februári és márciusi száma, benne a két üstökösről szóló cikkel.

Április 6-án este a TNT-kábelcsatorna, mely régebbi, lefutott amerikai filmeket játszik, leadott egy 1981-ben készült kosztümös játékfilmet, mely a Perszeusz-mondát eleveníti föl. Az amerikai filmeknél megszokott zárókép és a hozzáfűzött értelmező magyarázat így festett: a képen a Perszeusz-csillagképet láthattuk, az idézet (nem pontos): *...az emberek elfelejtették a csillagok beszédét. Egyszer majd újra meg fogják tanulni, és hogy akkor majd emlékezzenek Perszeuszra, az ő története ott lesz olvasható a csillagok közt, örökre.*

Miről is beszélnek a csillagok?

További kommentár nélkül közöljük az alábbiakban a Magyar Csillagászati Egyesület brosrájának idevonatkozó részeit, mint a természettudomány leírását a jelenségről; valamint az *Info3* folyóirat cikkének részleteit (terjedelmi okokból rövidítve), a szellemtudomány oldaláról közelítve ugyanezt a kérdést.

Ertsey Attila

HALE-BOPP – AZ EZREDVÉG ÜSTÖKÖSE

Milyen egy üstökös?

A Naprendszer legkülső bolygója, a Plútó átlagosan 39 csillagászati egységre kering a Naptól, az üstökösök milliói viszont néhány száz – több tízezer csillagászati egységre. (A csillagászati egység a Nap és a Föld közép távolsága = 150 millió km.) A bolygórendszerünket körülvevő hatalmas térrészt, amelyben már csak az üstökösök róják pályájukat, Oort-felhőnek nevezzük.

A Naprendszer tömegközéppontjától ilyen hatalmas távolságban az üstökösök keringési sebessége igen csekély, és pályájuk már kis gravitációs zavar hatására is jelentősen megváltozhat. Emiatt időnként egy-egy üstökös a Naprendszer belső részei felé veszi útját.

Az üstökösök a bolygókhoz képest parányi égitestek, a legnagyobbak átmérője is mindössze néhány kilométer. A kődarabokból, porból és fagyott gázokból álló üstökös-mag a Naphoz közeledve felmelegszik, a benne található jég pedig párologni kezd. A felszabaduló gázok sok port és kisebb-nagyobb törmelékét is magukkal ragadják. A kicsiny mag körül akár 100.000 km-es térségben szétterjedő

gáz és por alkotja az üstökös fejét, a kómát. A magból szétáramló anyagot a Nap fénye (a sugárnyomás) és részecske-sugárzása (a napszél) sok millió km hosszan is elnyúló csóvába söpri.

Bizonyára sokan emlékeznek még az 1996 tavaszán földközélnben járt, pompás Hyakutake-üstökösre. A mostani üstökös története jóval a Hyakutake felfedezése előtt, 1995 júliusában kezdődött, amikor két amerikai amatőr csillagász, Alan Hale és Thomas Bopp egy hatalmasnak ígérkező üstököszt fedezett fel a Nyilas csillagképben. Az égitest ekkor még a Jupiter pályáján túl, csaknem 7 csillagászati egységre volt a Naptól. A számítások azt mutatták, hogy a felfedezőkről Hale-Bopp névre keresztelt kométa 1997 tavaszán 140 millió km-re megközelíti a Napot, és talán a XX. század egyik leglátványosabb üstökösévé válhat.

John Meeks

AZ ÜSTÖKÖSÖK ÜZENETE

– részletek –

Az üstökösök évezredek óta váratlan és előre nem kiszámítható vendégei az éjszakai égboltnak; úgy tűnt, hogy megjelenésük és mozgásuk minden ismert ritmust és törvényt figyelmen kívül hagy. Hajdan Isten büntetőpálcájának tekintették őket.

Az üstökösöknek a *bolygó csillagok* ismert törvényszerűségeibe tagolása Edmund Halley érdeme, aki a róla elnevezett üstökös megjelenése után 1682-ben valószínűsítette, hogy olyan üstökös visszatéréséről van szó, amelyet már 1531-ben és 1607-ben megfigyeltek. Newton bolygópályák kiszámítására szolgáló törvényeit alkalmazva, megállapította, hogy az üstökös a Nap körül elnyújtott ellipszispályán kering, kb. 76 éves periódusban.

Már az a tény, hogy két fényes üstökös egy évvel egymást követve halad el a Föld közelében, figyelemre méltó, századunkban egyúttal egyedülálló. Amire azonban nem fordítottak figyelmet, az a két üstökőspálya egymáshoz és az évszakokhoz való illeszkedése. A Hale-Bopp üstökös pályája szinte pontosan merőleges a Nap pályájára. Az állatövi Nyilas csillagkép felől közelít felénk, és oda tér majd vissza. A Hyakutake pályája szintén igen meredeken áll a Nap pályájához képest (125°-ra), szinte keresztet képez a Hale-Bopp pályájával. A kereszteződési ponton a két üstökőspálya egymást közel 90°-ban metszi. Megleppő módon ezt a pontot a Hyakutake 1996 április 11-én metszette, és a Hale-Bopp pontosan egy évvel később, 1997 április 11-én érte el. Mindkét napon a perspektivikus látásviszonyok – a két üstökösre vonatkozóan – lényegében azonosak voltak az egész Földön. A Nap ugyanazon a ponton állt a horizont alatt, a csóvák is ugyanabba az irányba mutattak (ti. a Naptól távolodó irányba), ugyanakor a Hale-Bopp ezen a napon többszörös erősséggel világitott, mint

elődje. Április 11-én 22 óra körül az érkező üstökös mélyen északnyugaton túl állt Közép-Európából nézvést. Csóvája balra felfelé mutatott, miközben a Nap a Halakban kicsit jobbra, az üstökösök alatt állt. A mindkét üstökös által érintett közös pont a Perszeusz csillagképben helyezkedik el, a Gorgó (Medúza) levágott fejében, ami a hőst trófeaként követi. A Hyakutake mintegy két héttel legnagyobb fényessége után haladt át e ponton; a Hale-Bopp szintén néhány nappal a maximum után állt itt.

Mint említettük, az üstökösök mindegyre kivonják magukat a Naprendszer *normális* mozgási törvényei alól. Bármely irányból és bármikor megjelenhetnek, pályáik nem csak az égimechanika klasszikus törvényeinek alávetettjei, hanem saját dinamikus folyamataik révén kis mértékben állandóan változnak. Fényességük és fizikai alakjuk is csak megközelítő biztonsággal adható meg előre. Tekintetbe véve e kaotikus, de egyúttal eleven kvalitásokat, melyeket az üstökösök hoznak a mi oly nyugodt, megbízható naprendszerünkbe, különös fontosságú lehet a két üstökös-pálya e váratlan összecsengését megvizsgálni. Lehet, hogy ezredvégünknek szóló égi írás egy szava rejlik a metszéspontban?

A *Medúzafej* környéke az asztronómia és a csillagmitológia tekintetében is rendkívül érdekes. Ez a nagyobb Perszeusz csillagkép egy részlete; két főcsillagból áll, melyek közül a fényesebbik arab nevén Algol-ként (*al Ra's al Ghul* – a Démon feje) ismert. Az Algol az ég azon igen gyakori csillagai közé tartozik, melyeknek szabályszerű fényesség-ingadozásuk van, ami az ő esetében még egy, a csillagászatban járatlan megfigyelő számára is feltűnő lehet. Normál állapotában az Algol fényességben hasonló a Nagy Medve vagy a Mérleg legtöbb csillagához. De közel háromnaponta veszíteni kezd fényességéből, míg fénye harmadára csökken. Ekkor a Medúzafej másik, kis csillagával közel azonos fényességűvé válik. Az Algol körülbelül 4 órán át halványodik, 2 órán át világít a minimumon, és újabb 4 óra alatt nyeri vissza a fényét. Fedési változócsillagról van szó; egy kettőscsillagról, amelynek fényét sötét kísérője meghatározott ritmusban eltakarja. A pontos periódust (2 nap, 20 óra 49 perc) 1783-ban egy süketnéma fű, John Goodricke állapította meg. A fényerőváltozást hihetetlen érzékenységgel kellett észlelnie a csillagok ifjú szerelmesének. Elsőnek állt elő a kettőscsillag-moddellel, amit majdnem pontosan egy évszázaddal később színképelemzés igazolt.

Persze érdekes és talán lényeges kérdés, hogy az Algol pislogó fényének milyen kapcsolata van a Medúza szemének mitológiai funkciójával. Hiszen éppen arról a Medúzatekintetről van szó, amely minden halandót kővé dermedt. Noha semmilyen közvetlen utalás nincs arra vonatkozóan, hogy az Algol változékonysága az antik időben is ismert lett volna, mégis kézenfekvő a gondolat, hogy periodikus

halványulását démoni tulajdonságként élték át, és ennek lecsapódása található a mítoszban.

Fordítsuk figyelmünket újra 1997 április 11-e nevezetes éjszakájára. A sötétség beköszöntével az üstökös feje a Medúza csillagkép kisebbik csillagának közelében volt. A csóva, amely ebben az időben jelentős fényerővel bírt, fényfátyolként állt az Algol előtt. Az üstökös feje a következő órákban bal felé húzott, a kisebbik csillag felé, miközben az Algol ismét felszabadult. Épp fényerejének minimumán állt; a periódus közepe közép-európai idő szerint 22 óra 46 perckor volt. Ez a látszólagos véletlen felszólításnak is tekinthető, hogy foglalkozunk ezekkel a csillagokkal. Milyen jelentést hordoznak a görög mitológiában? És milyen lehetséges megfelelést hordoznak korunkban?

PALLASZ ATHÉNÉ

Mindenekelőtt röviden foglaljuk össze a mítoszt. Akrisziosz királyt jóslat figyelmezteti, hogy saját unokájának kezétől fog meghalni. Hogy sorsát elkerülje, egyetlen leányát, Danaét tömlőcbe zárja, hogy az gyermektelen maradjon. De a szerelmes Zeusz aranyeső formájában behatol a tömlőcbe, és Danaét teherbe ejti. Néhány évvel Perszeusz születése után Akrisziosz véletlenül meghallja a gyermek sírását. Árulásra gyanakszik, mikor azonban Danaé Zeusz látogatását elmeséli, Akrisziosz nem meri a gyermeket megölni. Ehelyett az anyát és gyermekét leszögeztet ládába zárátja és tengerbe veti. Csodával határos módon éppen sodródniak Szeriphosz szigetére, ahol egy halász menti meg őket. Danaé hamarosan Polüdektész király rabszolgája lesz, aki feleségül kívánja. Perszeusz Pallasz Athéné templomában nevelkedik, akinek születése szintén csodálatos módon ment végbe.

Zeusz fejéből pattant ki, jelezvén, hogy küldetése a gondolkodás elmélyítésével függ össze. Védencei újra és újra az elé a feladat elé kerülnek, hogy a régi, ösztönös istenhez kötöttség helyett az értelem új és individuális ere-

jét fejlesszék. Perszeusszal sem történhet másképp. A számára kitűzött feladat édesanyját Polüdektész rabságából kimenekíteni. Az alkalom közeledni látszik, mikor a király lakomát rendez, melyre Perszeuszt is meghívják. Vendégajándékként azonban egy nemes paripát várnak, amit Perszeusz – vagyontalan ifjú lévén – nem tud felajánlani. Elbizakodottságában így szól a királyhoz: Sokkal értékesebb ajándékot hozok, Gorgó Medúza fejét. Ez az ajánlat nagyon tetszik a királynak, mert joggal reméli, hogy a számára terhes ifjútól örökre megszabadul.

Fel kell tennünk a kérdést, milyen kapcsolat állhat fenn a veszedelmes leány, Medúza és egy ló között? Medúza három leánytestvér egyike volt, akik a világ végén laktak olyan birodalomban, ahol a Nap és a Hold soha nem kelt fel. Arany szárnyaik, vadkanagyaruk volt, kezük ércből, és fejüket nem hajtincs, hanem kígyók koronázták. A leg

Perszeusz Pallasz Athéné segítségével levágja a Medúza fejét

szörnyűbb, kővé dermedt pillantásuk volt, ami örök magányra kárhoztatta őket. Ez volt látható belőlük az ember nézőpontjából. Az istenek szemével nézve más látványt nyújtottak. Gorgó Medúzát, a három testvér közül az egyedül halandót, egy régi kép kancaként ábrázolja amint a csődör alakját felvett Poszeidonnal egyesül. Perszeusz ajánlatát ez magyarázza.

Az ifjút Pallasz Athéné vezeti és védi, hogy tettét végrehajthassa. Hiszen Medúza megölésére vonatkozó vakmerő ígéretét, amelyet hamar megbánt, maga Pallasz Athéné sugalmazta. Sarló alakú kardjának csapását sem vezetheti saját tekintete, hisz azon nyomban kővé válna Medúza pillantásától találva. Fényesen ragyogó pajzsát Pallasz Athéné tükörként nyújtja Perszeusznak, s így védi meg őt a veszélytől. Perszeusz tette, Medúza lefejezése nem más, mint az ősi tisztánlátás erőinek föláldozása; ezek az erők segítettek az embereket, hogy szellemi környezetükkel közvetlen kapcsolatba kerülhessenek. Az áldozatra szükség volt, hogy a gondolkodás még csíraszerű erői fejlődni tudjanak.

Milyenek voltak ezek az erők, amelyek az emberi fejlődés e fordulópontján elvesztek? A régi misztériumokba beavatottakat úgy vezették, hogy az indiai jógatanítás által Kundalini-kigyónak nevezett teremtő erőket felébresszék, neveljék, megtanulják uralni és saját organizmusukon keresztül felemelkedésre készítsék. A Kundalini-erő legmagasabbrendű átváltozását az ember az *ezerlevelű lótuszvirág*-ban élte meg, amely a legmagasabb szellemi megismerés szerveként a fejtetőn *virágzott*. A kígyófonatos Medúzafaj képében ennek a szervnek a torzképével találkozunk. A kundalini-erők az organizmuson keresztül a magasba emelkednek, de az ember nem uralkodik rajtuk. Ezért jelennek meg a fejen kígyók képében virágszirmok helyett. Ez a kép ábrázolja annak veszélyét, amikor az emberek a rájuk bízott szellemi erőkkel visszaélnak vagy gondatlanul bánnak. A korábbi időkben az ember isteni vezetés mellett tanulta meg az erőket irányítani, egyúttal mági-

kus képességekkel is rendelkezett. A Szó erejével gyógyítani tudott, gondolatai más lényekre közvetlenül hatottak. De ezek a teremtő erők, ha őrizetlenül hagyják őket, azonnal fekete mágiába csapnak át. Az ember felfedezte, hogy szavaival és gondolataival nem csak gyógyítani és táplálni hanem ártani is tud. A Medúzafaj kígyói, az ártani tudó gondolatok képei; a kővé dermedt tekintet a vélt *ellen-séget* már messze távolból ártalmatlanná tudja tenni.

Ezért oly végzetes a Medúza az ember számára, és ezért kell, hogy elrettentő képként szolgáljon. Ami egyszer a legmagasabb ideál volt, ha ideje lejárt, irtózáttá válik. Ezért is tudjuk Medúzáról, hogy valaha varázslatos szépség volt.

Az új erő, amelynek a régi helyére kell lépnie, Pallasz Athéné tükörző pajzsában jut kifejezésre. Ahogy a Hold a Nap fényét lágyan tükrözi vissza, az agy éppúgy visszatükrözi, amit az ember tapasztalásból bensővé képes tenni. Ez az új megértés egészen a koponyába zárva történik – szemben a szellemi tapasztalás régi és veszélyes megragadásával, amely a koponyán kívül történt, amint az a Medúzafőben képszerűen kifejezésre jut. Bár fennáll a veszély, hogy ezek a gondolatok az idő előrehaladtával elhalványulnak és hatásukat veszítik – hiszen pusztán tükörképei a valóságnak. De amit itt mitikus képként látunk, nem más mint a filozófa születése. Ettől kezdve vált lehetségessé az igazságot szerető és kereső ember számára, hogy egészen individuális utakat válasszon.

Perszeusz halálos csapása azonban kettős születést is eredményez. A Poszeidontól terhes Medúza torkából két fiú ugrik elő: egy Khrüszaór nevű hős, akinek neve *arany kardot* jelent, és Pégaszosz (Pegasus), a szárnyas ló. Khrüszaórról a továbbiakban nem sok szó esik a görög mitológiában. Vélhetően még nem jött el az ő ideje. Pégaszoszról

Medúza, kezében fiával, Pégaszossal

azonban számos legenda szól. Alighogy megszületik, egyetlen rúgása forrást fakaszt Helikon szikláiból, a Hippukré né forrást. Ez a víz a művészi inspiráció forrása és Pégaszosz maga a művész szárnyalásának szimbólumává vált a fantázia világában. Így jött világra ugyanabban a pillanatban az absztrakt, holdszerű gondolkodás és a művészet. A régi tisztánlátás elveszett képi világa helyett az emberek a művészetet kapták ajándékba, ami elvezeti őket az élet vizéhez anélkül, hogy a szabadság szféráját megsértenék.

Időszerű-e ma a régi mítosz?

Kötelességünk ezt a kérdést föltenni, mert a mai emberiség történelmi tudatossága eltűnőben van. Ebben az összefüggésben arra a módra akarunk utalni, ahogyan a régi görögök, mint költők, vázafestők vagy régi mítoszok és történetek gyűjtői bántak ezzel a hagyománnyal. Talán a művészi képzelet felgyújtó ereje, amelyet némelykor Pégaszoszzal hoznak összefüggésbe, az oka annak, hogy a görögök általában eléggé szabadon és dogmamentesen éltek mitológiai forrásaikkal. A művészi szándéktól függően emelték ki egyik vagy másik összefüggését. Így volt lehetséges Pégaszoszból a ló ösképét, és megszelídítésében az ember ló fölötti uralmának kezdetét ábrázolni. Így válhatott, mint már láttuk, a művészt inspiráló erővé és egyúttal Apolló és a múzsák segítójévé is. Egy további változatban Zeusz szolgája volt, aki a villámokat és a mennydörgést nyújtotta az istennek. (Újabb szempont, amely a gondolat elementáris erejére utal.) A mítoszok ismerője a variációk egész birodalmába látott bele, ahonnan szükség szerint meríthetett. A Perszeusz-mítoszok Görögországban a legismertebbek és legkedveltebbek közé tartoztak, és talán balszerencsének is tekinthetjük, hogy a számos költeményből és drámából, amit ennek a témának szenteltek, oly kevés maradt fenn. Legmaradandóbban a csillagos ég őrizte meg emlékét, ahol egy nagy összefüggő terület a Perszeusz-mondához kötődik.

A mostani fejtegetéseket is ebben a szabad, művészi érzületben érdemes felfognunk. A legkevésbé sem kívánjuk állítani, hogy a két üstökös megértésében a Medúzafej a kulcs. Az is komoly merészség volna, ha valaki azt akarná gondolati úton megállapítani, milyen hatással vannak ránk bizonyos csillagzatok. Épp ma, a szabadság korában az ember mind erősebben arra szólítat, hogy maga határozza meg, mely hatásokat akar fölvenni és átváltoztatni.

Aki azonban érdekesnek és gyümölcsözőnek találja a megközelítést, amely abból a tényből indul ki, hogy az üstökösök az égnek erre a pontjára mutatnak rá, megkérdezheti, hogy milyen intés és felszólítás rejlik ebben a mítoszban a mai kor számára. Itt rögtön megállapíthatjuk, hogy pontosan ezt az agyhoz kötött, reflektáló gondolkodást, amelynek Perszeusz tette révén kellett kifejlődnie, manapság leginkább éppen Medúza kővé dermedt pillantásához lehet hasonlítani. Hiszen az évezredek elteltével itt is végbement az a fejlődés, amely egy bizonyos érettséghez vezetett. Ami annak idején csak egy csíra volt, most virágot és gyümölcsöt akar hozni. A holdszerű gondolkodás önzetlen, ugyanakkor passzív gesztusait éppen most kellene napszerű, teremtő gondolkodássá változtatni, amely csúcst a morális intuícióban érné el. Miközben a gondolkodás erre a lépcsőre lendül föl, ezzel egyidőben megsza-

Pégaszosz nymphák társaságában

badul az agytól mint tükrözőszervtől, és tiszta szellemi tevékenységgé válik. Ebben a tevékenységben az ember magát szabad, önmagára bízott lényként éli meg. Ha nem képes erre, életét továbbra is az *utánagondolásra* építi föl, megreked a fejlődés egy korábbi lépcsőjén.

Talán Khrüszaórt, az aranykardú hőst tekinthetjük a maga teljességében kibontakoztatott gondolkodás képének, amely egy új Mihály-korszakhoz mérhető. Ez megmagyarázná, miért vesztett nyoma rövid úton a mítoszban, hiszen az ő kalandjait ennek a korszaknak a fényénél kellene megírni. És mivel ma nem a régi görögök lelkülete szerint teremtünk mítoszt, ez teljesen a mai ember gondolatai és tettei által következik be.

Álljon itt egyetlen kép befejezésül. Perszeusz csillagkép alakban is kardot tart a kezében. A tradicionális ábrázolások álló alakként mutatják, aki holdsarló-formájú kardpengéjét győztesen feje fölé tartja, míg a nehéz Medúzafej a bal kezét lefelé húzza. Minden év augusztusának elején – a Krisztus előtti időktől fogva – számos meteor ragyog elő Perszeusz kardja irányából. A gondolkodás villámsebességével – egyúttal kiszámíthatatlanságával is. Ez a meteoráram, melyet Perszeidáknak vagy *Perszeusz gyermekeinek* neveznek, az északi égbolton az év meteor-tevékenységének csúcspontját jelentik. Ma már ismert, hogy ezek a hullócsillagok, mint a legtöbb meteor, nem mások, mint egy lassan feldarabolódó üstökös törmelékei. Hiszen az üstökösöknek is megvan a maguk előre meghatározott élet-tartama. Amikor aztán az üstökös feldarabolódásának folyamata odáig jut, hogy számtalan töredékként szétszóródik a pályáján, a Föld légkörébe érve, mint meteor szűnik meg véglegesen.

Minden szikrázó meteorban, amely a nyári égbolton Perszeusz kardjából kisugárzik, egy üstökösdarabka utolsó fölragyogását, a földi atmoszféra szubsztanciájában történő végleges feloldódását élhetjük meg. Amit azonban ez az észlelés bennünk felébreszt, már egy újabb kezdet lehet, ha minket ezáltal a gondolkodás holdszerűből napszerűvé való változtatására emlékeztet.

BLAZSEK GYÖNGYVÉR KIÁLLÍTÁSA

Zsombékszik, zsombékülőke, zsombó: A zsombéksás (*Carex data*) sarjtelepéből kivágott, többé-kevésbé korong alakú ülőke.

Tavasszal, amikor a víz visszahúzódott, vagy ősszel, amikor az iszap megfagyott, a zsombéket gyökérzetével együtt ásóval vágják ki. a gyökér közé szorult iszapot, homokot kirázták vagy kiáztatták, majd a levélzetet levágták rövidre és egyenesre. Sásával lefelé fordítva kiszáritották, és ezzel kész is volt. Leginkább a tűz körüli üldögéléshez használták.

Eltűnésében a lecsapolásnak igen jelentős része van, mert elfogyott a megfelelő méretű zsombék, ugyanis egy-egy zsombéksziknek alkalmas sarjtelep kora akár száz év is lehet.

Nem hiszek a szabad és az alkalmazott művészet olyan összehasonlításában, amely minőségük különbözőségéből indul ki. Meggyőződésem, hogy művészet csak egyféle van. Minősége nem attól függ, hogy mivel gyakorolják, hanem csak attól, jó művészet-e vagy rossz.

Ezért nem tetszik, hogy a vizuális művészetek egy részét – megkülönböztetve – iparművészetnek nevezzük. Nem mintha a szavaknak ebben a kérdésben túl nagy jelentőségtulajdonítaniék, de a szokás a szóhasználatnál minősít is. Alacsonyabbrendűnek ítéli az esztétikai érték teremtésén túl praktikus célokot is szolgáló produkciót.

Ha megkülönböztetünk, jó ha tudjuk, hol a határ: hol válik a tárgy iparművészeti alkotássá, honnan számít az iparművészeti tárgy művészeti objektumnak. Ilyen határok azonban kijelölhetetlenek, felesleges őrizni őket.

Magyarországon az elosztással működő struktúrában nem kellett szépet, igényeset gyártani. Az ipar nem fogadta partneréül a művészeket. Maradt számukra az alkalmazotti státusz vagy a kívülmaradás, az önálló alkotás-gyártás lehetősége. Az intuitív szellem nem tehetett mást; vállalta a házi manufaktúra szűk kereteit.

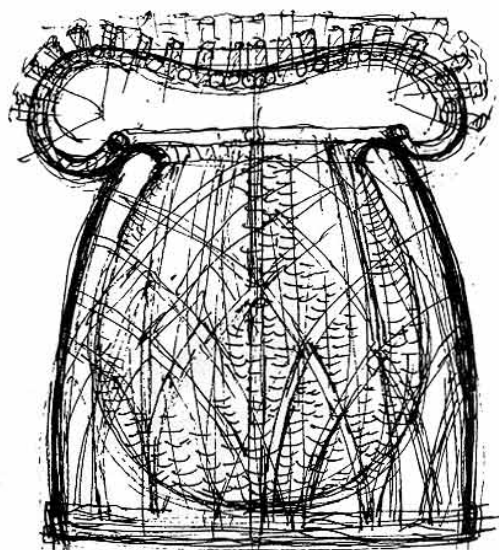
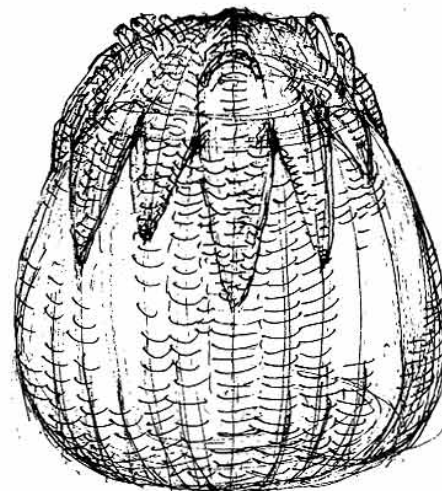
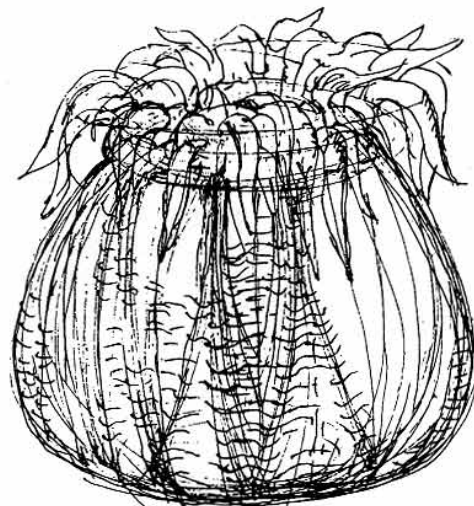
Cserébe megszabadult a gyártmányra fejlesztés erőzójától, és művészi igényességgel gyártott használati tárgyakat. Mik akkor e különös konstelláció szülőttei? Ipari termékek nem lehetnek; maradt a másik lehetőség: funkcionális, egyedi (ipar)művészeti alkotások.

Hiszek abban, hogy lesz magyar ipar, amely jó minőségű, szép tárgyakat állít elő. Biztos vagyok benne, hogy a tárgytervező művészek manufaktúrákban edzett, különös életű csapata ehhez készen áll. Dolguk addig is rengeteg. Munkával kell életben tartaniuk, hogy továbbadható legyen örökségük, a magyar tárgykultúra hagyománya.

Blazsek Gyöngyvér kiállítása ennek gyakorlatát mutatja be. Tervei, tárgyai gyökereikkel a természetbe és feledésre ítélt hagyományainkba kapaszkodnak. Nemcsak bútorok, hanem grafikák és plasztikák; egy művész gesztusai. Mesterséges lények; a múlt követői a jövőben. Formálásuk mentes a „piaci megfontolásoktól, a technikai elvárások kompromisszumaitól”. Megvalósulásukat barátok segítték, kezük nyoma által mind jelen vannak bennük.

1996. december 7.

Deák László

VIRÁGÁLLAT, TENGERSZILLAG és TENGERSZILLAG;
(vesszőből font tárolók és ülőkék)

Blazsek Gyöngyvér rajz- és bútorkiállításáról (V.A.M. Design Galéria, 1996 dec. 7. – 1997 jan. 15.) tavalyi negyedik számunkban adtunk hírt. Ezúttal részletesebben szeretnénk bemutatni a kiállított anyagot. A kiállításon is szereplő zsombékszék Blazsek Gyöngyvér számára azt a bútort ideált testesíti meg, amely felé műveivel törekszik, azért választotta leírásban és tárgyi mivoltában is mottóul. A zsombékszék, melyet a látogatók kipróbálhattak, nemcsak száz évig nőtt, amíg használhatóvá érett, de a használatban is közel annyi állhat mögötte. A környezettel való eleven kapcsolata ma is olyan, mint volt élőlényként.

A kiállítási anyagból néhány bútor vázlattervének részleteit és Danka Istvánnak a kiállításon készített fotóit mutatjuk be. A megnyitóra Deák László írt bevezetőt, és kérésünkre a mostani ismertetéshez fűzött újabb megjegyzéseket. Ebben az ismertetésben Blazsek Gyöngyvér keserű sorai is olvashatók. Egyéves munkáját, melyet sok barát önzetlenül segített tárgyasulni és amely az 1100 éves évfordulót is hivatott volt köszönteni, a legnagyobb szakmai közöny fogadta. Egy követ hajítottam a vízbe – mondja – és megrezzenve meredek a rezzenetlen víztükrökre. (G.J.)

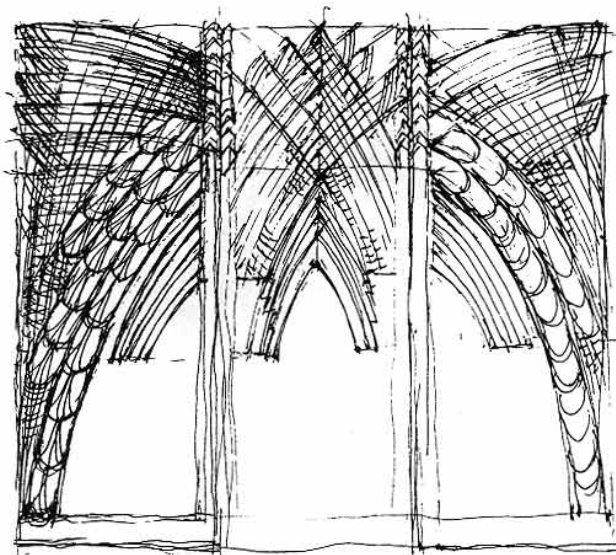
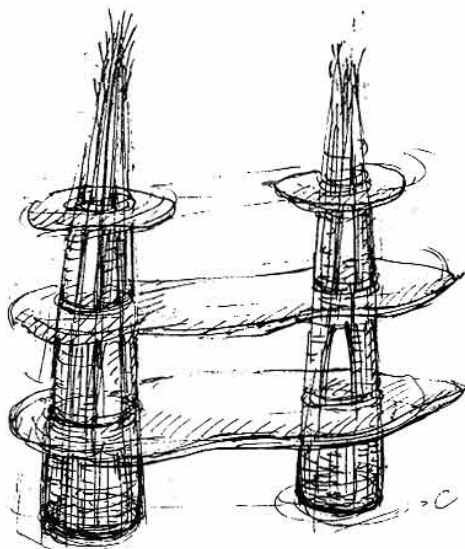
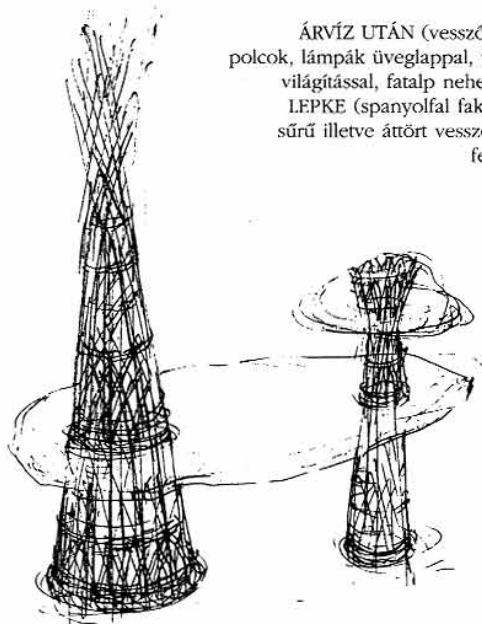
Csak egyvalamit nem sikerült elfogadtatnia. Helyesebben szólva nem mindenkiel sikerült. És ettől egy kicsit keserű lett az egész. Mert Gyöngyi úgy gondolta, végre szabad, nem kötik gúzsba, arra megy amerre szeretne. Segítőket is talált ehhez, akik vállalták, hogy megvalósítják gondolatait. Úgy érezhette most nem korlátozza megrendelői igény, üzleti érdek, kivitelezői haszon, a jól ismert, utálatos fogalmak.

Nagy kedvvel látott munkához. Kaptam tőle karácsonyra egy szép füzetet. Kemény kötésűt, selymesfényű, enyhén bordázott barna lapokkal. A lapokra rajzolta ötleteit, elképzeléseit színes ceruzával, tollal. Megtelt velük majd minden oldal.

Feladatot is kaptam a füzet mellé: válasszam ki melyik tetszik legjobban, mi készüljön el a kiállításra. A tesztelésbe barátainkat is bevonta, egész ceremónia alakult a válogatásból. Mindenki javasolhatott, kérdezhetett, kritizálhatott, míg lassan kiválasztódtak a megvalósításra jelöltek. Valamennyi természeti forma, élő, vagy élettelen, puha, vagy kemény természetes anyagokból kigondolva. Fűzfavesszőből fonott, fából készülő, üveggel, kerámiával gazdagított.

Kitűnő kertész barátunk sokat segített. Finom érzékkel ismerte fel a tárgyaknak azonos ízt kölcsönző esszenciát, és tette teljessé adományával a felkészülést. Ő ajánlotta fel bemutatásra a zsombék-széket, az emberi használatba vett természeti képződményt. Ez később a kiállítás mottójává vált olyan szépen mutatta mindennek a forrását amit Gyöngyi bemutatni akart. (Ráadásul a lexikon ehhez a címszóhoz olyan magyarázatot fűzött, amelynél hívebben semmi sem írja le napjaink hivatalos kultúrpolitikájának lényegét) A kiválasztott tervekkel házalni indultunk. Elmentünk iparos barátainkhoz, ismerősökhöz, vagy csak munkájukból ismertekhez, megkértük őket segítsenek. Minden tárgynak megtaláltuk a mesterét. Úgy vállalták a gyártást, hogy azt keresték, hol tudnak ők is hozzátenni valamit, ami gazdagít.

ÁRVÍZ UTÁN (vesszőből font polcok, lámpák üveglappal, üvegszál világítással, fatalp nehezékekkel), LEPKE (spanyolfal fakeretben; sűrű illetve áttört vesszőfonatos felülettel)

Ami elkészült többé nem tudtuk tárgynak, bútornak nevezni. Lények lettek, fából faragva, vesszőből fonva, üvegből öntve. Nagyszerű élmény volt „megelevenedve” látni a karácsonyi füzet barna lapjait. Sok, egymástól távoli helyen készültek, férfiak, nők, öregebbek és fiatalabbak kezemunkájával. Ennek ellenére testvérekként találtak egymásra, hiszen közös őstől származtak.

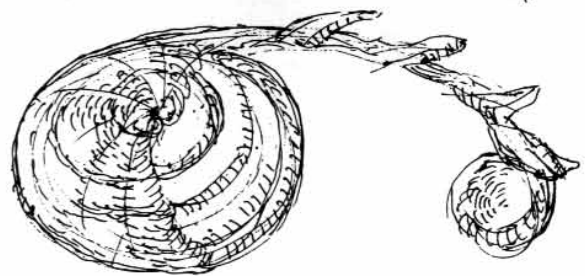
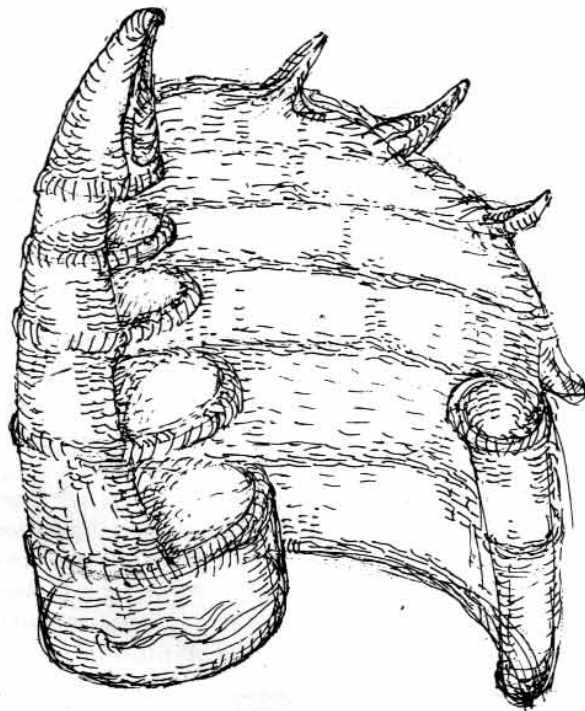
Ahogy mindannyian összegyűltek a Váci utcai pincében nagyon jól mutattak. Valószínűleg tudták, hol a helyük, csak nekünk telt időbe amíg rájöttünk. A szép boltozatos pincében olyan látványt nyújtottak, amire vágytunk. Ez a világ állta a versenyt a többi teremben látható huszadik századi csúcscsúzájnal, a falakon függő mai, magyarországi festményekkel.

Láthatóvá, érzékelhetővé vált: művészet és művészet között nincs különbség. Nem különb az egyik mint a másik attól, hogy miből készül, hogy mi a mestersége az alkotónak. Csak egy dologban különbözhetnek: a minőségben. Ilyen különbözőség azonban itt nem rangsorolt. Vagy nem úgy! A kiállításon nem használati bútorokat láttunk, hanem bútoranyagú szobrokat. Kézi munkával teremtett, szellemmel teli lényeket, melyek megismételhetetlenek, sorozatgyártásra alkalmatlanok. Értéküket egyediségük adja, mely kizárja ismétlésüket, de nem zárja ki sokasodásukat. Voltak akik ezt nem hitték el, és keserűséget okoztak, mert a művészi teljesítmény sikerében való osztozás helyett az üzleti világ rideg törvényeit kérték számon.

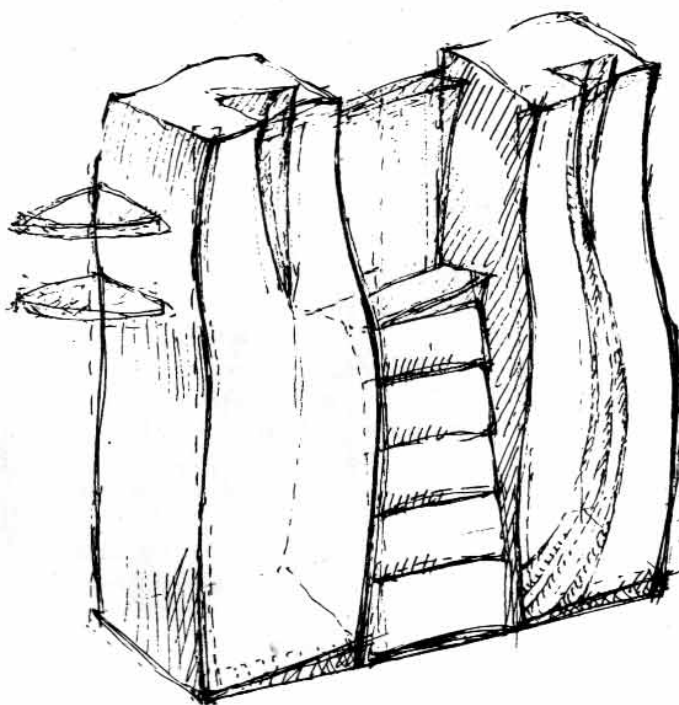
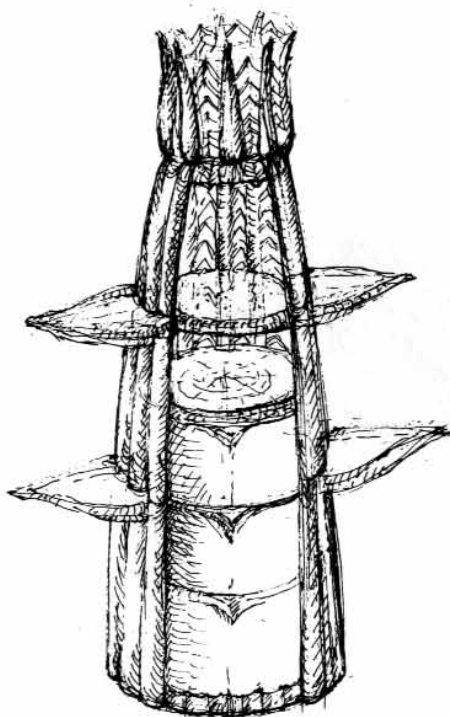
A kiállítás megnyitója igazi ünnep volt. Eljöttek rokonaink, barátaink, és mindenki, aki a szép kiállításához hozzásegített. Nagy öröm volt együtt látni mindenkit aki szeret bennünket, akit szeretünk. Jó volt Gyöngyivel együtt örülni annak, hogy sikerült. Köszönet érte a kiállítást mindvégig önzetlenül segítő rendezőknek!

1997. május

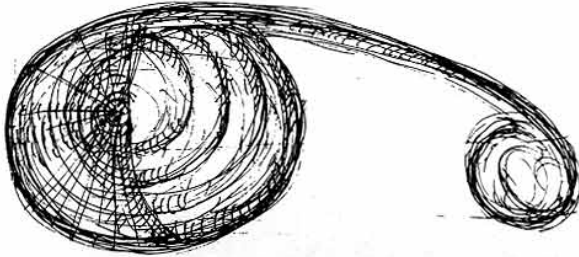
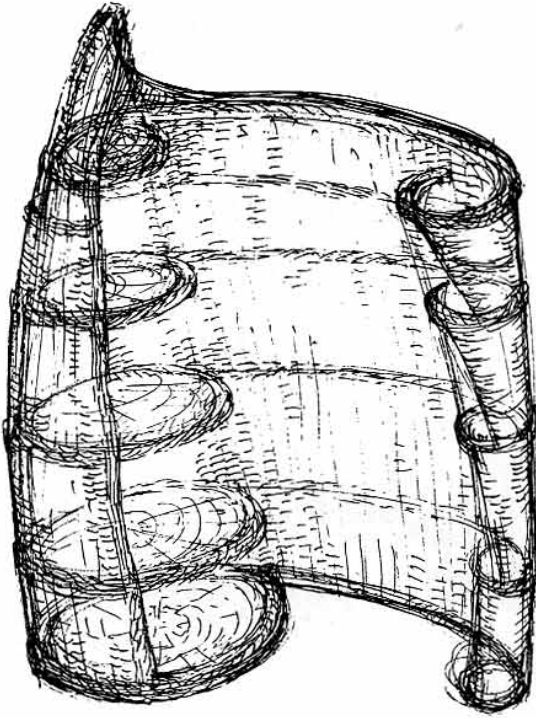
Deák László

TENGERI CSIGA (vesszőből font polc és térelválasztó üveglapokkal); Lent: KUNYHÓ-LEVELES (fiókos tárolószekrény fából, teteje világít, üveglapbetétes polcokkal), és SZÁRNYAS NIKÉ I. (tárolószekrény, polcos, fiókos; fából, tükörféttel)

KIÁLLÍTÁSOM UTÁN

TENGERI CSIGA (vesszőből font polc és virágtartó üveglapokkal); Lent: HAL (fiókos, üvegajtós tárolószekrény fából, fiók-homloklapok részben üvegből), és SZÁRNYAS NIKÉ II. (fiókos szekrényke fából, tükkörrel, üvegtálcá-betétekkel)

Egy barátom maradt, a csend. Forró a fejem, szédülök, remegek, de a lázmérő meg se moccan, talán higany sincs benne.

Kedves halottak hűtik homlokom. Tarkómból fényes repedés indult a gerincembe. Ezüstszerű lett bennem a tűz.

Csiga vagyok, puha, fényes, undorító, mint egy falusi kosár, tele szalmával. Házam is van, de nem látszik, eltakarja húsom, héjam, bőröm. Szivacstestem még kemény, de járataiban hűvös, éles szél kering.

– Szeressétek egymást, fogjátok meg egymás kezét – szól Valaki, s én kinyújtom kíváncsi csigaszemem, belehasít a fájdalom, visszahúzódok.

Sírok, lepkeszárnyam nedves lett, öcsém szárítgatja mokrofénnyel, csillogó szemcsékkal.

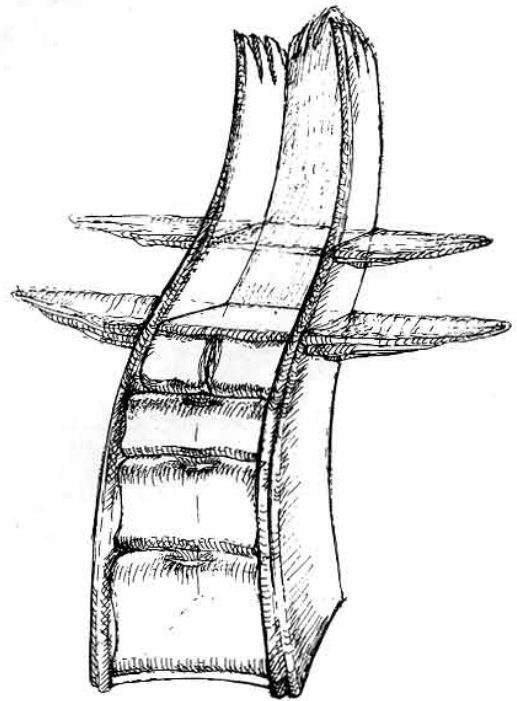
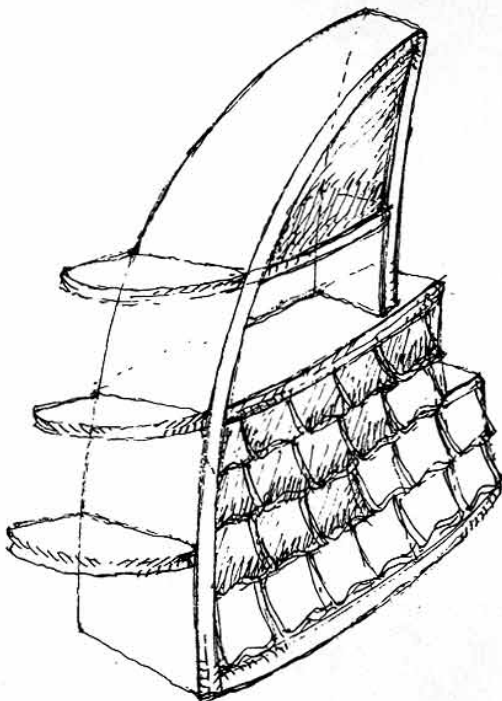
Barátaim, a csend testvérei sólnak hozzám, de már nem érzem a szavakat, nincs formájuk, színük; sötét van a számban, fülemben. Szemeimet behúztam, végtelenül kicsiny, vibráló pontokat látok. Ha hunyorítok tájra, lebegő csillaghalmazra, fénynyalábra, egy arcra is hasonlítanak.

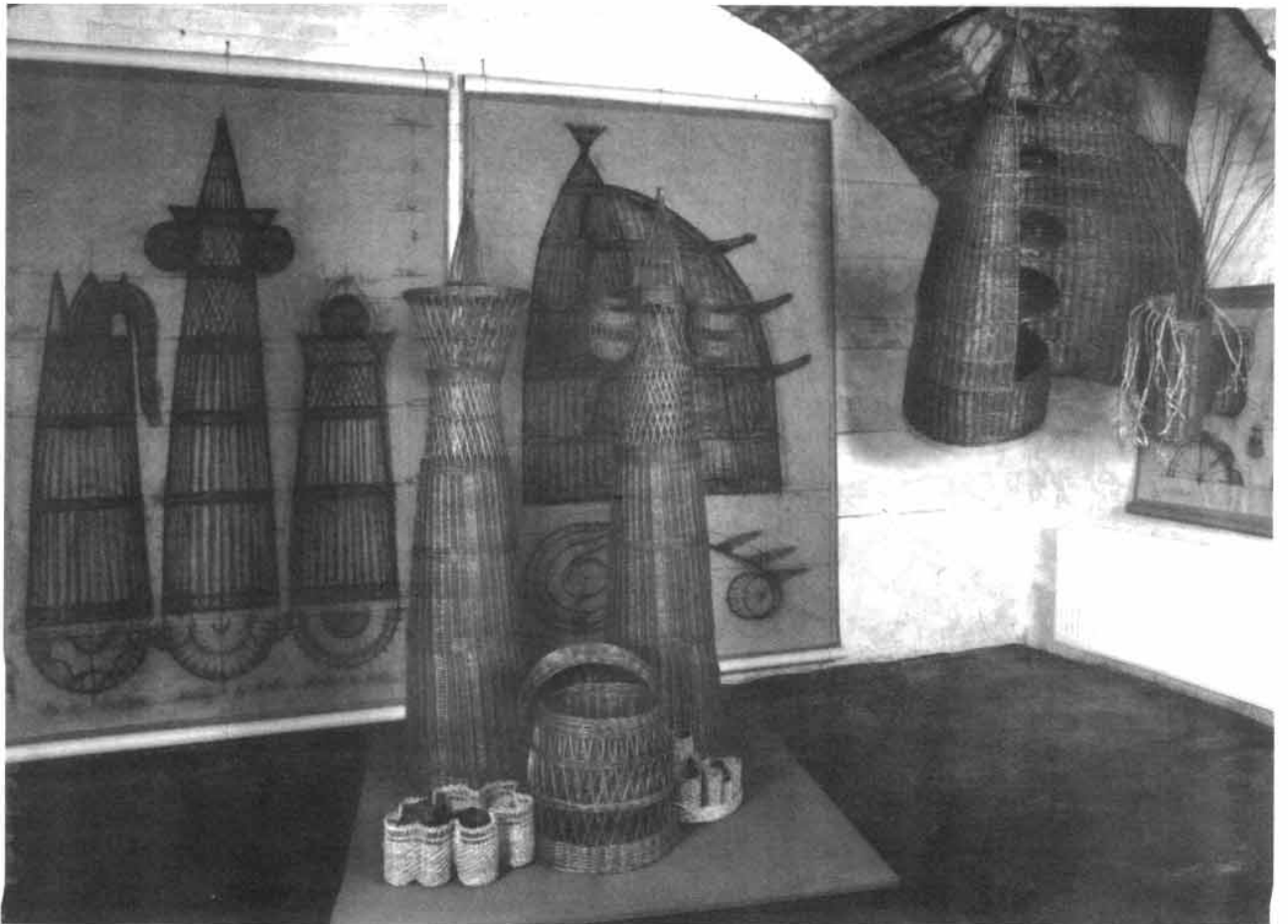
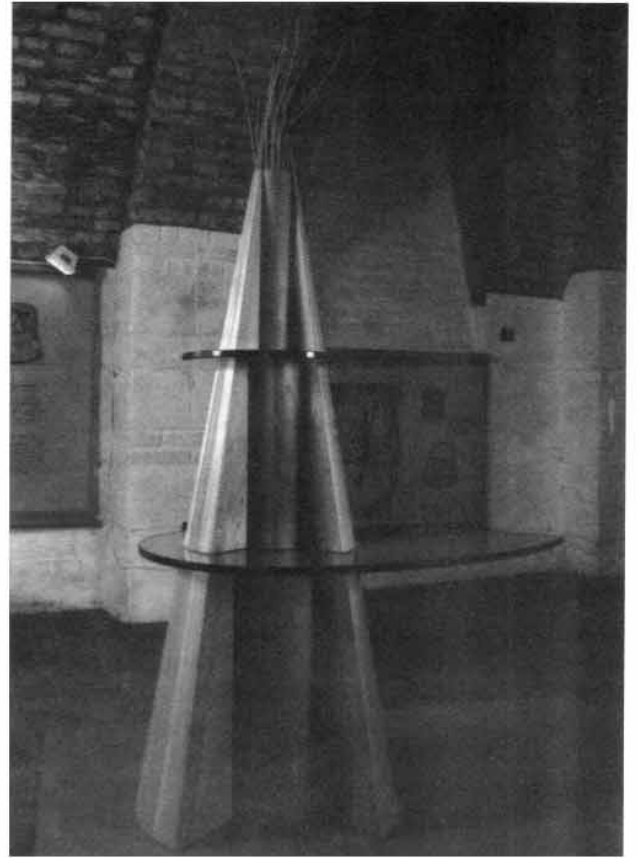
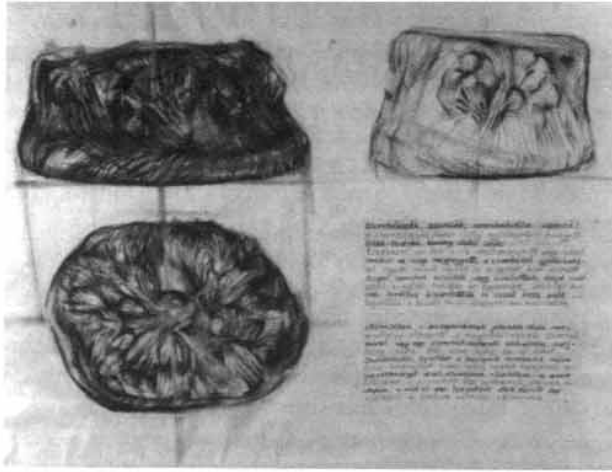
Még kilóg belőlem a kezem. Fázik, tüskék szúrják, napfény repeszi. Papír után nyúlok, belekapaszkodom; sajnós összegyűrtem, nem bánom, finom puhává gyötörtem és nem dobom el; tenyeremben tartom, felveszem alakját, a kezem lassan gyűrött papírrá válik és megsimogat. Érintése puha, fehér steril gézre emlékeztet; ettől megnyugszom. Úgy érzem, felszívódtam, már nem lát meg senki, nem akad belém semmi, elnyelt a csend.

... Ez minden, mit most leírhatok.

1997. május 5.

Blazsek Gyöngyvér

BLAZSEK GYÖNGYVÉR BÚTORAI
a V.A.M. Design Galéria kiállításán.

A fényképeket Danka István készítette.

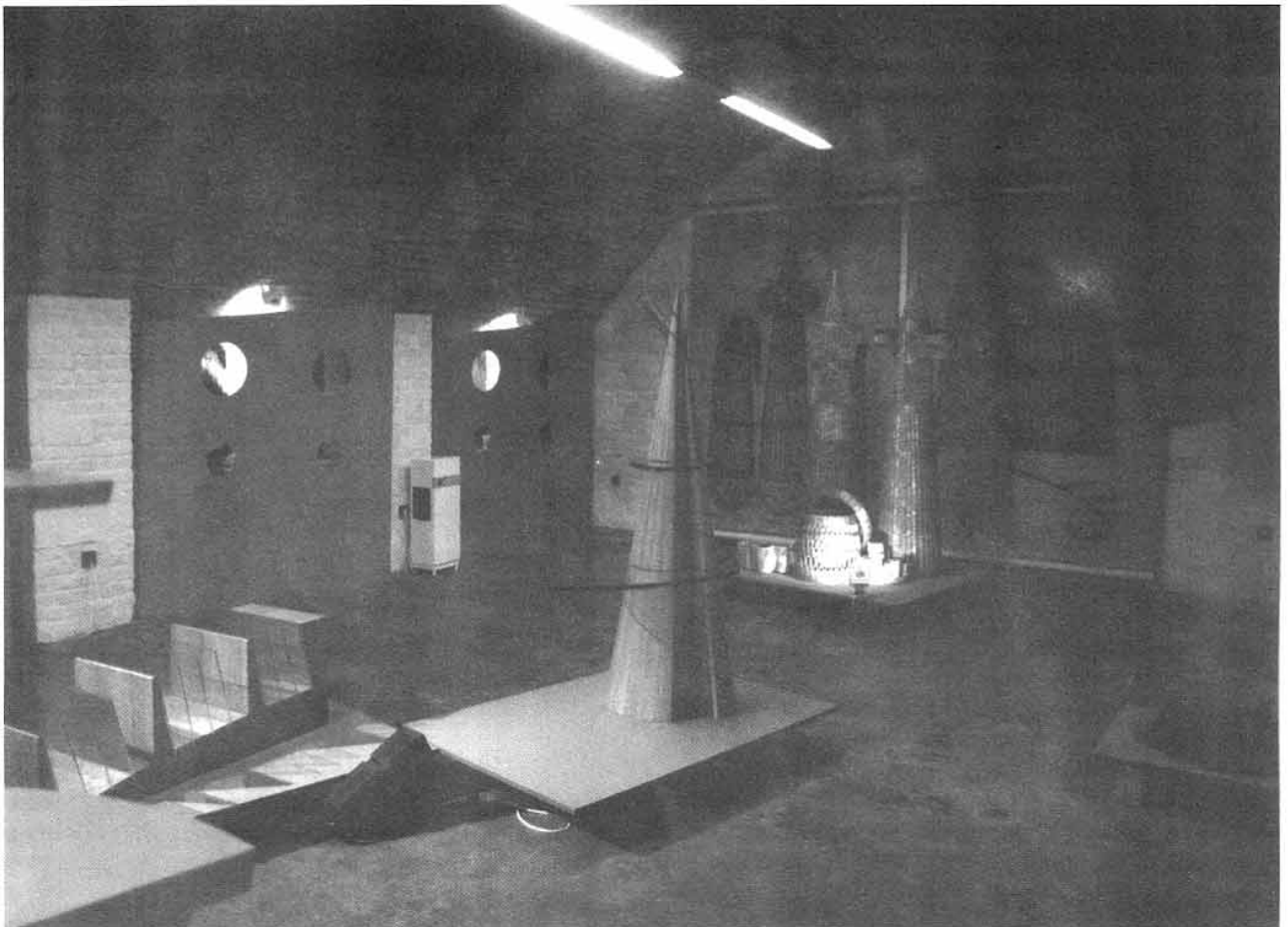
A kiállított alkotásokat kivitelezte:

Balikó József asztalos, Szombathely,
Debreceni Illés kosárfonó, Tószeg,
Edőcs Márta iparművész, Sopron,
Simon László asztalos, Zalaszentgrót,
Sinka Béláné kosárfonó, Tiszafüred,
Szabó Józsefné népművész, Rákóczi falva.

A kiállítás rendezésében közreműködött:

Deák Balázs, Szolnok,
Dr. Blazsek József, Budapest,
Tóth Karolina, Szolnok,
Vörösváry Zsolt, Szolnok,
Wohner István, Budapest.

A negyvenedik oldalon balra, fent: zsembékszék rajza és a szék maga; jobbra, fent: ÁRVÍZ UTÁN, asztal és polc; lent: KIRÁLY ÉS KIRÁLYNÉ, tároló; TENGERI HULLÁM, kosár, és TENGERI CSIGA, polcos térelválasztó. A negyvenegyedik oldalon fent: fiókosszekrény; lent: kiállításrészlet.

ELADIO DIESTE, PETER RIX, YVES DELHEZ

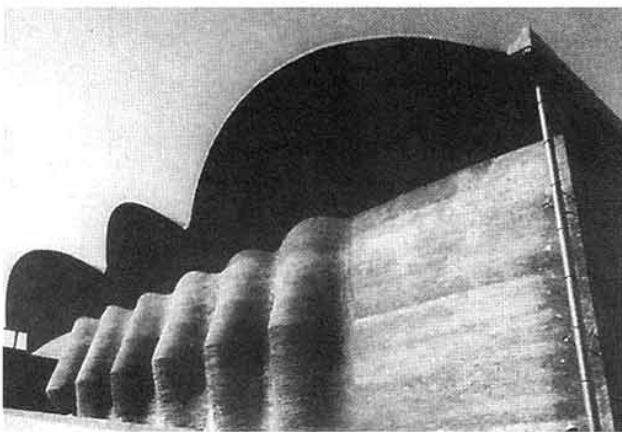
Folyóiratunkban többször közöltünk kisebb tanulmányokat, amelyek választ kerestek arra, hogyan ragadhatjuk meg a szerves építészet fogalmát.

Szeretnénk folyamatosan közölni olyan külföldi építészek munkáit, akik egymástól ugyan nagyon eltérő szellemben alkotnak, de gondolkodásmódjuk, szakmai magatartásuk bemutatása – úgy véljük – hozzájárulhat a szerves építészet fogalmának megközelítéséhez. Az építészek között van, akinek munkáira mintegy véletlenül találtunk rá egy ismeretlen folyóiratban; van, akihez régi, mély barátság fűz. Várjuk, hogy Olvasóink személyes ismereteik, tapasztalataik, útiélményeik alapján segíteni fognak abban, hogy bővíthessük a bemutatandó alkotók körét.

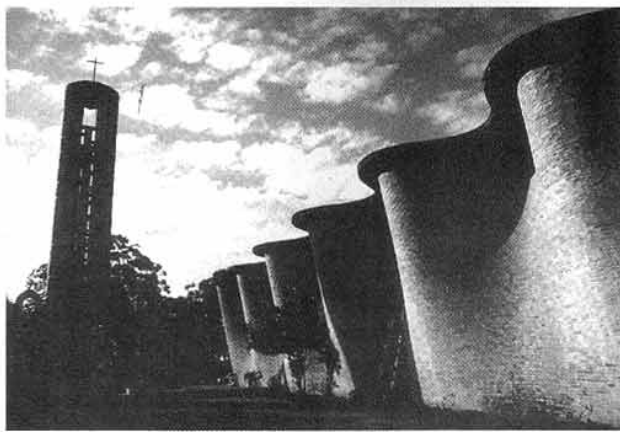
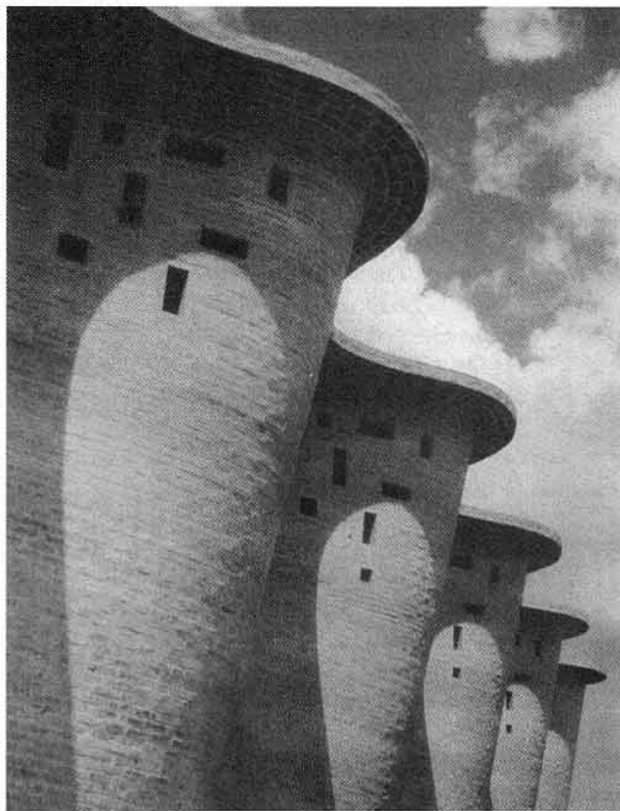
ELADIO DIESTE

Uruguay-i építész 1917-ben született, 1943-ban diplomázott Montevideóban. 1946 óta folytat kísérleteket vasalt héjjellegű téglaszerkezetekkel; templomokat, raktárakat, áruházakat, védőtetőket, tornyokat épített, mindig új és új konstrukciós megoldásokkal.

Az atlantidai római katolikus templom 1958-ban épült; alapterülete 16x30 m, a falak magassága 7 m. A fal kettős héj; teljes vastagsága 30 cm, a belső, 6 cm-es résbe kerül be a 3 mm vastagságú fémszálakból készült vasalás; a rést habarcs tölti ki. A hullámszó falak veszik fel a tető nyomását, a falban lévő nyílások nem csökkentik a tartószilárdságot.

A tető is ívek sorozata; a hullámfelület legszó alkotói mentén a falcsúcsokon rögzített vonórudak veszik fel a boltozat nyomását. A tetőhéjalás 18 cm magas téglaszerkezet a hornyokban végigfutó vasalással. Az átlagos fesztáv 16 méter, de Dieste ugyanilyen szerkezettel 50 méteres áthidalást is készített már, ahol a horonymagasság 13 cm volt (raktárak Montevideóban). A szerkezet titka a kis önsúly és a habarcskötés gyorsasága. A végleges szilárdság néhány óra múlva kialakul; 14 óra elteltével a zsaluzatot el lehet távolítani vagy tovább lehet mozgatni a folyamatos munka érdekében. Dieste álláspontja és tapasztalatai szerint a vasalt, habarccsal kötött téglaszerkezetek mindazt tudják, amit a

Atlántida katolikus templom, 1958 (Szöveg és képek a Terre Cuite et Construction c. folyóirat 95/4 számából)

vasbetonhéjak, de gyorsabban, olcsóbban készíthetők és tartósabbak. 1976-os sirálysárny-szerű, közel 40 m²-t lefedő héjszerkezetét egyetlen, középen elhelyezkedő pillér tartja.

(Ez az építésmód nagy hagyománnyal rendelkezik, gyakorlata azonban a beton megjelenésével erősen visszaszorult. A századfordulón Spanyolországban, elsősorban Katalóniában építettek hatalmas ipari csarnokokat lehetetlen finom héjszerkezetekkel.)

PETER RIX

Kielben (Németország) élő építész, 1987-ben részt vett a Makona és a járnai Asmussen iroda által kezdeményezett magyarországi vándorkonferencián. Azóta többször járt Magyarországon, segített Makovecz Imre németországi kiállító- és előadókörútjának megszervezésében. A kiel-i építészeti főiskolán építészettelméletet és -történetet tanít.

LOVARDA ÁTALAKÍTÁSA GALÉRIÁVÁ

A Schleswig-i kastélyszigeten álló lovarda 1888-ban épült, egyidőben a porosz lovasság több istállójával. A hetvenes években vetődött fel a kívánság, hogy az addig a lósport által hasznosított csarnokból a kortárs művészet kiállítóterme legyen, mert 1945 óta magát a kastélyt is múzeumi célokra használják.

A választott funkcióhoz ideális kiinduló feltételt jelentett az osztatlan tér, a falak szigorú osztásrendje, s a nyeregterőt összefogó vonóvasak látványos mérnöki megoldása.

A tervezés során fontos mozzanat volt, hogy az igényelt területnövelést az épület adott alapterületén belül lehessen megoldani, és hogy olyan formanyelvet alakítsak ki, amely egyrészt megfelel a mai technikának, másrészt a meglévőhöz illeszkedik.

A megoldás egy szabadon a térbe állított, acéloszlopok által tartott karzat volt, amely az adott szerkezeti rendszerhez igazodik, és egy csigalépcsőn valamint egy egyeneskarú lépcsőn közelíthető meg. Az új acélszerkezet részleteképzése hívja fel a figyelmet a századfordulós mérnöki munka szépségeire; a karzat poroszsüveg-boltozatos födeme inkább játékos, dekoratív elem. Néhány kiegészítő elem: külső világítótestek, szélfogók és a karzat alá rejtett

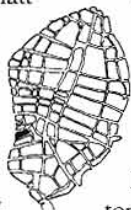

WC-blokk készült a tér műszaki karakterének szellemében. (A felépítést és átalakítást a befejezés évében – 1978-ban – német acélepítészeti díjjal jutalmazták. Az átalakítást tervezte: Peter Rix és Manfred Lauffer.) P. R.

LÜBECK, ZENEMŰVÉSZETI FŐISKOLA

A lübecki történelmi belváros egyik tömbjének déli része épült át egy zeneművészeti főiskola céljaira. Nagyon részben műemléki védettség alatt álló épületek belső át-alkakításával, valamint a sarkon álló új épü-certertereket foglalja lettel, amely a kon-magába. A feladat az le stílusú és funkciójú összefüggő sorát sa-sával alkalmassá kel-funkcióra és kiegészí-teni egy olyan épülettel, amely formai utalások nélkül illeszkedik a városi organizmusba.

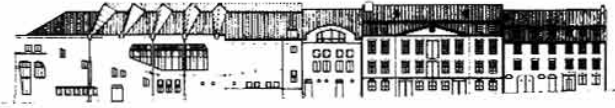
A zeneiskola céljára megvett házak a Große Petersgrube utcában kultúrtörténetileg a legjelentősebb polgári épületek közé tartoznak Lübeckben. Az átépítés tette lehetővé a megmentésüket, ugyanakkor a lehető legteljesebben meg kellett őrizni a belső térkapcsolatokat, melléképületeket, eredeti használatra utaló részeket. Nem merült fel annak igénye, hogy a meglévő megelődő építési állapotokat felkutassuk és helyreállítsuk, hanem csak hogy a mostanra kialakult képet, mint egy hosszú, folyamatos változás jellegzetes eredményét dokumentáljuk.

Fontos szempontnak tekintették, hogy minden szükséges új részletet a saját korának megfelelő nyelven fogalmazzunk meg. Egyetértettünk Karl Friedrich Schinkel 1935-ben ezzel kapcsolatosan elhangzott szavaival: *Csak az új alkotásban nyilatkozik meg igazi elevenség, ahol biztos talajt érzünk a lábunk alatt, ott valami gyanús; amit biztosan tudunk, az valami már meglévőnek az alkalmazása,*

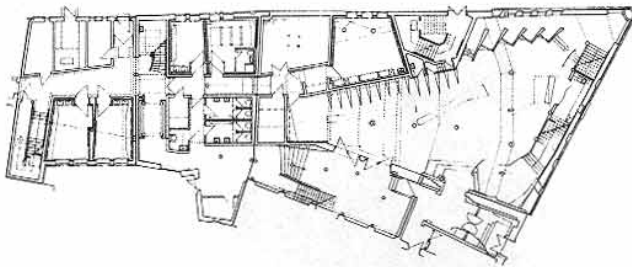
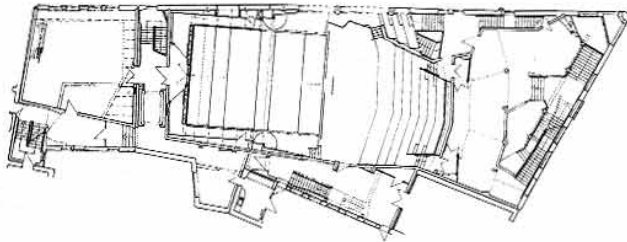

A szövegben: Lübeck belvárosának térképe az érintett tömb jelölésével. Fent: a változatlanul maradt homlokzat a Große Petersgrube felől; lent: a főiskola teljes tömbjének első emeleti és földszinti alaprajza; a jobb felső sarokban a nagy koncertterem, alatta a kis koncertterem. Legalul: a tömb madártávlati képe.

Fent: az új folyóparti homlokzat, mellette jobbra az új épületrész homlokzata a Depenau felől. Lent: a koncerttermi szárny emeleti és földszinti alaprajza, mellette a hosszmetsete. Legalul: az új épület sarka a folyópart felől, valamint a főiskola Depenau utcai homlokzata.

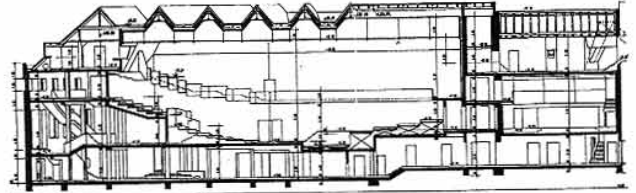

vagyis csupán ismétlés. Az pedig inkább élőhalott, mint eleven.

Ennek megfelelően az 1987-ben elkészült első építési ütemtől kezdve az összenyitott belső udvarok, az új lépcsőházak, a világítótestek, a beépített bútorok kialakításával, a falak színezésével az új korszellem egyértelmű kifejezésére törekedtünk.

A foghíj beépítését (itt nem hasznosítható és értéktelen épületek kerültek lebontásra) az a szándék irányította, hogy az új épület a városi összefüggésekbe szervesen tudjon belenőni. A homlokzatok és tetőidom megformálásakor a történelmi előképek alkalmazását elkerülve az alaprajzhoz történő hangulati kötődést hangsúlyoztuk. Igyekezünk elkerülni a reprezentációs igényből fakadó, de az adott épületeket zavaró kifejezést a jellegzetes elemek: ablakcsoportosítás, bejárat, szintek szerinti tagozás, stb. megformálásánál.

P. R.

YVES DELHEZ

Yves Delhez Huy-ban (Belgium) született 1956-ban. 1983-ban szerezte diplomáját, tanára Jacques Gillet volt. 1983 óta Eupenben él.

Az építész megfigyelője a természetnek és önnön természetének. Az építész nem másolja a természetet, hanem az inspirálja őt. Alkotásai visszatükrözik az ásványi világ geometriáját, a növényi- vagy állatvilág dinamizmusát, átveszik a levegő vagy a tenger mozgását. Ebben a szellemben Yves Delhez mesterei Frank Lloyd Wright, Antonio Gaudí és Günter Domenig, akihez személyes kapcsolat fűzi. (Az alábbi épületeket az építész által küldött leírások, a *Terre Cuite et Construction* 1995/4 és az *A+Architektuur* 1991/3 számának közleményei alapján ismertetjük – a szöveget franciából fordította: Nathalie Grekofski)

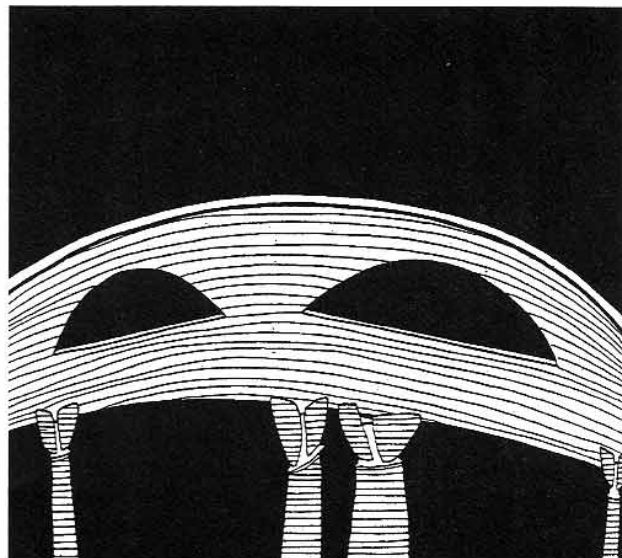
WELKENRAEDT, LAKÓHÁZ

A kis, háromlakásos épület Welkenraedt belvárosában egy foghíjtelken épült 1990-ben.

Tervezési szempontok:

– Az utcára jellemző vízszintes hangsúly és az utcaszerkezetet megtörő bukkanó megjelenik a homlokzaton. A teherhordozó elem és a hordozott teher alakváltozása kifejezi a kölcsönös nyomást.

– A földszinti rész átjárhatóságának hangsúlyozására a teljes homlokfelület nyitott; a közterület behatol a magánterü-

letbe. A négy téglapillér és a mögéjük húzott kapurostély teszi lehetővé ezt a megnyitást.

– A homlokzatot a talapzat–törzs–fej hármassága jellemzi. A földszint nyitottsága miatt a talapzat közterületen áll; a zárt és védett törzs és fej kifejezi amagánterület intimitását.

– A telken elbontott épület anyagainak felhasználása, a felületképzés és az alkalmazott színek a meglévő épületek közé való illeszkedést szolgálják.

Y. D.

EUPEN, CSALÁDI HÁZ

Saját házam funkciója kettős: családi ház és építésziroda. Ez a ház két fontos sajátossággal rendelkezik. Egyik az *ozmózis* jelensége, amelyben két ellentétes karakter kölcsönhatása révén egymás kiegészítőjévé válik. A másik a *metamorfózis*. Egy alapállapot végtelen sok különböző állapotot alakul át, de ezek mindegyike az alapállapotra vonatkozik.

1. Az ozmózis jelensége:

A fent és lent vagy az ég és a föld. Az épület talapzatának nehéz és tömör anyaga jeleníti meg a földi nehézkedést és a lentihez való tartozást. A légies színekre festett könnyű acéllemezekkel megkoronázott tető könnyed lebegése által az éghez való tartozást fejezi ki. Kelet felé az épületnek alig van nyílása; a tető ezen az oldalon nagyon mélyre fut. Nyugat felé teljesen nyitott, a tető az ég felé emelkedik, mint egy jel; szélei egyenesek és hegyesen végződnek. Tekintettel arra, hogy a zárt rész a telek legmagasabb, a nyitott pedig a legalacsonyabb pontján van, még hangsúlyosabb a zártság és nyitottság ellentéte.

2. A metamorfózis jelensége:

A fejlődés folyamata: Minden elem önmagában egy hajlékony formát jelenít meg. Így átalakulni képes a formák ugyanazon családján belül. Minden egyes állapot az előző forma metamorfózisának, vagyis egy következő forma alapjának tekinthető.

3. A szimmetria viszonylagossága:

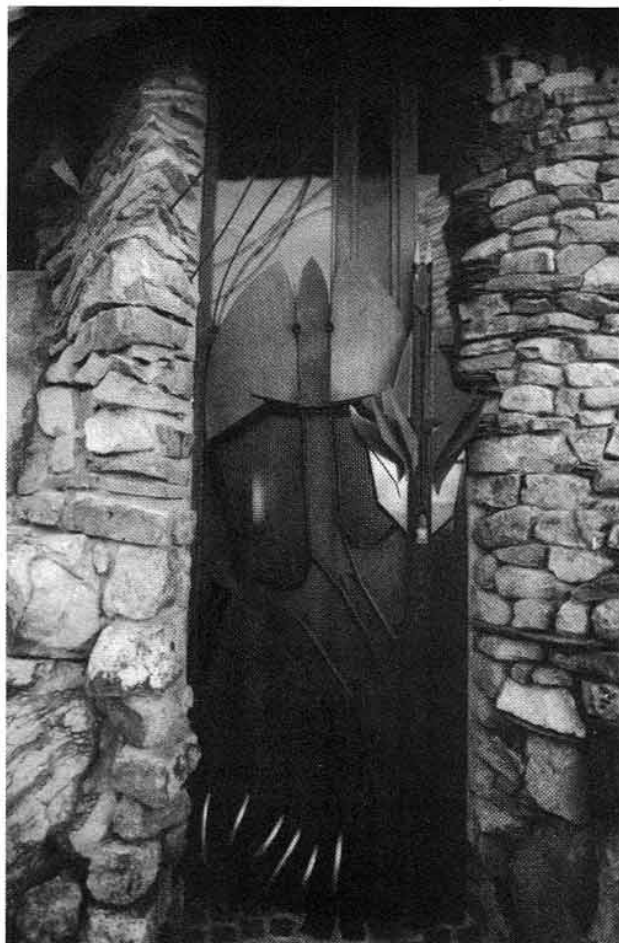
Az épület négy tömör sarka egyazon alapanyagból lett kidolgozva, de más-más kifejezéssel.

Az organikus építészet képes az ellentéteket – eget és földet, hideget és meleget, üreset és telt, nehezét és könnyűt, egyszerűt és bonyolultat összekötni. Itt, a saját házamnál ugyanakkor hiányzik az egyszerűség.

Hogy ez a ház kibújt a földből, mint egy teknőhéj, az három éves kemény munkát jelentett. Ez egyrészt személyes erőfeszítés eredménye, másrészt közös munkáé is, mert barátok, diákok, művészek jöttek segíteni – pusztán a részvétel örömeért.

Y. D.

(Sáros László felvételei)

EUPEN, KOLOSTOR FELÚJÍTÁSA ÉS BŐVÍTÉSE

Védett főhomlokzatú épület, melynek belső átalakítására és három másik homlokzatának átalakítására szolt a megbízás. A házat Eupen városa a Vöröskeresztnek és a gyermekvédő egyesületnek adja bérbe.

A nyílászárók rajzolata a hátsó homlokzaton és az ahhoz csatlakozó épületrészen alulról fölfelé formai fejlődést mutat: a föld nehézségi erejét lent félgömb (toldaléképület), illetve félkör (hátsó ablakok), az éghez tartozást a vékony acéllemezek könnyedsége és karcsúsága jelzi. Az ablakformák szintről szintre változnak. A földi rész mérete fölfelé haladva csökken, az égi rész változatlan, de egyre inkább felfelé irányul. A lépcsőházban is megjelennek a föld teremtésének allegorikus motívumai. A nyers beton függőlegesen szétnyíló redőzete a növényvilág formáira utal. A korlátokon erőteljes színhasználat uralkodik az anyagok természetes megjelenése felett. Az egyensúly az ellentétek ütköztetéséből alakul ki.

Y. D.

VESDRE, CSALÁDI HÁZ.

A telek az erdő szélén, egy patak mellett van. Itt a természeti összefüggések uralkodnak az épület kialakításában. A táj természetes megjelenést, organikus formálást igényel. A táj alakításában szerepet játszó tektonikus erők hatását tükrözik a tömeg- és tetőformák.

Az évszakok ritmusának megjelenése az építészetben:

Tavaszi – Kelet a napfelkelte, a lakók ébredésének oldala; itt van a hálószoba, alatta pedig a konyha. Az ébredés és az ételkészítés a virágzó gyümölcsfák látványához kapcsolódik. A lágy pasztellszínek uralják a látványt. A mindennapi élet és az évkör ritmusa összecseng az egyes funkciók területén.

Ősz – ugyanez a párbeszéd az aludni térők és a lenyugvó nap; a pihenni készülő természet között. A Nyugaton álló, vöröslő vérbükkök egész télen át megőrzik vörösbarna levélköpenyüket.

Nyári – A tető természetes folytatásában van elhelyezve az esővizet összegyűjtő tavacska. A Délre fekvő vízfelületről visszatükröződő napsugarak átjárják a belső teret.

Téli – Az Északi oldalon vörösfenyő-csoport fogja fel a közlekedés zaját, az úton elhaladók kíváncsi pillantásait és a szelet. A fák változatlansága a tél monotonitását idézi. A belső burkolatok is vörösfenyőből készültek.

A ház alaprajzi elrendezése, tájolása a földmágnesség Hartmann-féle hálójához igazodik. Az életfunkciókat károsan befolyásoló keresztvezési pontok a falak, oszlopok helyére esnek; az állandó tartózkodás területeiről számúzve vannak.

Y. D.

V Á N D O R I S K O L A

ÖTLETPÁLYÁZAT VÁNDOROK RÉSZÉRE

A pályázat témája: A Biokör Kft. irodaépülete előtt a kerítésen belül található egy földből kiálló vasbeton konzol, amelyet a korábbi tulajdonostól örökölték.

A tervpályázat célja: Az említett beton konzolnak funkciót találni és átformálással, hozzáépítéssel, stb. olyan megfelelő megjelenést biztosítani, amely alkalmas a cég előkertjének színvonalas kialakítására.

Budapest, 1997. április 18.

ÖSSZEFOGLALÓ

A fenti pályázatot írta ki a Biokör Kft. a Vándoriskola hallgatói részére. A cég bejárati udvarában található vasbeton konzol egykor talán a dicsőségtábla tartója volt a 60-as évek egyik nagy szocialista gyáranak udvarán. A kis előkertet a Pagony Kft. által készített tervek alapján parkosították, a konzolt azonban mély alapozása miatt nem tudták eltávolítani.

Ebben a nem mindennapi környezetben álló tárgy hasznosítására vártak ötleteket.

A pályázat egyértelműen sikeres volt; sok igényes munka érkezett. A vándorok közül tízen adtak be tervet. (A vándoriskolások sokszor igénylik a közös akciókat, ezért érthetetlen számomra, hogy négyen miért nem vettek részt benne.)

A pályázat nyertese Révai Attila lett, s jó érzés volt tapasztalni, hogy a zsűritagok mind az ő munkáját tartották a legjobbnak. Ez azt is jelenti, hogy egyértelműen átütő javaslatot adott a felvetett problémára. A másik véglet az a beadvány, amely nem adott építészeti megoldást, tehát *de facto* nem vett részt a pályázaton. A kettő között, de inkább az elsőhöz közel helyezkedett el a többi érdekes munka.

A Biokör az ötletek széles skálájából a későbbiekben – amennyiben módja lesz a megépítésre – kiválasztja a számára megfelelő, vagy több ötletet ötvözve alakítja át a konzolt.

Salamin Ferenc

Alábbiakban – Ertsey Attila megfogalmazásában – röviden közöljük a zsűri értékelését, amelyet a pályázók egy-egy rajzával illusztrálunk.

A PÁLYÁZAT ÉRTÉKELÉSE

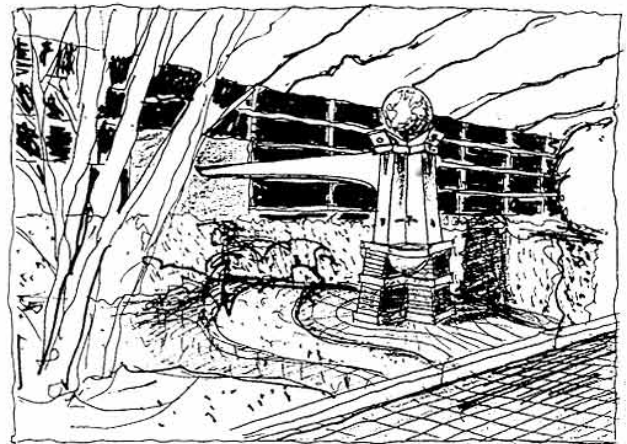
Általános szempontok:

A pályázat áttekintése során két fő szempontot tartottunk szem előtt:

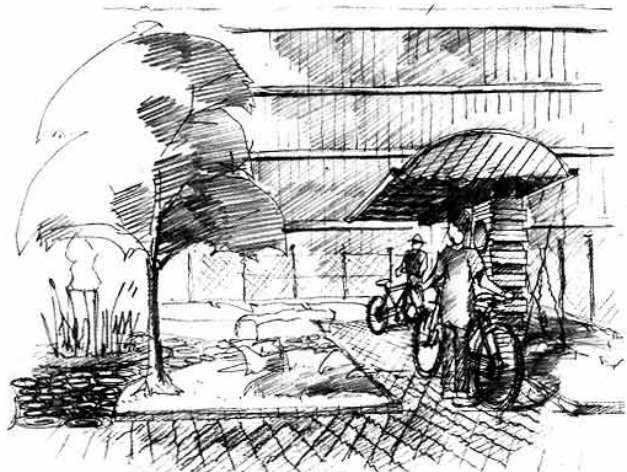
- Valóságos választ ad-e a felvetett problémára;
- Mennyiben felel meg a megbízó szempontjainak, illetve hogyan segít megfogalmazni azokat.

Figyelembe vettük továbbá a megvalósíthatóság várható költségeit is.

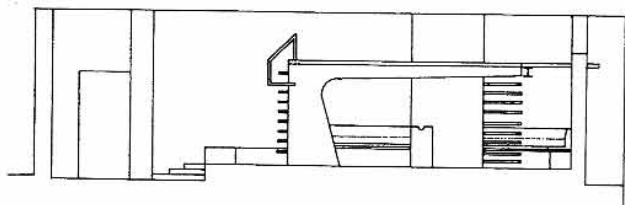
Czégány Sándor a Biokör eszmeiségét kísérte meg megfogalmazni, didaktikus módon. A gondolat jó, a választott, illetve a rendelkezésre álló eszközök azonban nem elég költői, expresszívek, így a mű gondolata nem olvasható ki belőle közvetlenül.

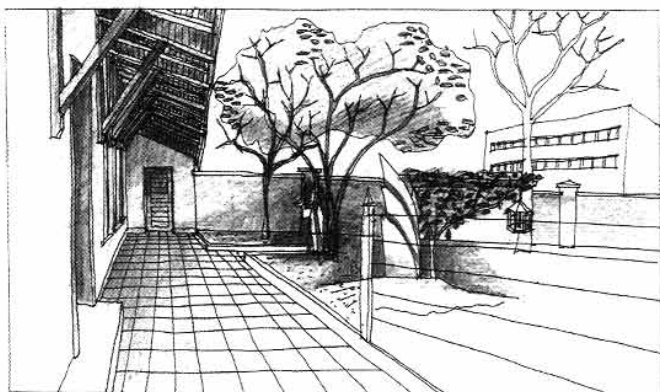
Eszenyi Ákos komplex javaslatot adott. A bejárat utal egy színvonalas megoldás szükségességére. Az előkertet pihenőkertté alakítja. A konzol elrejtését célzó biciklitároló nem fed valós igényt.

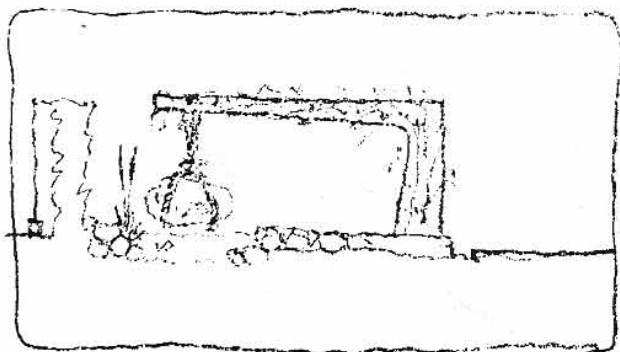
Fülöp István a konzolt egy architekturális kompozíció egységébe olvasztotta. A megoldás stílusban tartott, önmagán belül korrekt, színvonalas. Túlépített, túlnyomóan mesterséges környezet, melynek tartalma, értelme nem tisztázott. Az ábrázolás a megértést igen megnehezíti.

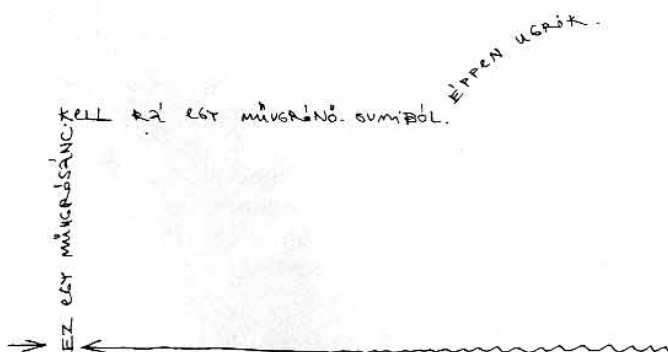
Gulybán Ede a feladatot a közvetlen környezetre is kiterjesztve oldotta meg. A konzolhoz azt részben takaró plasztikát tervezett, madáretetővel. A környezetre tett javaslatai: az előtetővel fedett oldalbejárat utcai és udvari megjelenítése a kiírás szándékait körültekintően oldja meg. A konzol átalakítására tett kísérlet félmegoldást szült; metamorfózis indult meg a növényvel való befuttatás közhelyébe torkollva.

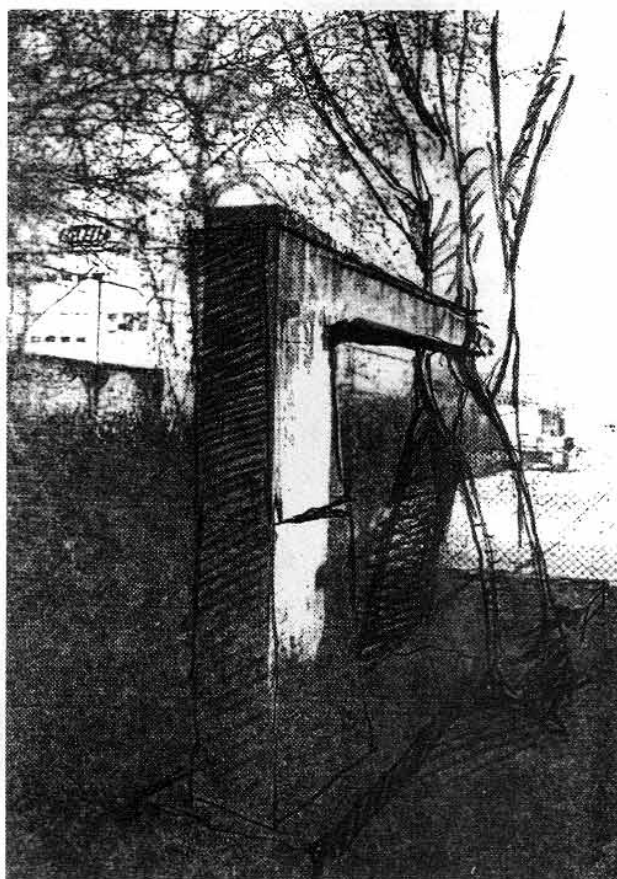
Kertész Attila pihenésre, elgondolkodásra készítő, tartalmában, hangulatában végiggondolt környezet alkot; a víz fölött lebegő kő feszültsége erős eleme a gondolatnak. A vadszőlővel befuttatott konzol ötlete gyengíti a szándékot.

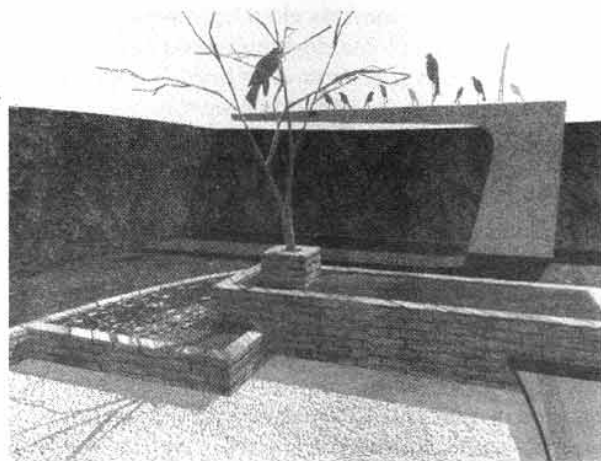
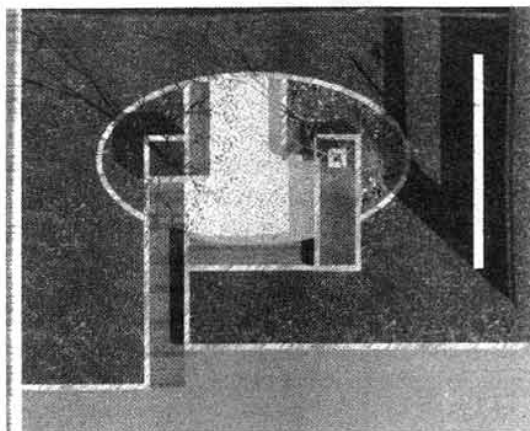
Kovács Ágnes a vasbeton konzol abszurd és értelmetlen mivoltát egy intellektuális geggel oldotta meg. Sok kérdést nem vizsgált és nem is oldott meg, például azt, hogy mi az ötlet és a Biokör, mint cég kapcsolata.

Kurucz Szabolcs a rideg, ipari környezetet a valóságnak megfelelően érzékelteti. A konzolt, mint eme életpusztító környezet elemét drámai kísérlet alanyává teszi, amely az időben zajlik, s kimenetele kockázatos. A mű felidézi Joseph Beuys 7000 tölgy című időszakának szellemét. Segít a kiíró szándékának végiggondolásában, radikális módon. A mondanivaló csak a hozzáfűzött magyarázattal együtt érthető.

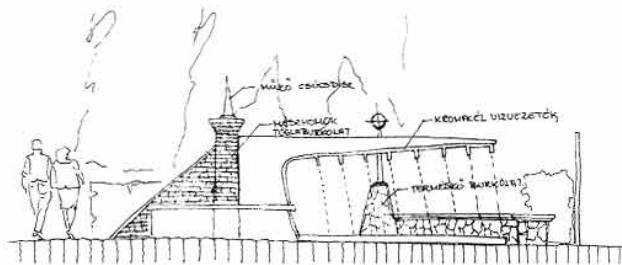
Révai Attila a pályázó nem kozmetikázással segít a megoldhatatlannak tűnő problémán; konzekvensen szembenéz vele. Képes a tárgyat hazugság nélkül egy magasabbrendű kompozícióba olvasztani. A mű nem gyártott ideológia alapján működik; a japán kolostorkertek mintájára gondolkodással és elmélyüléssel kiolvasható, valóságos tartalmakat jelenít meg. A durva környezetből kihaló egy *temenos*-t. A kompozíció elemeit helyüknek és szerepüknek megfelelő erővel formálta meg. A javaslat a kiíró jelenlegi és esetleges jövőbeni céljaihoz is illeszkedni tud. Nem természeti környezet, pihenőkert, hanem mesterséges környezet, a szellem helye.

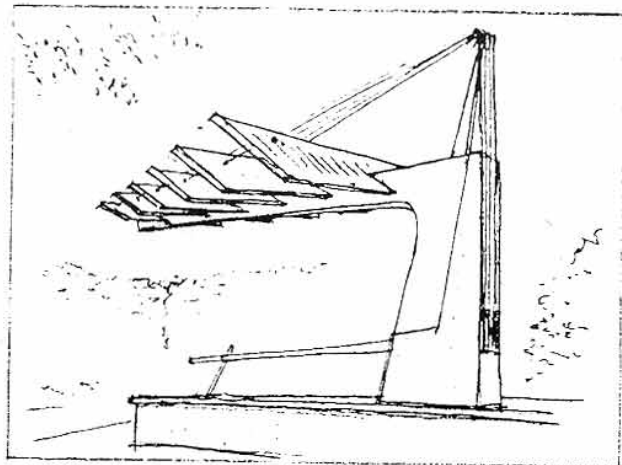
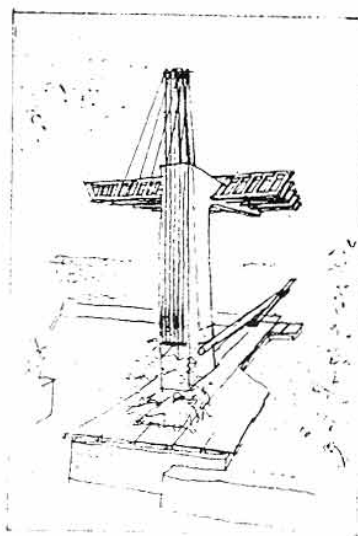
A tárgy értelmezhetőségén gondolkodva arra jutottam, hogy a konzol annyira egyedi, domináns, hogy ezt a szobor-mivoltát kell még jobban megerősíteni.

Egyértelművé tenni, hogy nem egy félbemaradt valami, hanem a befejezett, teljes értékű tárgy érzetét kell keltenie. Hangsúlyos díszletelemként jelenik meg egy élet-színházban. Madarak telepednek rá, mozognak, de ez nem a valóság, hanem egy kiragadott szubsztancia, amely nem a valódi, élő madarak sajátja, hanem sokkal inkább a vasbeton konzolhoz kapcsolódó tárgyszerűség. Ha az igazi madarak vennék birtokba – akár furcsán egy lemezmadár fején megpihelve – akkor oldódna valódi szoborrá, végre nem idegen elemként állva egy udvarban.

Szécsei Zsolt építészeti eszközökkel funkcionálissá teszi és a kert elemévé alakítja a tárgyat. Egységes hangulatú környezetet hoz létre. A radikális és kozmetikázó megoldások pólusai között elfogadható középútat talál.

Zsuffa Zsolt két természeti előkép szerint alakítja a konzolt. Az asszociációk szépek, a formát kiváltó ok és a létrejött mű viszonya azonban nem tisztázott; milyen erő van itt, ami a szélverte fához illetve a bonsaihoz hasonlatos konzolt létrehozta? A megoldás a kerti pad intimitását nélkülözi. A kompozíció önmagában nem érthető, a céghez nehezen kapcsolható; mint absztrakt alkotás értékelhető.

A VÁNDORISKOLA FELHÍVÁSA

PÁLYAKEZDŐ ÉPÍTÉSZEK!

PÁLYÁZATOT HIRDETÜNK HÁROM ÉVIG BIZTOS
MUNKAHELYRE.
A MUNKALEHETŐSÉG EGYBEN TOVÁBBKÉPZÉS IS

A MUNKAVÉGZÉS A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS
TERVEZŐIRODÁIBAN, ÉPÍTÉSZ MESTEREK
MELLETT FOLYIK, AKIKTŐL EL KELL SAJÁTÍTANI A
MUNKAVEZETÉS, TÁRGYALÁS, SZERZŐDÉSKÖTÉS
GYAKORLATÁT, AZ ÖNÁLLÓ ÉPÍTÉSZETI ÉS
EMBERI MAGATARTÁS ELEMEIT.

A MUNKA MELLETT TOVÁBBKÉPZÉST
SZERVEZÜNK A VÁNDOR-MESTERISKOLA
HALLGATÓINAK. OLYAN PÁLYAKEZDŐK
JELENTKEZÉSÉT VÁRJUK, AKIK ÖNÁLLÓ
VÁLLALKOZÓI AMBÍCIÓVAL MAGAS SZÍNVONALÚ
ÉPÍTÉSZETET KÍVÁNNAK MŰVELNI.

A pályázatra beadandó:
Portfólió (a pályakezdő eddigi munkáiról)
Tervezési feladat (pályázati kiírás szerint)

Részletes pályázati kiírás átvehető 1997. június 20-tól
az AXIS Építészirodában (vagy levélben/faxon
rendelhető)

Pályázati feladat ismertetése, konzultáció: 1997.
június 20. péntek 15 óra, helye: MÉK Székház
Beadási határidő: augusztus 26. 16 óra
Helye: AXIS Építésziroda

A pályázatra beadott munkákat a pályázónak
személyesen kell ismertetnie a mesterekből álló zsűri
előtt 1991. szept 5-én, pénteken 14 órakor.

Helye: Magyar Építészek Kamarája
(1088 Budapest, Ötpacsirta u. 2.)

A pályázatot elnyerőket 1997 októberétől
alkalmazzuk.

További információk: Salamin Ferenc, AXIS
Építésziroda, 1122 Budapest, Városmajor u.28/c.
Telefon/fax: 2122-508

Kampis Miklós
a Kós Károly Egyesülés igazgatója

Salamin Ferenc
a Vándoriskola titkára

Új rovatunkat az Egyesülés vándoriskolásainak szenteljük, akik az eddigi gyakorlattól eltérően itt nemcsak a mesterük keze alatt készült terveiket, hanem önálló munkáikat is bemutatathatják, hiszen a Vándoriskola célja olyan építészek képzése, akik később a mesterek támogatása nélkül is megállják a helyüket, és a Kós Károly Egyesüléshez méltó színvonalon dolgoznak. Ebben a rovatban nemcsak megvalósult épületeket mutatunk be. A vándorok építészeti terveik mellett pályázati anyagokat, vázlatokat, és más, gondolataikat kifejező munkákat is bemutathatnak. Az a célunk, hogy a vándorok folyamatosan tájékozottassanak eredményeikről, felhívják a figyelmet az őket foglalkoztató problémákra, bemutatkozhasanak a velük nem foglalkozó mestereknek, társaiknak és a folyóirat Olvasóinak.

Zsuffa Zsolt, vándor

Múlt év végén a vándoriskolások egy csoportja kezdeményezte, hogy az *Országépítő* tartalmilag és formailag is keresse új utakat. A címlap új alakja, a tartalmat összefoglaló előszó, a nemzetközi kitekintés ennek a kezdeményezésnek az eredménye, illetve a javaslat döntő lökést adott korábbi hasonló szándékok megvalósításához. A felvetett friss gondolatok remélhetőleg a következő számokban további új rovatok formájában jelennek meg, ha a kedv és a lelkesedés kitart.

Az új kezdeményezések egyike, hogy a vándoriskolások egyéves ciklusokban számoljanak be eredményeikről. E számunkban a diplomázás előtti legidősebb nemzedék mutatkozik be. (A diploma elnyeréséhez önállóan tervezett és megépült épület szükséges, ezért húzódik a diplomavédés esetenként az utolsó vándorféléven túlra. Az itt szereplő hat építész szokásunk szerint diplomázásuk alkalmával fogjuk részletesebben bemutatni.) A következő nemzedék tagjait arra szeretném ösztönözni, hogy a szerény terjedelmű belső is igyekezzenek minél személyesebb, sokoldalúbb bemutatkozásra; szabadkézi vázlatok, írásművek is megjelenhetnek a tervek mellett. Reméljük, hogy ez a rovat a leendő vándorok számára is vonzó tájékoztatóvá válik.

A vándoroknak folyamatosan vezetniük kell a *Vándorkönyvet*, amelybe az egy-egy irodában végzett munkájuk rajzi eredményét, saját feljegyzéseiket, naplójukat, vázlatokat, a mesterek cikluszáró észrevételeit, kritikáit fűzik bele; s amely így a harmadik vándorév végére hű tükrévé válik tevékenységüknek és munkájuk fogadtatásának. Ezért egyszerű volna az évi egy-egy oldal összeállítására, ha a *Vándorkönyv* folyamatosan a fenti igények szerint készülne. A vándorok első évfolyamainak e tekintetben tiszteletreméltó fegyverme újabban meglazult; a mesterek az újonnan felvételre kerülők és a jelenlegi vándorok esetében is szigorúbban fognak ragaszkodni a Vándoriskola szellemét kifejező eredeti elvárásokhoz. A mesterek szorosabb együttműködése, rendszeres tapasztalatcseréje, a szakmaiak mellett a viselkedési, etikai normák számonkérése és az elméleti továbbképzésben történő részvétel megkövetelése is szerepelt az Egyesülés Igazgatótanácsának legutóbbi megbeszélésén, mint a Vándoriskola színvonalának fenntartásához nélkülözhetetlen feltételek.

G.J.

BOGOS ERNŐ

(1961)

- 1976-80 Marosvásárhelyi Képzőművészeti Líceum, Kolozsvári Építészeti Szakközépiskola
- 1984-90 Bukaresti Ion Mincu Építészeti Intézet, diploma
- 1990 BME műemlékvédelmi továbbképzés
- 1991-94 Csíkszereda, Polgármesteri Hivatal
- 1994-97 Vándoriskola (AXIS, Dévényi & Társa, FORMA, Farkas és Guha)

Csiksomlyó, szabadtéri oltár
(Makovecz Imrével), 1996

Budapest, nyugdíjas panzió
tanulmányterv, 1994

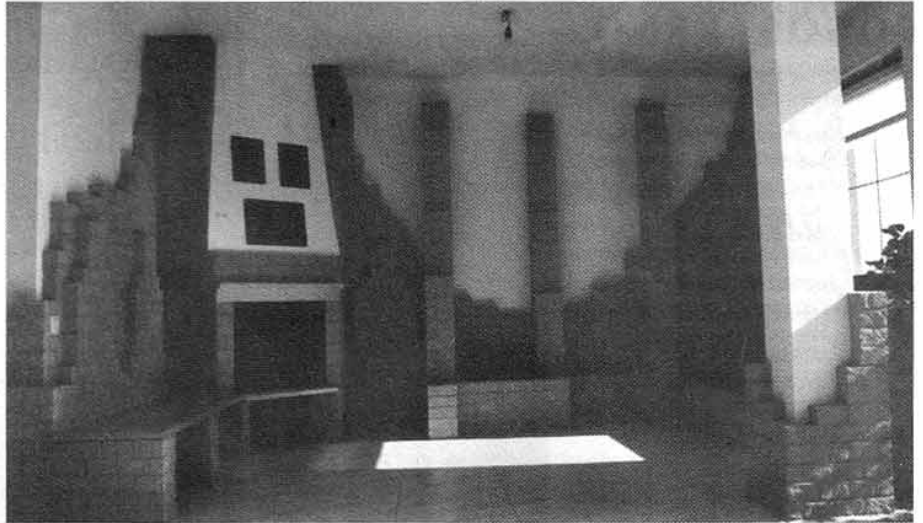

Gyenesdiás, épülő családi ház
(Jankovics Tiborral), 1996

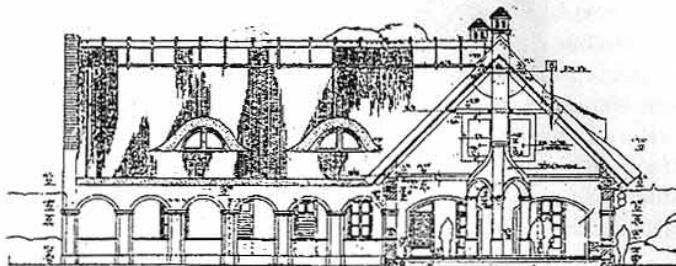
L. BALOGH KRISZTINA

(1970)

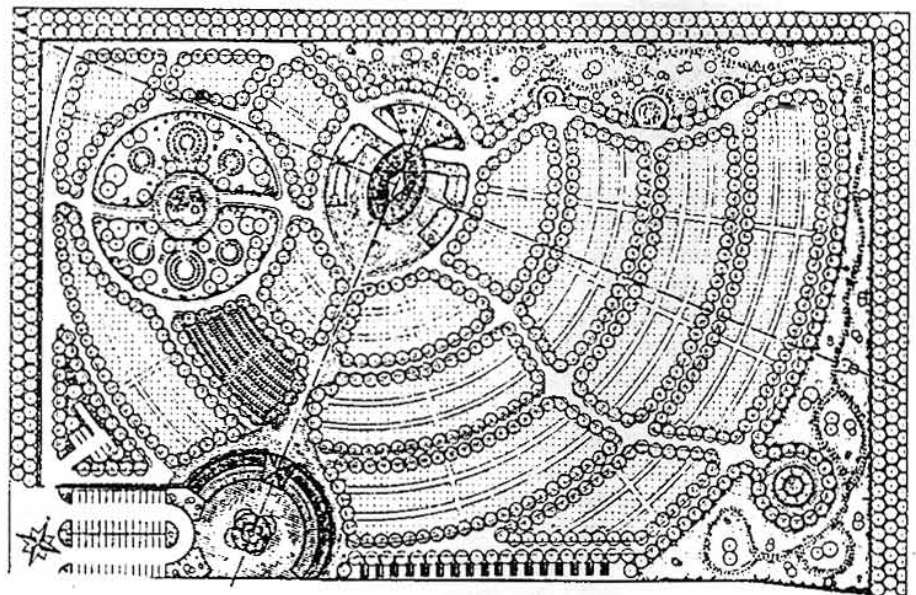
- 1989-94 BME Építészkar
- 1994 KAPOSTERV
- 1994-97 Vándoriskola
(KAPOSTERV, KVADRUM,
SÁROS és Társa, B&D
Műterem, KAPOSTERV)
- 1997- ARKER Stúdió, Kaposvár

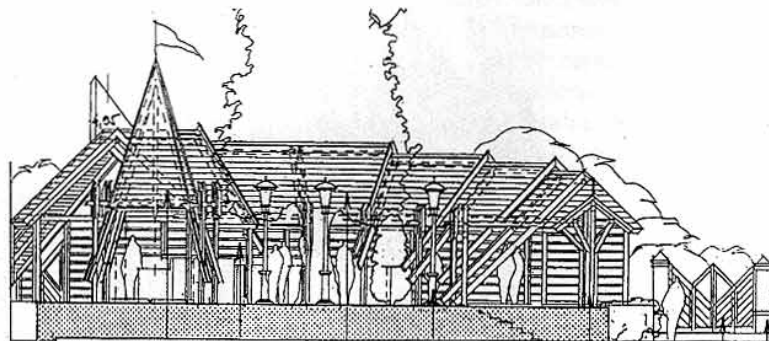
Günselsdorf, lakásbelső, 1994

Balatonszárszó, Szákoló horgásztanya
(Lőrincz Ferencsel), 1996

Balatonlelle, Újköztemető beépítési
terve, (Lőrincz Ferencsel), 1995

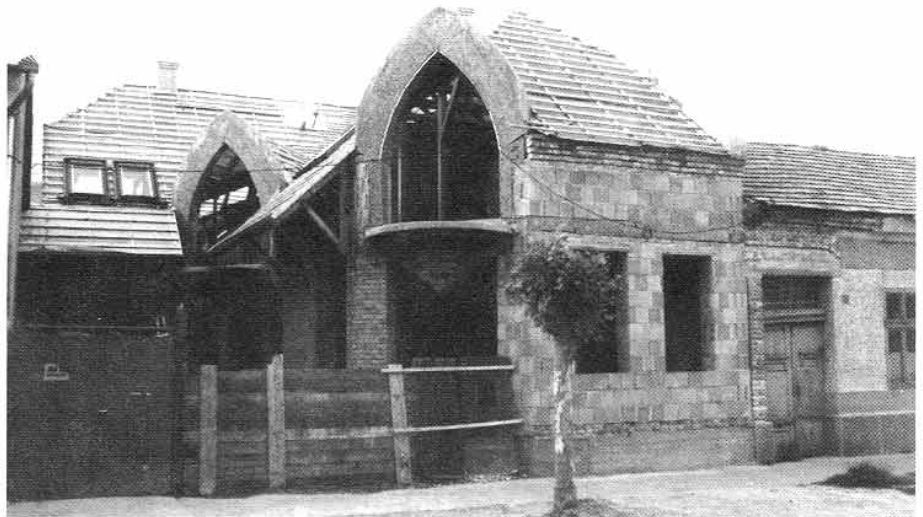
Kaposvár, Csokonai söröző
kerthelyisége (Deák Lászlóval; munka-
társ: ifj. Lőrincz Ferenc), 1996

IFJ. LŐRINCZ FERENC

(1970)

- 1989– BME Építészkár
- 1994 KAPOSTERV
- 1994-7 Vándoriskola
(KAPOSTERV, SÁROS és
Társas, MAKONA, B&D
Műterem, KAPOSTERV)
- 1997– ARKER Stúdió, Kaposvár

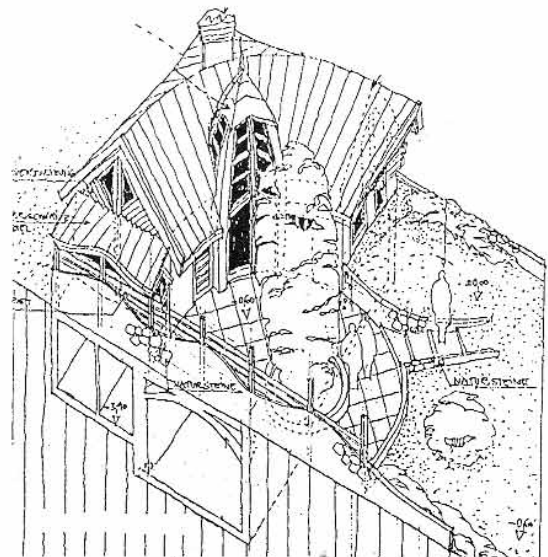
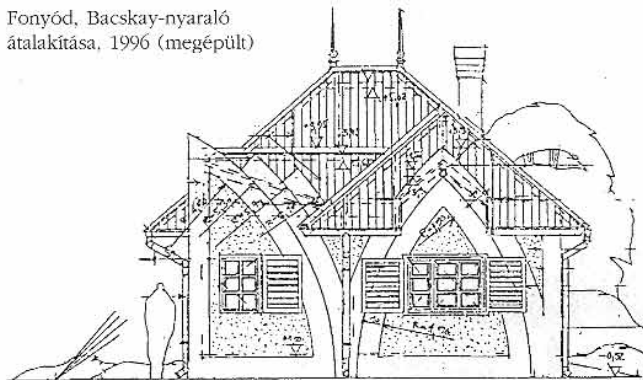
Kaposvár, helyközi buszpályaudvar
rekonstrukciója (munkatárs: Balogh
Krisztina, Harsányi Cs.), 1996

Kaposvár, Rucz-ház és orvosi rendelő
(Lőrincz Ferencsel), 1994-96

Bécs, Payer-ház, 1996 (tanulmányterv)

Fonyód, Bacskay-nyaraló
átalakítása, 1996 (megépült)

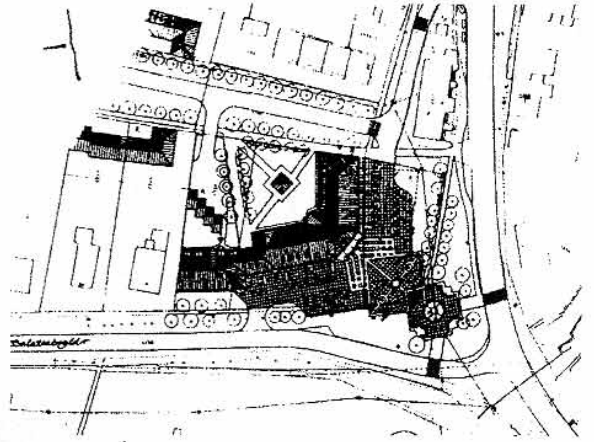

MARKÓT IMRE

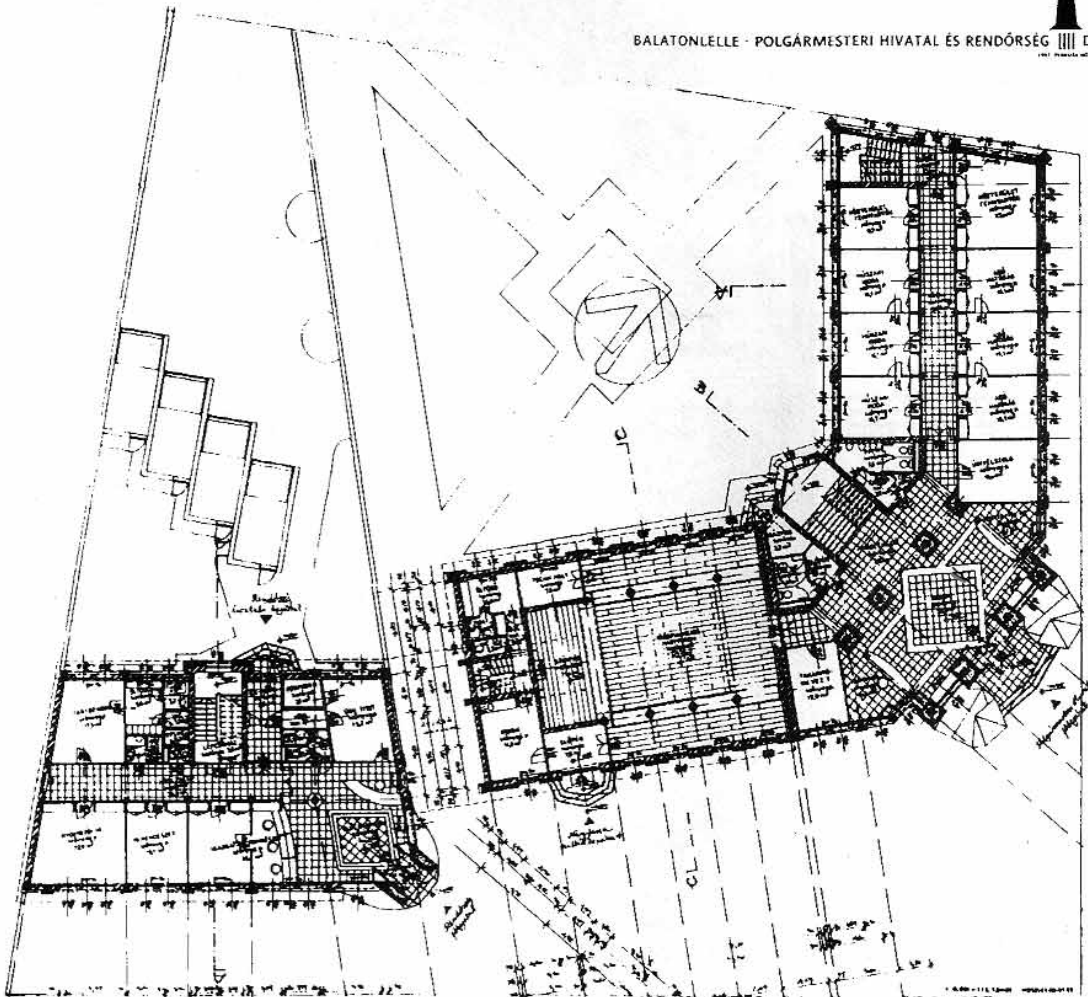
(1969)

- 1988-94 BME Építészkar
- 1994 ARCHITEX Kft., Szolnok
- 1994-97 Vándoriskola
(B&D Műterem, FORMA;
KAPOSTERV, Dévényi és
Társá, EKLER Építésziroda)
- 1997 BME, diploma
- 1997- B&D Műterem

Balatonlelle, Polgármesteri Hivatal és
Rendőrség (diplomatervezés, 1997),
helyszínrajz, földszinti alaprajz
és délkeleti homlokzat

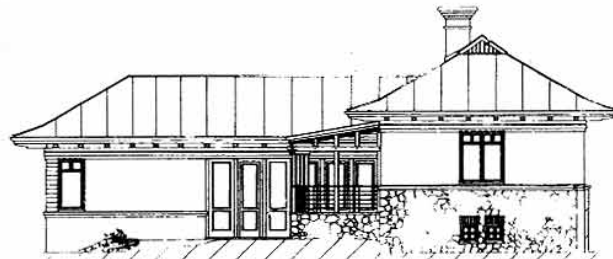
BALATONLELLE - POLGÁRMESTERI HIVATAL ÉS RENDŐRSÉG IIII DIPLOMATERV

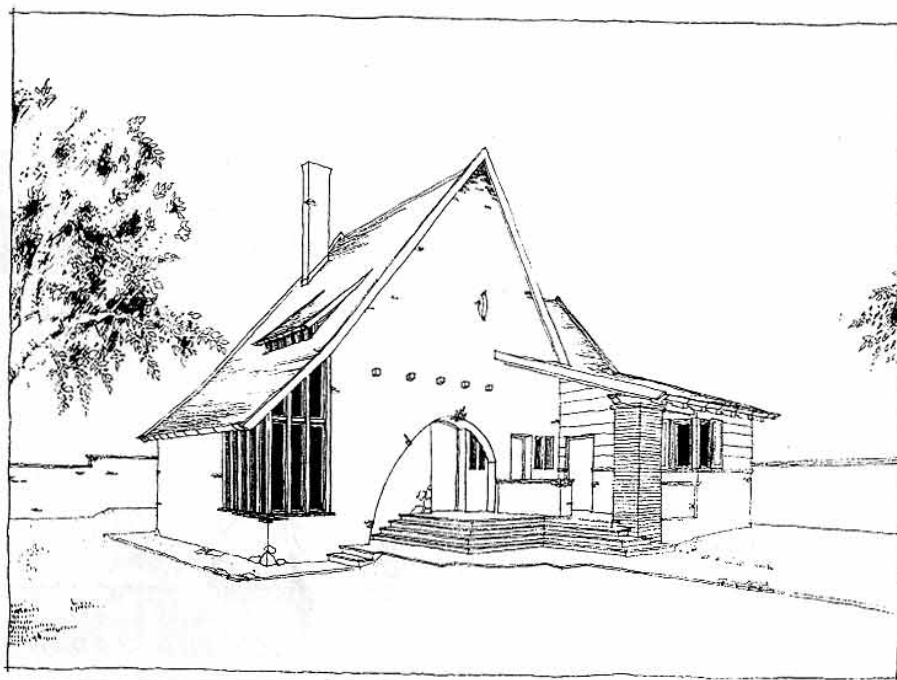
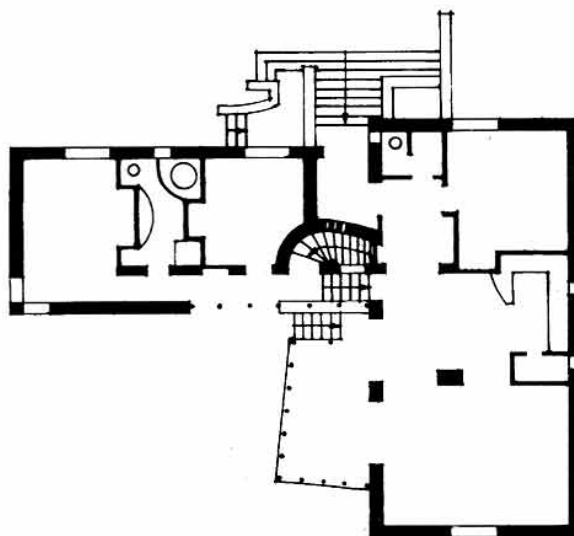
PINTÉR BALÁZS

(1969)

- 1987-92 Ybl Miklós Műszaki Főiskola
- 1993-95 YMMF, építésztervező posztgraduális képzés
- 1994-97 Vándoriskola (SÁROS és Társa, KAPOSTERV, AXIS, É-11, KVADRUM)

Domony, családi ház, 1997 (épül)
Mester: Jánosi János

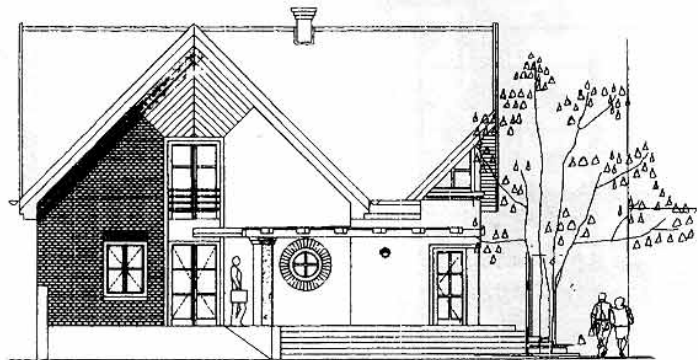
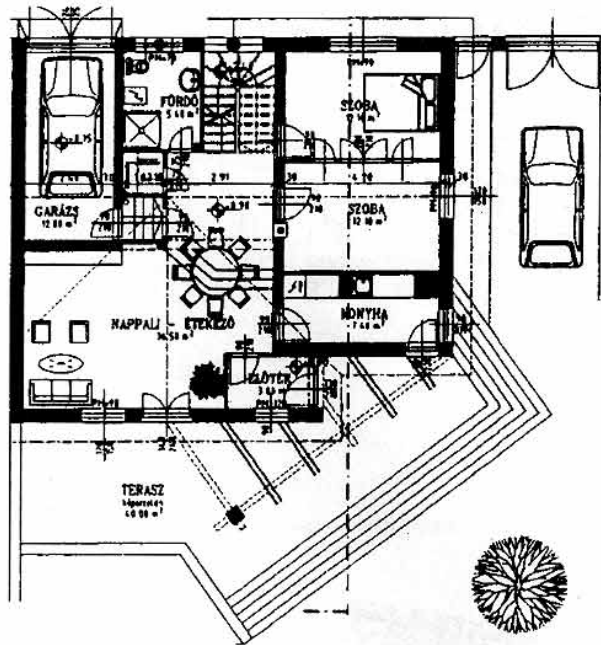

Piliscsaba, Klotildliget, családi ház

SZÉCSI ZSOLT

(1968)

- 1987-90 Ybl Miklós Műszaki Főiskola
- 1990-93 BME Építészkar, diploma
- 1995-97 Vándoriskola (MAKONA, Weise und Treuner, Farkas és Guha, AXIS)
- 1997- LAKÓTERV

Kecskemét, családi ház

Izsák, piactér átépítés
(Farkas Gábor mellett)

HÍREK

A KÖZÖSSÉGSZOLGÁLAT ALAPÍTVÁNY és a Kós Károly Egyesülés az Építési Törvénnyel és az önkormányzatiság továbbfejlesztésével kapcsolatos felhívását (lásd: *Ország-építő* 97/1) minden polgármester megkapta. A felhívásban foglaltakat sokan támogatták, száznegyvenen írásban fejtették ki véleményüket. Ezek részletes ismertetésére következő számunkban térünk vissza; az alábbiakban az építési jogkörrel kapcsolatos két dokumentumot adunk (némi rövidítéssel) közre:

Tisztelt Miniszter Úr!

A közeljövőben fogja tárgyalni az Országgyűlés az építési törvény keretében, hogy a jelenleg a jegyzőkhöz telepített konkrét, kiemelt hatósági ügyekben az elsőfokú építési hatósági jogköröket – mint államigazgatási feladatokat – a jövőben egy új állami építési hatóságra kívánják ruházni.

Sajnos konkrétan nem ismerjük a törvénytervezet szövegét, és azokat az alternatívákat, melyeket az elsőfokú építésügyi hatósági jogkör telepítésére terveztek. Ismereteink szerint ez a törvény hamarosan a Parlament elé kerül és keserűen tapasztaljuk, hogy ebben az önkormányzatokat érintő kérdésben nem történt egyeztetés, és tudomásom szerint csak a vonzáskörzet-központok jegyzői értesültek a szóbanforgó tervezetről.

Az a változat, mely szerint önálló építésügyi hatóságot kívánnak létrehozni a vonzáskörzet-központokban, többünk megítélése szerint ellentétes a kormányprogramban foglaltakkal, hiszen e döntés elfogadása esetén újabb szervezet jönne létre, s ez növelné az államigazgatásban foglalkoztatottak létszámát, a bürokráciát, és véleményem szerint érzéketlen lenne a települések önálló épített környezetvédelmi törekvéseire.

Nem vitatom, hogy azokon a kistelepüléseken, ahol nem rendelkeznek önálló műszaki csoporttal vagy műszaki szakemberrel, gondot jelent a szakmai feladatok megfelelő színvonalú ellátása. Ismereteim szerint ezen települések már korábban létrehozták az építésügyi társulásokat és közös erővel megoldották ezt a problémát. A nagyközségekben és a vonzáskörzet nélküli városokban semmiféle mértékben nem tapasztalható ilyen probléma, mivel ők rendelkeznek megfelelő felkészültségű szakemberekkel, sőt másodállásban főépítészként neves építészeket alkalmaznak.

A törvénytervezet kifogásolja, hogy az önkormányzati tulajdonú ingatlanoknál a saját hatósági jogkör összemosódik a beruházó és az engedélyező személyével. Erre a jelenleg fennálló jogszabályok szerint sem kerülhet sor, mivel az önkormányzat építési engedély-köteles beruházásait a Közigazgatási Hivatal által kijelölt önkormányzat építésügyi hatósága bírálja el.

Magam és néhány önkormányzati tisztségviselő nevében arra kérem; ne támogasson olyan javaslatot, amely szerint új építési hatóság jönne létre. Azon az állásponton vagyunk, hogy az igazgatás eredeti helyén, az önkormányzatoknál maradjon.

Amennyiben ez a javaslat a szakmai lobby ellenében tarthatatlan, úgy arra kérem, hogy az ország minden városában, jogállástól függetlenül létesüljenek engedélyező hatóságok, mert így jobban biztosítható az állampolgár és a hatóság közötti közvetlenebb és gyorsabb kommunikáció, munkakapcsolat.

Gondoljanak arra, hogy egy 60-100 ezer lakosú vonzáskörzetben az építési ügyek intézése a bíróságiakhoz hasonlóan

elhúzódna. A mai infláció mellett a költségeket csak úgy lehet csökkenteni, ha az építkezni kívánók nem várnak hónapokat az építési engedélyekre.

Tokaj, (egy Hild János Emlékermes város) például nem dönthetne az építési engedély kiadásáról; ez másutt történe, ahol ilyen elismeréssel egyelőre nem büszkélkedhetnek. A Hild-érem önmagában is bizonyítja, hogy a településen magas szintű szakmai és hatósági munka folyik.

Úgy gondolom, hogy ilyen horderejű döntés meghozatalánál az önkormányzati egyesületeken túl a helyi önkormányzatok véleményét is ki kell kérni.

Bízva megértésében és támogatásában, maradok tisztelettel:

Tokaj, 1997. április 25.

Májér János
Tokaj város polgármestere

Tisztelt Polgármester Úr!

Megköszönve azt a bizalmat, amellyel az elsőfokú építési hatósági jogkörök kérdésében hozzám fordult, az alábbiakról tájékoztatom:

Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló törvényjavaslat az Országgyűlés plenáris ülésén és a bizottságokban is széles körű vitát váltott ki. A legélesebb véleményeltérés az elsőfokú építésügyi hatósági jogkör telepítésének kérdésében nyilvánult meg.

A Belügyminisztérium – többek között az Ön által felsorolt indokok alapján – kezdetől fogva ellenezte az építésügyi „államosítást”, állami építésügyi hivatalok felállítását.

Ezért olyan módosító indítványt dolgoztunk ki, amelynek lényege:

– valamennyi város (fővárosi kerület) jegyzője eljár első fokon (kormányrendeletben meghatározott illetékességi területen) a „kiemelt” építésügyi ügyekben;

– ezt a hatósági jogkört annak a települési önkormányzatnak a jegyzője is elláthatja, amely önkormányzat (önállóan vagy társulásban) biztosítja a külön jogszabályban meghatározott szakmai feltételeket.

Ezt az indítványt a törvényjavaslat előterjesztéséért kormányzati felelősséget viselő Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium is elfogadta, és a parlamenti bizottságok is támogatták, így nagy a valószínűsége annak, hogy az Országgyűlés e megoldás mellett dönt.

Kérem tájékoztatásom szíves tudomásulvételét.

Budapest, 1997. május 8.

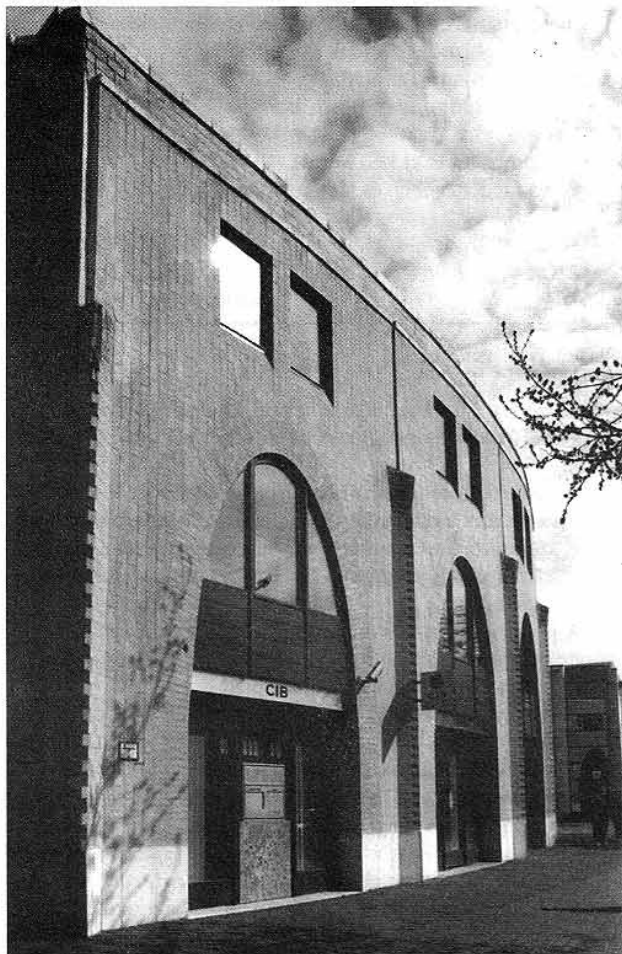
Üdvözlettel
Kuncze Gábor
Belügyminiszter

A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS kiállítását április 29-től a lengyelországi Bialystokban mutatták be. A következő kiállítás Gdanskban nyílt meg.

SZOMBATHELYEN a Galéria a Hét Szabad Művészethez és a szombathelyi Waldorf Társaskör Waldorf napokat rendezett abból az alkalomból, hogy megnyílik a Waldorf Óvoda. A kéthetes rendezvény során a Waldorf-pedagógiával ismertették meg az érdeklődőket.

A FRANCIA ÉPÍTÉSZETI AKADÉMIA 1997. évi aranyérmével tüntette ki Makovecz Imrét. Az érmet június 17-én adták át Párizsban.

EKLER DEZSŐ építészeti kiállítása a Tölgyfa Galériában volt látható május 13. és 23. között. 1994-ben tervezett Dunaujvárosi tüzet- és irodaházát ünnepélyes átadás nélkül vették használatba. (Tusnády Zsolt felvétele)

BODONYI CSABA a városképet meghatározó jelentőségű munkáiért Tokajban, majd néhány héttel később Miskolcon is Pro Urbe díjat kapott.

BÁN FERENC nyerte a Nemzeti Színház megtervezésére kiírt pályázatot. Kívánjuk, hogy tervei szerint végre valóban épüljön meg a színház.

A MAKONA EGYESÜLÉS keddi esti programjai sorában március 18-án Salamin Ferenc mutatta be legújabb terveit, melyeket Bata Tibor, Golda János, Kravár Ágnes és Sáros László véleményezett. Április 8-án Kálmán István beszélt a Húsvétről, egy héttel később Mezei Gábor ismertette munkáit. Április 22-én a TRISKELL Kft. tagjai mutatták be egy-egy tervüket, véleményt mondtak: Nagy Ervin, Turányi Gábor és Zsigmond László. Május 6-án és június 3-án Pap Gábor tartott kétrészes előadást a Szent István előtti magyar keresztény kultúráról. Előadásának harmadik részére összesen kerül sor. Május 13-án Vadász György irodája, a következő héten pedig Nagy Ervin mutatkozott be. A Hattyúház terveit Ferencz István és Masznyik Csaba elemezte. Június 10-én Reischl Gábor, a következő héten pedig Zsigmond László ismertette munkáit.

A Budapest I. kerületében épülő Hattyúház jelenleg botrányosan rendezetlen helyzetét Nagy Ervin az alábbiakban foglalta össze:

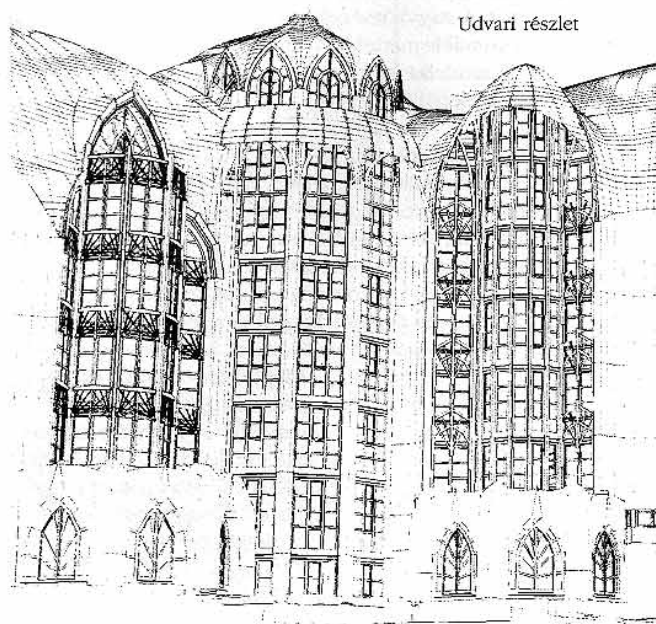
Magánügy:

Tíz éve dolgozom a Hattyúház tervein. Előbb az önkormányzat megbízásából terveztem szociális lakásokat öregek napközijével, orvosi rendelőkkel, patikával, mozgássérült gyerekek fürdőjével. A garázsok a föld alatti hatalmas spirál rámpára fűzve, felülvilágított, fákkal beültetett keft körül sorakoztak.

A ház *persze* nem épült meg. A telket és a tervet az Önkormányzat eladta. A vevő, a volt focista, bécsi ékszerész, Thurzó Laci szállodát akart építeni a Hattyú-szárnyban, de a telekért cserébe megépítette volna a Batthyány-szárnyat a kerületnek az eredeti tervek szerint. A garázsok után a pénze elfogyott, az Önkormányzattal összeveszett, az építkezés leállt. A riasztó állapotú torzót senkinek sem tudta eladni. Két év telt el. Beköltöztek a csövesek, a falakat telefirkálták, a mélyebb részek megteltek vízzel, szeméttel.

Kínomban kitaláltam, hogy szervezek egy vállalkozást, amelyik befejezi a házat. Mivel Thurzó nekem is tartozott a honoráriummal, ennek fejében egy évre opciót kértem tőle. Alá írtuk a szerződést, Hirtelen nem jutott jobb név az eszembe, így a cég az Első Budai Építő Rt. lett. A helyzet adott volt, az Önkormányzat részére fel kellett építeni a Batthyány-szárnyat, ők meg adtak cserébe két telket; az egyiket épül a Hattyúház, a másikat Thurzó megkapta a már elkészült garázs fejében.

Volt tehát telek, terv, engedély és egy Rt., de nem értettem az adminisztrációhoz, bevettem hát társnak két tehetséges közgazdász barátomat (mindkettőnek én terveztem a házat). Mivel pénzünk nem volt, én átadtam a terveimet, amit ők százmillióra értékeltek, így tekintélyes Rt. lettünk. Kívánságukra néhány hónap alatt a szállodából üzletház, irodaház, az öregek napközijéből és az orvosi rendelőből garzonház, irodák és ismét lakások... lettek. Mivel kölcsönt nem tudunk szerezni, rávettem a KÉV-Metró ambiciózus, fiatal vezetőit; építsenek hitelbe. Az értékesítésben két építész barátom segített. Az építkezés és az üzletek eladása jól haladt. A KÉV-Metró mélyépítő cég; nem járatos az ilyen hatalmas és bonyolult házak építésében. Ezért a terveket számítógépen, teljes térbeli modellként dolgoztuk fel. Minden falat, földemet, nyílást geodéta tűzött ki; a tető ezernyi ragasztott tartóját darabonként megrajzoltuk az ácskötésekkel együtt, így azt becsülettel meg tudták építeni. Mikor már állt a szerkezet, a hitelt is megkaptuk a Postabanktól.

Egyszóval: minden jól ment, míg tavaly nyáron vér- (pénz)-szagot nem kaptak a társaim. Ekkor derült ki számukra, hogy a projekt tényleg nyereséges, tehát az építési költség a zsebünkre megy. Hirtelen megváltoztak. Míg én éjjel-nappal dolgoztam, ők előbb ügyesen „lenyúlták” a céget, majd kifejtették, hogy ez a demokrácia: neked csak 27,5 %-od van, és utasítottak, hogy természetes pala helyett bitumenes zsindelet, mészkőhomlokzat helyett vakolatot, fapadló helyett PVC-t, gyapjuszőnyeg helyett műanyagot, stb. tervezzek. Én persze nem engedtem. Azzal érveltem, hogy elégedjünk meg a számításaink szerint negyed-félmilliárdos haszonnal, és ne raboljuk le a házat. Egy becsületesen megépített ház mint referencia is megéri azt a néhány tízmilliót, amit ki tudnának spórolni belőle. A veszekedés azóta is tart. Az igényes, korrekt műszakiakat kirúgták. Mára már engem is, mint tervezőt is kirúgtak, és azt is akadályozzák, hogy lássam, mit művel az új „építész” és csapata.

Ez eddig magánügy, az én pancserségem. Rosszul választottam meg a társaimat.

Közügy:

Építészeti, és budai polgárok széles körét érintő közügy viszont, hogy ez a helyénél és méreténél fogva városképileg is jelentős épület, amelyen át passzázs vezet a Várba, eredeti formájában készül-e el, vagy a nemes anyagokat feleslegesnek tekintő fakezű dilettánsok által önmaga paródiájává durvítva a korlátolt kicsinyesség és az ízléstelenség mementójává válik, szégyent hozva nemcsak építőire, de meggyalázva a magyar organikus építészetet; a Hattyúházban mindig is építészeti kuriózumot látó és azt támogató Önkormányzatot és az építési hatóságokat is.

Hiszem, remélem, hogy a magyar építésztársadalom és a budai polgárság jeles képviselői nem tűrik el ezt a szégyent.

Óbudán, 1997 májusában

A MAROSVÁSÁRHELYI Kós Károly Alapítvány június végi ötödik olvasótábora keretében Vásárhelyen utcát neveznek el Kós Károlyról; emléktábla leleplezésére is sor kerül.

KOLOZSVÁRT május 30-31-én a Transylvania Trust Alapítvány és az Erdélyi Műemlékrestaurátorok Egyesülete előadássorozattal egybekötött tervbemutatót és vitafórumot rendezett Kós Károly Brétfű utcai házának helyreállításáról. Az épületet műemléki, építészeti és emlékhelyi archívum, valamint oktatási központ céljára kívánják használni.

POZSONYTÓL KASSÁIG (Felső-Magyarország építészete 1848-1918 között) címmel jelentette meg a pozsonyi Kalligram Kiadó Szőnyi Endre (1885-1968)

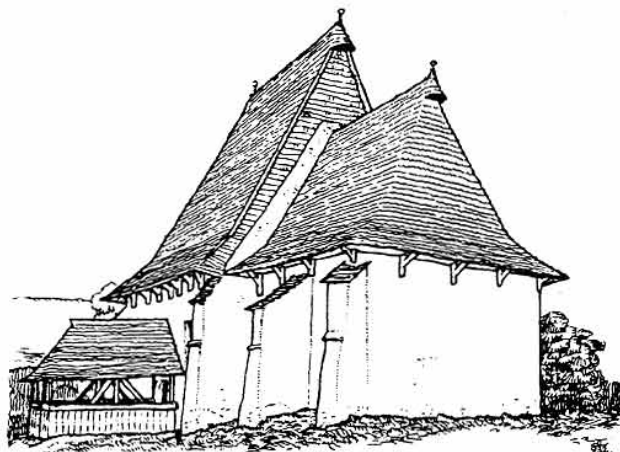
építész-mérnök szlovák nyelven korábban már kiadott könyvének magyar nyelvű változatát. A könyv a témakör rendkívül gazdag adattára, melyet a hagyatékban található többféle kézirat feldolgozásával a szerző lánya rendezett sajtó alá.

MEZEI GÁBOR kötete jelent meg a Kráter Műhely Egyesület *Belső Tárlat* című sorozatában az ideai könyvhéten. A gyönyörű kötet a családi kör, a pályaválasztás, az iskolák és munkahelyek bemutatása mellett Mezei írásait, levelezését és munkáinak jegyzékét is tartalmazza.

A MŰVELŐDÉS című kolozsvári folyóirat tavaly decemberi számától kezdve folyamatosan közli Debreczeni László *Itineráriumát*, azaz a református templomokat, kegytárgyakat és egyéb emlékeket feltérképező és felmérő útjairól készített, naplószerű feljegyzéseit. Az adatokat a Református Egyház levéltárában őrzött, eddig

•AZ•ALSÓTÓKI•REF•TEMPLOM•

nagyrészt publikálatlan rajzok illusztrálják. A folyóirat áprilisi számában Kós Károly Rohonyi Antal könyvkötőmesterhez írott leveleit teszi közzé Sas Péter, aki az Erdélyi Múzeum Egyesület megbízásából Kós Károly levelezésének teljeskörű feldolgozásával foglalkozik. Márciusban a *Művelődés* kiemelten foglalkozik az épített örökség védelmével, részletesen ismerteti a Transylvania Trust Alapítvány működését, cikket közöl erdélyi műemlék-kastélyokról és egyházi műemlékek helyzetéről. (A kiadó címe: 3400 Cluj-Napoca, Piata Unirii Nr. 11. ap. 7., Cp.201., Telefon 00-40-64-191267)

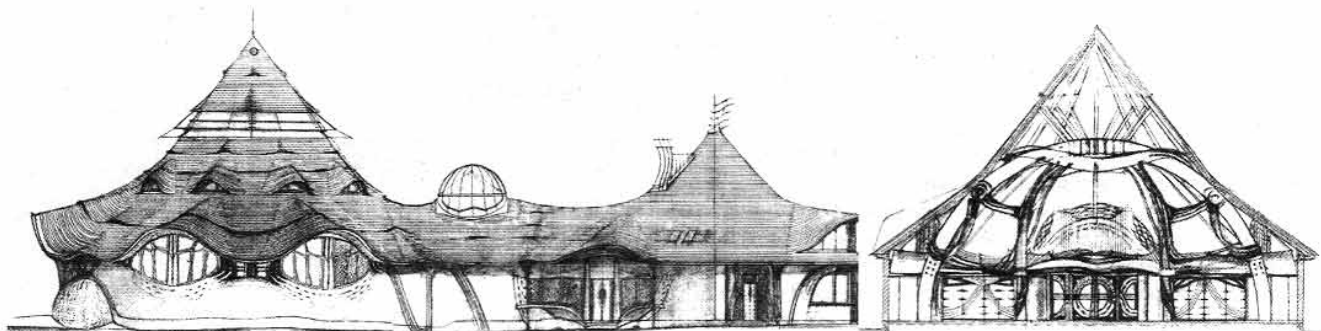
VADÁSZ GYÖRGY munkássága lesz a témája a Vallomások-Architektúra című sorozat idén megjelenő harmadik kötetének. (Kijárat Kiadó)

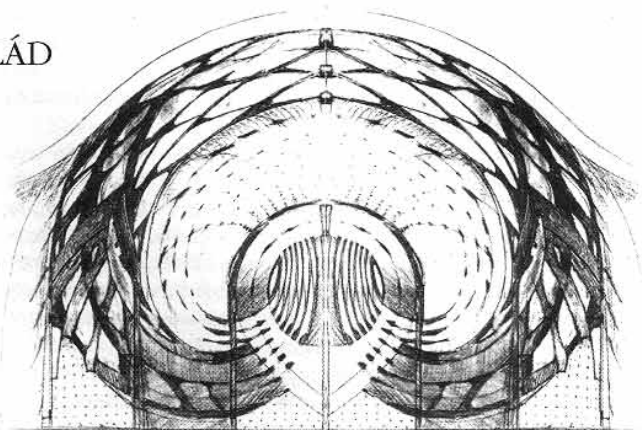
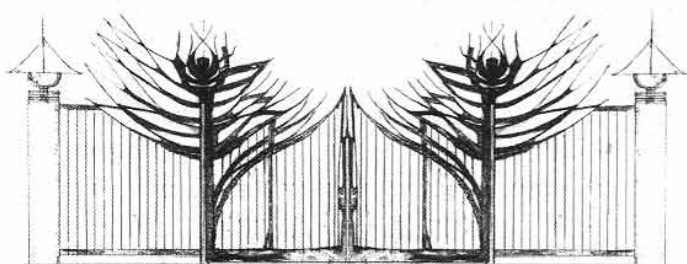
A FEHÉRLÓFIA KÖNYVESBOLT (VIII. József krt. 36., a kapu alatt; tel.: 06-30-510125) ajánlja Padányi Viktor köteteit: a *Dentumagytaria*, a magyar őstörténetet összefoglaló alapmű. *A nagy tragédia* századunk hiteles krónikája. Elolvasása új megvilágításba helyezi közelmúltunk és napjaink történelmi és politikai eseményeit. Az *Egyetlen menekvés* alapos és tárgyilagos elemzéssel tárja föl a békekötések következtében Európát fenyegető szláv veszélyt.

MEGJELENT AZ ÖKOTÁJ legújabb, 14-15. száma; kapható többek között az Írók Könyvesboltjában. A nyitottság és zártság kérdéskörével foglalkozó tanulmányokat tartalmazó számot mindenkinek ajánljuk.

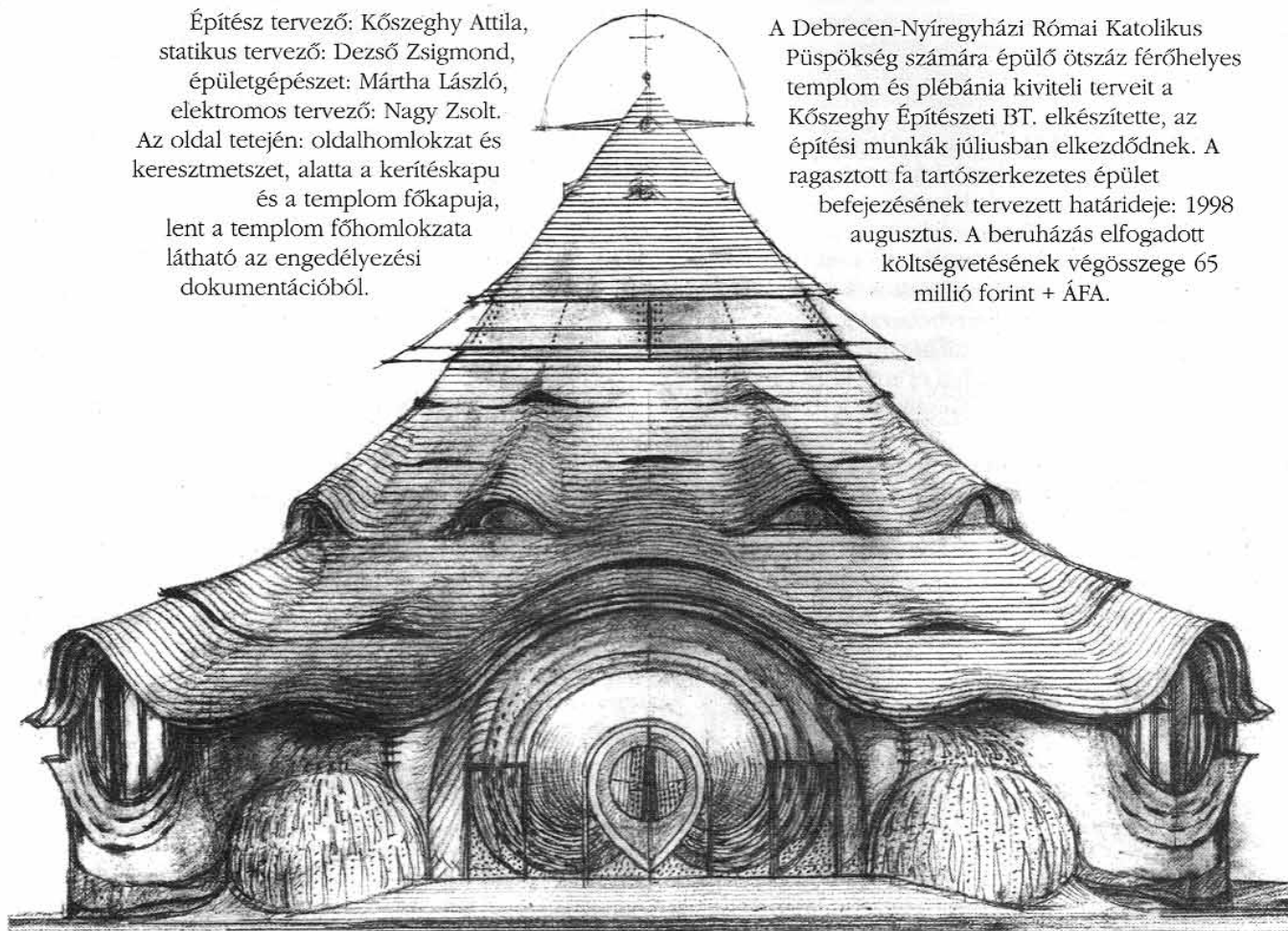

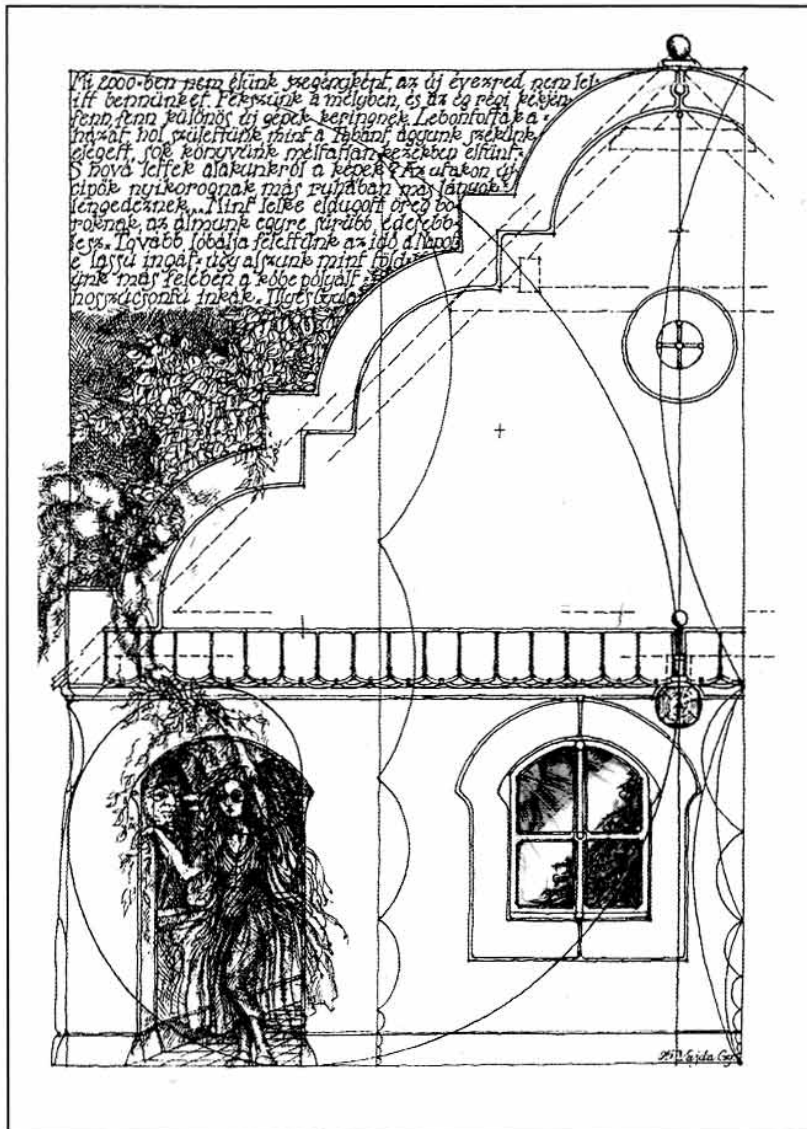
DEBRECEN, TÓCÓSKERTI SZENT CSALÁD
RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOM

Építész tervező: Kőszeghy Attila,
statikus tervező: Dezső Zsigmond,
épületgépész: Mártha László,
elektromos tervező: Nagy Zsolt.
Az oldal tetején: oldalhomlokzat és
keresztmetszet, alatta a kerítéskapu
és a templom főkapuja,
lent a templom főhomlokzata
látható az engedélyezési
dokumentációból.

A Debrecen-Nyíregyházi Római Katolikus
Püspökség számára épülő ötszáz férőhelyes
templom és plébánia kiviteli terveit a
Kőszeghy Építészeti BT. elkészítette, az
építési munkák júliusban elkezdődnek. A
ragasztott fa tartószerkezetes épület
befejezésének tervezett határideje: 1998
augusztus. A beruházás elfogadott
költségvetésének végösszege 65
millió forint + ÁFA.

Vajda Gyula rajza

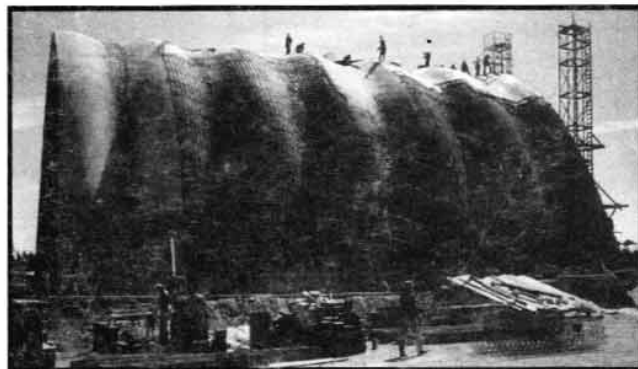
VAJDA GYULA ÉPÍTÉSZ (1945-1996) EMLÉKÉNEK

Június 19-re virradóra meghalt

Bankó András

aki hosszú éveken át viaskodott halálos betegségével.

A népi hagyományokat feltámasztó események rendszeres krónikásaként és a *Muzsikás évtizedek* című könyv szerzőjeként komolyan hozzájárult a népi kultúráról a köztudatban kialakult kép formálásához.

ELADIO DIESTE, ARGENTÍNA

PETER RIX, NÉMETORSZÁG

YVES DELHEZ, BELGIUM

